İnci Aral

YAZMA BÜYÜSÜ

İnci Aral

YAZMA

BÜYÜSÜ

DENEME

İnci Aral
Yazma Büyüsü
Kırmızı Kedi Yayınevi: 100
Edebiyat İnceleme: 4
Yayın Yönetmeni: İlknur Özdemir
Kapak Tasarımı ve Grafik: Yeşim Ercan Aydın

Kırmızı Kedi Yayınevi
www.kirmizikedikitap.com / kirmizikedi@kirmizikedikitap.com
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

İnci Aral

İnci Aral, Denizli'de doğdu. Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nü bitirdi. Aral, eserlerinde daha çok bireylerin çevre ve toplumsal oluşumların etkisiyle biçimlenen ve değişen ruh hallerini, kadın-erkek ve insan ilişkilerindeki iletişimsizlik, sevgi bağları ve varoluş sorunlarını irdeleyen bir yazar.

Romanları: *Ölü Erkek Kuşlar* (1991 [1992 Yunus Nadi Roman Ödülü]); *Yeni Yalan Zamanlar* [*Yeşil*] (1994); *Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm* (1997); *İçimden Kuşlar Göçüyor* (1998); *Mor* (2003 [2004 Orhan Kemal Roman Armağanı]); *Taş ve Ten* (2005); *Safran Sarı* (2007); *Sadakat* (2010); *Şarkını Söylediğin Zaman* (2011).

Öyküleri: *Ağda Zamanı* (1979 [1980 Akademi Kitabevi Öykü Başarı Ödülü]); *Kıran Resimleri* (1984 [1983 Nevzat Üstün Öykü Ödülü]); *Uykusuzlar* (1984); *Sevginin Eşsiz Kışı* (1986); *Gölgede Kırk Derece* (2000 [2001 Yunus Nadi Öykü Ödülü]); *Ruhumu Öpmeyi Unuttun* (2006).

Deneme: *Anlar İzler Tutkular* (2003).

Söyleşi: *Unutmak* [Hazırlayan: Tolga Örnek] (2008)

www.inciaral.net

Kitapta yer alan yazılar, yazarın 2005-2010 yılları arasında dergilerde yayımlanmış yazıları, değişik toplantılarda yaptığı konuşmalar ve yaratıcı yazarlık ders notlarından derlenmiştir.

yazarken

"Yazarken sahteliğe düşmekten, sana yalan söylemekten ve

olmadığım biri gibi görünmekten sakınıyorum ve o kadar kendim

oluyorum ki dünyaya karşı korunaksız kalıyorum."

Okura Mektup

Sevgili Okur,

Senin herkese açık bir mektubun alıcısı olabileceğinden kuşku duyuyorum. Çünkü aramızda her zaman çok daha özel bir ilişki oldu. Yakınlığımız basılı kâğıtlardan ibaret değil. Ben gözlerinin gezindiği sayfalarda yaşayan biriyim ve sana sözcükler aracılığıyla sesleniyorum. Bu yüzden sevgine olduğu kadar yargılamana da açığım.

Biliyorum, hissettiklerini ifade etmede kendini yetersiz bulduğunda, senin adına konuşmakta olduğumu düşünüyorsun. Aramızdaki bu bağın yazma çabama anlam kazandırdığını ama beni aynı oranda zorladığını da sana söylemek istiyorum.

Kim olduğunu hem biliyorum hem de bilmiyorum. Hem bilmek hem de bilmemek istiyorum. Sesimin sana nasıl, ne kadar uzanabildiğini elbette merak ediyorum. Çünkü ben seni sarsmak, eğlendirmek, unutmuş olduklarını hatırlatmak ve aşındırdığın soruları yeniden canlandırmak için yazıyorum. Seninle oynamak, güle ağlaya bölüşmek, birlikte düşünmek için.

Seni birebir bilmek istemeyişim, yazma isteğimi kaybetme korkumla ilgili. Çünkü kendimi, arzularımı, rüyalarımı, en zayıf yanlarımı ve içimin genişliğini utanıp sıkılmadan açabilmek için gereken cesareti bu bilinmezlikten alıyorum.

Mahremiyete, sırlara, insanın alacakaranlığına gizlice ama alçakgönüllü bir genişlikle eğilebilmek ancak böyle mümkün. Ne yazık ki, bu özgün uğraşın gerektirdiği içtenlik ancak senin varlığının soyutluğunda yeşerebiliyor. Bir yerlerde beni kucaklamaya hazır beklediğinden kuşku duymuyorum ama kim, ne ve nerede olduğunu bilmeyi önemsemiyorum.

Benim tereddütsüz bağlı olduğum şey sen değilsin, yazmak. Yazarken seni hiç düşünmüyorum. Aynı biçimde senin bağlı olduğun da ben değilim. Yazdıklarım.

Başarısız, kötü şeyler yazdığımda seni ne kadar kızdırıp inciteceğimi biliyorum. Bu yüzden kendime ve sana duyduğum sorumluluk beni

gücümün üstünde çalışmaya ve yaşadığım hayattan özveride bulunmaya zorluyor. Bunun farkındasın, eminim.

Karşı karşıya geldiğimizde, telefondaki heyecan dolu sesini duyduğumda ya da mektubunu okuduğumda bana yönelttiğin bütün o güzel, gönül çelici, cömert sözlerine ve duygularına biraz mahcup, alışılmış sözcüklerle teşekkür etmekten başka bir şey yapamamanın sıkıntısı beni yoruyor inan.

Biliyorum, sen de aynı sıkıntıyı duyuyorsun. Sevgini, minnetini içinden geçenler kadar güçlü ifade edemiyorsun. Olsun, ben ne demek istediğini çok iyi anlıyorum.

Yine de kabul edelim ki yüz yüze geldiğimizde aramızda bir imkânsızlık ilişkisi olacak her zaman. Bu kendime gereğinden fazla önem vermem ya da kibirli oluşumla ilgili değil, tersine, benim gibi bir insanın kendini gündelik yaşamda dile getirmesinin imkânsızlığı.

Ben yalnızca, yaşama ayak uydurma güçsüzlüğüm taşıyamayacağım kadar ağırlaştığında kaleme sarılıyorum. O zaman gerçeği kurmacanın ve yanılsamanın araçlarıyla kendimce yeniden tanımlamaya uğraşıyorum. Bunu yapmaya çalışırken kapıldığım umutsuzluğu sana anlatamam. Yazma tutkumun vazgeçilmezliği belki de bunu yenmeye yöneliktir, özü budur.

Yazarken sahteliğe düşmekten, sana yalan söylemekten ve olmadığım biri gibi görünmekten sakınıyorum ve o kadar kendim oluyorum ki dünyaya karşı korunaksız kalıyorum. Bu yüzden de yazmakta olduğum kitabın beni öldürebileceği korkusuna kapılıyorum. Bu hiç de yersiz bir korku değil. Bir kitap bir insanın hayatına mal olabilir. Senden en çok istediğim şey bunu anlaman ve yüz yüze geldiğimizde, yeniden giyinmek zorunda kaldığım koruyucu kabuğum yüzünden beni yadırgamaman.

Benim için sana yüreğimi sunmanın tek ve en iyi bildiğim yolu yazmak. Bunu sen de dahil bütün riskleri göze alarak yapıyorum. Çünkü seni seviyorum ve dostluğumuz sonsuzluk vaadi taşıyor.

Yazma Endişesi

On dört yaşımdayken gizlice ve pek de inanmadan, yazar olma arzusu duymaya başladım. Çekingen, ölçülü ve tedbirli bir arzuydu bu. Ölçülüydü çünkü gelecek belirsizdi. Tedbirliydi çünkü istek ve gayretime rağmen yazarlık cevherine sahip olmayabilirdim. Beklemek, büyümek ve anlamak zorundaydım.

On beş yaşımda yerel bir dergide şiirlerim yayımlandı. On sekizimde takma bir adla bir öykü yarışmasına katıldım. Adımı saklı tutmamın nedeni, yarışmaya ödül kazanmaktan çok kendimi denemek için girmiş oluşumdu. Bu, yazma hevesime tutkulu ama çocukça bir sahip çıkıştı belki de. Sıradan bir hevesli olarak görülmekten, küçümsenmekten endişe ediyordum.

O zamanlar, kendimi ayrıksı, asi biri olarak görüyor ve öyle algılanıyordum. İçimde bir yazar ruhu taşıdığımdan emindim. Çok okuyordum, yazarlık sıfatını hak etmek ve iddia sahibi olabilmek için durmadan okumam gerektiğini az çok öğrenmiştim. Ama kendimi genç ve deneyimsiz buluyor, beslediğim hayali yetersizlik yüzünden elden kaçırmaktan çekiniyor, geleceğe yatırım yaparak kendimi yetiştirip hazırlamak, olgunlaşmak istiyordum.

Bu hazırlık ve donanım zaman alacak, uzun sürecekti, hem de çok. Öyle ki kırk yaşımdan sonra yazar olmayı umut edebiliyordum ancak. Böyle bir ciddiyet ve bilince yirmi yaşıma varmadan sahip oluşum, bugün bana edebiyata duyduğum saygı ve sorumluluğu nasıl geliştirmiş olduğumu hatırlatıyor.

Bekleyişim düşündüğümden kısa sürdü. Yazmaya otuz yaşımda başladım. Yazmanın düş kırıklıklarıyla, bunalımları, başarı ve güzellikleriyle olduğu koşulların yarattığı güçlüklerle dolu yıllar geçirdim. Küskünlüklerim, üstesinden geldiğim ya da gelemediğim sorunlarım oldu. Başka işlerde çalıştım, yazıyla ilgili küçük büyük ertelemeler ve vazgeçişler yaşadım, ama kitaplardan hiç kopmadım. Güzel yazılmış her şeyi kıskanıyor, kalbimde bir sızı duyuyor, bir gün yazmaya geri döneceğimi umuyordum. Yazmadığım her gün dünyanın rengi biraz daha soluyordu sanki; hep geri döndüm.

Kendi dünyamdan başka insanların dünyasına geçmek ve gerçek hayatı bir yana bırakıp yazılmakta olan kitabın içinde yaşamaya koyulmak, kolay değildir. Bu yüzden yazmaya oturmadan önce kendimi yazmakla sorunu olmayan, sıradan, kaygısız biri olduğuma inandırmaya çalışır, masa başında yaşayacağım zorlu savaşın bütün aşamalarını çok iyi bilen belleğimi köreltmeye uğraşırım.

İlk cümleleri ararken kendimi dilini bilmediğim bir ülkede, daha önce hiç görmediğim, kocaman bir şehirde hisseder, yolları şaşırmaktan ürkerim. Aylar, yıllar boyu yazacaklarımı inceden inceye planlamış, dahası romanın bitmiş halini görmeye başlamışımdır, ama yine de harita yabancı, karışık, çıkışsız görünür gözüme.

Yolculuğa hangi dönemeçten girmeli? Hangi köşeleri yoklayarak o ilk vurucu sözcükleri saklandıkları yerden çekip çıkarmalı? Benim için en zor iş, pusulam olacak o ilk sayfadır. Onlarca başlangıçtan, karar, cayma ve gidiş gelişten sonra kapıyı aralarım, ama hiçbir zaman en doğru başlangıcı yapmış olduğumdan emin olamam.

Başladığım şey eninde sonunda bitiyor, öğrendim. Yine de bir kitabın son noktasını koyduğumda ne yaptığımı sormaya başlarım kendime. Nedir bu elimden çıkan? Yazılma nedeni, amacı ne? Bunu hem bilirim hem de pek iyi bilmem. Küçümserim yazdığımı. Dilimin yorgunluğunu ve yolunda gitmeyen bir şeylerin tatsızlığını duyarım ve her kitaptan sonra söylemek istediklerimin hep eksik, kısa kaldığı duygusuna kapılırım.

Bir romanın bitişiyle basılması arasında geçen sürede endişeli ve huzursuz olurum. Bir kez daha istediğim, düşlediğim kadar iyi yazamamış olmanın doyumsuzluğu ile elimden kaçırdığım fırsatın yasını tuttuğum bir süreçtir bu. Uykusuz, hırçın, nasıl karşılanacak endişesi ile başıboş geçirdiğim zamandır.

Yayımlanan kitapla birlikte endişemi gideren övgüler gelir. Bunlar güven verici, teselli edicidir ama çocuksu, amatör ruhum güzel sözlerle avunamaz. Büyük, hiçbir zaman dolmayacak bir boşluk taşıyorum içimde. Belki de beni hep yeniden yazmaya çeken, bu narkotik bağımlılığına benzer aşırılık halidir. Benim hiç bitmeyecek endişem başkaları ne derse desin, kendimi bir türlü kendime kanıtlayamamış ve artık ne yaparsam yapayım bunu başaramayacak olmamdır.

İtiraf etmeliyim ki, bazen ta derinde bir yerde yeteneksizliğimi saklamaya uğraştığım kuşkusu taşıyorum ve dürüstlüğüme, içtenliğime rağmen neden böyle olduğunu bilmiyorum. Ama bir gün ne kadar beceriksiz ve başarısız biri olduğumu nihayet başkalarının da görüvermesinden çekiniyorum.

Biliyorum, imkânsızı ele geçirme tutkusuyla altından kalkamayacağıma inandığım bir zora meydan okuyorum ve çoğu zaman kendimi, yakınıp duruyor olsam da, iyileşmesini hiç istemediğim bir hastalıkla yaşıyormuş gibi hissediyorum. Belki de beni asıl besleyen düş kırıklıklarımdır.

Yazarken heyecanlıyım, zamanlar arasında gezinirken zamanı unutuyor, geçici bir şizofreniye düşüyorum. Sezgileri güçlü başka biri yönetiyor sanki yazıyla ilişkimi. Bu öteki, metnin kendisi. Onun aklımdan yansıyan tutarlılığı, yazıya dönüşmüş duygu ve düşüncelerimin kendi yolunu açma gücü. Beni sürekli şaşırtan, güldürüp ağlatan, sabır ve çalışkanlığımı pekiştiren bu ikinci ben, belleğimin karanlık labirentlerinde saklı. Benim unutma eğilimimle onun hatırlama merakı uzlaşmasa da birlikte yol alıyoruz. Endişelerimi yatıştıran, ruhuma cesaret aşılayan bir ortaklık bu.

Belleğim hazine sandığım. Onu kaybetmekten korkuyorum. Ölünceye kadar sözcüklerle sevişmek, bir bölümden ötekine atlamakta zorlandığım eşiklerle boğuşmak ve kahramanlarımı sonsuza kadar rüyalarımda görmek istiyorum.

Yazmak, bir yaratıcılık alanı olarak öncelikle bireysel bir varoluş. Ancak edebiyatın temelde –ve sonuç olarak– içerden dışarı, yani başkalarına ve okura yönelmiş doğası, yazılanı ve yazarını her türlü iletişim ve etkileşim içersinde doğrudan farklı değer ve bakışlara açma gerçeği taşıyor. Beni yazar olarak uçlarda savrulmaya iten, kendime inancımı zorlayan, kırılgan, inatçı, zor beğenir kılan, göz önünde, yani iyilik ve sevgiye olduğu kadar kötü niyet ve yargılara da açık oluşumdur. Çünkü yazmak çıplak kalmaktır.

İnsan ve sanatçı hallerinin en dokunaklı, duygusal, acımasız görünümlerine sahne olabilen edebiyat ortamında kimileri başkalarını yaralamaya ve bu arada ister istemez yaralanmaya sonuna kadar açıktırlar. Bir isim olarak ortaya çıktıktan sonra benim en büyük gayretim, iyi niyetli olmayan çevrelerden uzak durmaya çalışmak oldu. Bunca yıldan, bunca dikkat ve deneyimden, kazandığım dostlar ve özgüvenden sonra bile bazen yok yere küçümsenme, yok sayılma ve incitilme endişesi duyuyorum.

Biliyorum, yazan herkes benimkilere benzer endişeler duyar. Benim ayrıcalığım yok, zaten hiçbirini de abartmıyorum. Yazmanın hayatıma taşıyacağı sıkıntıları ben zaten kırk yıl önce göze almıştım. Dünyaya kafa tutmak, onunla eğlenmek, özgürleşmek, daha derin hissetmek pahasına her türlü olumsuzluğu bağrıma basmam o kadar da zor olmadı.

Sözcüklerin Büyüsü

Kırk yıldır yazıyorum. Kırk yıldır sözcükleri düşüne taşına yan yana getiriyorum. Bir yerden alıp öbür yana koyuyorum. Beğenmiyor, yeniden değiştiriyorum. Bir paragrafı yukardan alıp aşağı aktarıyorum. Siliyorum, bozuyorum, karalıyorum, atıyorum.

Olmuyor, ya da ben bir türlü tatmin olmuyorum.

Türk dilini iyi kullanan bir yazar olduğum söyleniyor ama ben kendimi sözcüklerin ustası olarak görmüyorum. Hâlâ çırakmışım gibi hissediyorum. Doldurduğum sayfalara yayılmış sözcüklere, çekingen bir yabancılık duygusuyla bakıyorum. Sanki onların var olabilmeleri için yol gösteren beceriksiz bir kılavuz, ışıltıları ortaya çıksın isteyen kaba bir yontucuyum.

Sözcükler asi, uysal, renkli, soluk, yaramaz, çığırtkan ve şefkatli olabilirler, ama her zaman çok değişkenler. Taşıdıkları yalın anlamın ötesine geçip bambaşka şeyler söyleyebiliyorlar, diziliş sıralarına göre farklı çağrışımlar yapıyor, oturdukları yeri beğenmeyip zıp zıp zıplıyorlar bazen ve dikkat etmezsem susmaları gereken yerde sızlanıyorlar.

Onları seçiyor, ince eleyip sık dokuyorum. Soyuyorum ya da kapatıyorum. Eğip büküyor, kesip biçiyorum. Çın çın öttüklerini, güldüklerini, ağladıklarını duyuyorum ama uğraşmaktan yılmıyorum. En başına buyruk sözcükler elimin altında, dilimin ucunda, beynimin içindeler ama büsbütün ele geçmiyorlar. Onların sahibi olmak için yıllardır uğraşıyorum.

Bütün bu zaman içinde şunu fark ettim: Sözcükler büyülü. Özellikle yan yana gelişlerinde çözemediğim ve asla bozmak istemediğim bir tılsım var. Beni uğraştıran asıl bu. Ben bunun peşindeyim, bu büyünün delisiyim, bunun için bağlandım yazıya. Durmadan cümlelerin daha güzelini, yakışıklısını, kanlı canlısını arıyorum. En uçucu, en sivri, en yumuşak, dokunaklı ve aklı başında sözcüklerden oluşanını.

Yazdıklarımı süslemek, gereksiz yere allayıp pullamak için değil, tam tersine, dilimin çekiciliği iyice ortaya çıksın, tutkun olduğum bu dil, albenisini en yalın ama gizemli bir biçimde göstersin diye.

Gündelik dille iletişimde sözcüklerin büyüsünün farkında olmuyorum. Çoğunlukla ve herkes gibi alışıldık kalıplarla konuşuyorum. Fazla düşünmeden, ne söyleyeceğimi bilerek, seçkin sözcükler arayıp bulmaya gerek duymadan. Kitap gibi konuşacak değilim elbette ki, zaten öyle yapabilsem bile yadırganırım.

Günlük dil, meramını anlatmaya yarar. Ferah, özgür, neyse ne, ne eksik ne fazla. Ne zaman ki iki satır bir şey yazmak için kalemi elime alıyorum, ancak o zaman amacımı en kolay biçimde anlatabilmek için bile, uygun, yeterli sözcükler aramaya koyuluyorum. Çünkü yazar olarak uğraşım, sevip önemsediğim dili günlük dilin dışına taşımak, duygu yoğun başka yerlere götürmek.

Sözcükler, tek başlarına cömert, kırılgan, güçlü ve parlaktırlar ama yine de somutturlar. Beni belirli olanın dışındaki bir şeye götürmezler. Benim bakışım ya da onlara yüklediğim imgeyle hayat bulurlar. Sesim üzerlerine sinmiştir. Bir araya gelişlerinde benim dünyam vardır. Aralarındaki ilişki ve oluşturdukları zenginlik benim ruhum ve eğilimlerimle yoğrulmuştur. Ama büyülü ve sınırsız olmasalar, bu kadar geniş, olanaklı ve esnek olmasalar, onları yönetme gücünü kendimde bulamazdım.

Böyle diyorum ya, yönetebiliyor muyum emin değilim. Gerçekte sözcüklerle aramızda kıyasıya bir savaş var. Küskünlüklerimiz, terslenmelerimiz oluyor. Bazen kendimi sözcükler tarafından kuşatılmış bulurum. Onlara egemen olan ben değilmişim de onlar beni yönlendiriyorlarmış, gerecim değilmişler de ben onların nesnesiymişim gibi umutsuzluğa, kimliksizleşme nöbetlerine kapılırım. Elim kolum bağlı, içlerine kapatılmış, özümlenmiş, dilsizleşmiş olduğumu hissederim. Ben mi onlar için varım onlar mı benim için var, karar veremediğimde öfkelenirim. Sonra birden ve yılgınlıkla geçiciliğimi, sıradanlığımı hatırlarım.

Derken kuşkular ve kırgınlıklar yatışır. Çünkü sözcüklerden saklanmak için ne kadar uğraşırsam uğraşayım, onların büyüsünden kendimi kurtaramam. Onlar benim yazma hakkımın, yazma çılgınlığımın, düşlerimin ve içimden taşanların suç ortağıdırlar.

Pek çok kez sözcüklerin yazdığım satırlardan atlayıp elimden kaçtıklarını, istemediğim yerlere gittiklerini gördüm ama her zaman güler yüzlü,

alçakgönüllü ya da kurumlu geri döndüler ve ne olursa olsun kusurlarımla birlikte kabullendiler beni.

Ne de olsa birlikte çok baştan çıkarıcı bir oyun oynuyoruz. Ben onlara kırk yıldır hayranlık dolu bir saygıyla bakıyor ve yoğun bir sevgiyle yaklaşıyorum. Büyüleri beni fena halde büyülüyor ve aramızdaki çok uyumlu aykırı aşk buradan doğuyor.

Yazmanın Buyruğunda

İnsan neden yazar? Yazmanın hayatı donukluktan kurtaran etki gücüne tutulduğu, yaratma eyleminin tanrısallığıyla büyülendiği için mi? Edebiyatın büyük dilinin peşine düşme rüyasından mı? Hayal dünyasının kapılarını sözcüklerle zorlamak, varoluşunu daha derin kavramak ihtiyacından mı? Belki de hepsi. Bu yüzden yazarların çoğu bu soruyu ilk anda ‘bilmiyorum,' diye yanıtlar. Bilinmez.

Kendini ifade edebilmek güçlü bir istektir. Yazmak ise kendinde olmayana ya da başkalarının ihtiyacına yönelmiş bir heves değil, duygu ve düşünceleri sanatsal bir dille ve hayatın devingenliği içinde yeniden biçimleme içgüdüsüdür.

Bazı insanlar öncelikle sözleriyle varolma arzu ve iddiası taşırlar. Hayatı somutlaştırmak ya da yazma enerjilerini sonuna dek harcamak için yazarlar. Edebiyatın buyruğuna girmek ise büyük bir yüklenimdir. Bu seçim kimilerine çilecilik, kimilerine de mutluluk gibi görünebilir, ama dışarıdan bakanın yorumu yazarı etkilemez.

Bir yıkım ya da yabancılaşma anında bildiğimiz her şey anlaşılmaz, inandığımız değerler güvenilmez, önemsemediklerimiz önemli hale geliverir. Böyle anlarda sarsılır, verili hayat üzerine düşünmeye, genel doğrulardan kuşku duymaya başlarız. Yazma isteği böyle anlarda yoğunlaşır. Çünkü yazmanın itici gücü sorular ve sorunlardır. Hayatın anlam ya da anlamsızlığı; bizim kim olduğumuz; geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki geçişlilik gibi sayısız, dolaysız sorudan doğar yazarak sorgulama bilinci.

Her yazma deneyimi öncelikle kendi karanlığını keşfetme yolculuğuyla başlar. Yola çıkarken insan hayatının o noktasından olabildiğince uzaklara, geri dönülmez bir yerlere doğru gitmek isteği duyar ve bütün riskleri göze alarak, umut ve delilikten oluşan yeni bir yere, yazının evrenine taşınır. Bu bir kaçış da sayılabilir ama gerçeğin yadsınması anlamına gelmez, çünkü ciddi ve köktenci bir eylemdir. Dünyaya düşsel de olsa istediği biçimi verme özlemiyle filizlenir ve son noktada hayalleri sanata dönüştürmeyi amaçlar.

Öyleyse, yazmak her şeyden önce verili hayatla yetinmemek, bizim için çizilmiş sınırlara başkaldırmaktır. Öyle ki savunduğu doğrular bile yazarın kuşkularından büsbütün arınmış değildir. Öte yandan yazma arzusu diken üstünde bir özgürlük eylemidir ve yazma nedeni eserinde gizlidir.

Abartılı ya da eskimiş bulabilirsiniz, ama günümüzde bile yazar sıfatını hak etmiş kişinin hayatın yankısını duyan, düşündüğünü söyleyen ve yaşadığı zamana kayıtsız kalamayan kişi olduğu kabul ediliyor. Dünya edebiyat tarihine adını yazdırmış, soylu ve büyük yazarları hatırlamak bu kabulü doğrular. Edebiyat, özelde yazmak, dünyayı büsbütün açıklamaz ve kurtaramaz ama insanı ve bakışını değiştirme gücünü de henüz yitirmedi. Yazarlar ve okurlar insandan insana giden sözün değerine, saygınlığına inanmayı ve sahip çıkmayı sürdürdükçe de ne yazarlar ne kitaplar yok olacak.

Yirmi birinci yüzyılın başlarındayız ama dünyadaki gürültü, savaşlar, adaletsizlik, insan eliyle yaratılmış çirkinlik, umutsuzluk ve açgözlülük hâlâ can yakıyor. Kargaşa, sömürü ve haksızlıklar bitmiyor. Bütün bunları görmeyen, umursamayan ve dile getirmekle yaratacağı etkiyi küçümseyen yazar sisteme bağlanmış, uysallaşmış demektir. Oysa yazmak, bugün her zamankinden daha fazla yaşamsal bir tepki, ifşa etme gereksinimi, cehennemin içinden gelen bir çığlık ve kesinlikle ‘ucuz'luktan kaçış olmalı. Günümüzün yazara yüklediği sorumluluk budur. Onun sesi haklı, kararlı ve vurucu bir tona sahip olmalı, kesinlikle ucuzluk ve sıradanlığın dışında kalmalıdır.

Yazarın Yalnızlığı

Hiçbir zaman, yalnızlık ve boşluğunu boğmak için kalabalığa ve kuru gürültüye sığınanlardan olmadım. Sanırım bu, bağımsız bir ruha sahip olmamdan ileri geliyor. Özgürlüğüme düşkün, başına buyruk biriyim. Aklımın yatmadığı hiçbir şeye, hoşlanmadığım hiç kimseye boyun eğmedim. Aklıma, meşrebime uygun insanlarla birlikte olmaktan hoşlanırım, konuşmayı, gülmeyi, paylaşmayı severim ama yalnız kalmaktan, kendimi dinlemekten de vazgeçemem. Bazı yalnızlıklar üretkendir, insanı besler. Bazıları da öldürür.

Sanatla yaşamak, güçlüklerine karşın insanın kendine yeterli olmasını sağlıyor. Soyut bir duygu ya da boş bir iyimserlik değil bu. Eğer bir amacınız varsa onun peşinden gider, sizi bundan alıkoyacak her şeyi dışlarsınız. Çoğu zaman kendiliğinden olur bu, çünkü yazmak tek başına yapılan bireysel bir eylemdir. Yazan kişi duygularını ve zamanını iyi yönetmek durumundadır. Çevresindeki insanlarla ilişkiyi ustalıkla ayarlayamadığı, başkalarının işgali altında yaşamaya razı olduğu ya da bundan kurtulmayı başaramadığı için çok iyi yazınsal başlangıçlar yapmış birçok insanın –özellikle kadınsa– kaybolup gittiğine tanık oldum.

Yazar, ancak kendi başına olabildiğinde kendisi ve özgürdür. Yanlış anlaşılmasın, edebiyatın fanus içinde ya da fildişi kulede yaşanacağına inanan biri değilim. İnsanı odak alan bir iş yapıyorsanız onlardan kaçamazsınız zaten. Dostlarınız, sizi anlayan yakınlarınız, sohbetini sevdiğiniz, saygı duyduğunuz ya da yaşam serüvenlerini bilmek istediğiniz insanlar her zaman olacaktır. Ama bunun dışındaki gereksiz ilişkiler ve kalabalıklar zaman alıcı, yorucu ve caydırıcıdır. Araya belli bir mesafe koymak gerekir.

Benim yazma gayretim her türlü önyargı, eksik kavrayış, sevgisizlik, aptallık ve kayıtsızlığa dair sorular sormakla, düşünmekle, okumakla ve yazmakla anlam kazanıyor. Bütün bunlara ilgisiz bir insanla birlikte olduğumda bunalıyorum. Kendimi yadırgıyor, tanıyamaz oluyorum. Kimseyi küçümsemiyorum, insanların var olabilme koşulları, donanım ve düzeyleri eşit değil. Sizi sevdiğini söyleyen herkese zaman ayırmak ise olanaksız. Benim sevgi nesnesi olmaktan çok üretmek için yalnızlığa

ihtiyacım var. Fiziksel ve ruhsal yalnızlığa ve sessizliğe. Yazar yalnızlığı bu ve ben onu yalnızca yazmakla dolduruyorum. Doğrudan sorularımın yanıtlarını bulmak için değil. Kolay yanıtlar yok zaten şu karmaşık dünyada. Olup bitenleri izliyorum, yorumlamaya uğraşıyorum, okuyorum, düşünce ve kaygılarımı insana yansıyan yanlarıyla ve edebiyatın incelikli, geniş diliyle yazmaya, aktarmaya çabalıyorum. En önemlisi, bana öncelikle kendi gözümde gerçeklik kazandıran bu işi seviyorum.

Yazarken yalnızlığın beni asla incitemeyeceğini hissediyorum. Çünkü yazdığım, anlattığım insanlara bağlanıyorum, onların hayatlarına katılıyor, ortak oluyorum. Yalnızlığımı böyle unutuyorum. Marguerite Duras, yazmanın yalnızlıktan doğduğunu söylüyordu. Doğru. Bizi yazmadan yapamaz hale düşüren budur. Belki de insan yalnızlıktan korktuğu için, daha çok da nedenini bilmediği tuhaf bir yalnızlığı hem sevdiği hem de umutsuzca yenmek istediği için yazıyor.

Evet, umutsuzca ve körlemesine.

Yazma Sıkıntısı

Böyle bir şey var**.** Yazarın bildiği**,** anlatılması zor, kaçamadığı ve alışamadığı bir şey. Hüzün verici, umarsız ama acıklı değil. Peki, madem ki istediniz anlatmaya çalışayım.

Yazma sıkıntısı yavaşça ilerler. Başımın içinde belli belirsiz bir ağırlık, bedenimde can sıkıcı, tembelce bir isteksizlik belirmeye başlar önce. Yazmayı kurduğum, tasarladığım konu ikide bir aklıma gelir, benden uzak, olanaksız, boşuna bir şeymiş gibi kaçmaya çalışırım ondan. Sanırım ki o her neyse, hiçbir zaman yazılamayacaktır. Bir hayal olarak kalacak, zamanla unutulacaktır.

Yanılırım. Bir kere aklımı bir şeye takmaya göreyim, yazmayı hem isteyip hem de istememek arasında bir yerlerden, yazı çağırır durur beni. Bir yandan gündelikten, sıradanlıktan görkemli bir biçimde kurtulmayı özler, bir yandan hayattan kopmaktan ürkerim. Olabildiğince kaçarım masa başından.

Derken başıboş gezmeler ve ne aradığını bilmeden dolaşmalardan, dolap, çekmece yerleştirmelerden, gereksiz alışverişler ve serseriliklerden sonra; yaratılmış telaşların sonu gelir bir gün. Kaçılacak bütün köşeler denenmiş, boşluk dolmamıştır. Yazma zamanının gelip çattığını anlarım. Yazının yerine koyabileceğim ya da daha çok sevdiğim hiçbir uğraşım olmadığını da.

O aşamada uçan kuştan yardım umarım. Kimsenin beni ve yaptığım işin güçlüğünü anlayamadığı gücenikliğiyle dalgın, alıngan, kırılgan ve bencil dolaşırım. Otur yaz, derler, öfkelenirim. Bu sözleri insafsız bir talep olarak algılar, beni masadan iki saat, iki gün daha uzak tutacak her türlü duruma hem kızar hem de hevesle koşarım.

Bu süreçte yoğun, hızlı, atlayarak, sayısız kitaba dalıp çıkarak okurum. Başlangıcı kolaylaştıracak bir imgeyle heveslenmeyi bekler, başkalarının yazdıklarından cesaret bulmayı umarım. Sonra eğer sigarayı bıraktığım bir dönemdeysem durmadan yeniden başlamayı düşünürüm. Uykularım kötüdür. Rüyalarımda suçluluk ve pişmanlık içinde sigara içerim.

Bendeki yazma sıkıntısı bir daha yazamama korkusuyla iç içedir. Başlayıp bitirememekten, başarısız olmaktan, aylarca sürecek ve boşa gidecek bir hırpalanma sürecinden korkarım. Ama yazmayı bu kadar isteyip de yazmaya başlayamamak, yazının başına ilk kez oturacakmışım acemiliğine kapılmak dayanılmazdır.

Sonunda kendimi zorlayarak tezgâh başına geçtiğimde, kaybedeceğimi bildiğim bir oyunu oynar gibi isteksiz çalışırım. Her taşı yoklayarak, her adımı ölçüp biçerek, günde birkaç satır. İkide bir bunalır, kapıyı vurup yürüyüşe çıkarım. Hayatımı biraz olsun anlamlı ve dolu kılmak için bu sıkıntıya değer miydi, diye sorarım kendime. Neden ben de normal biri olmayı başaramadım? Gazetelerdeki iş ilanlarını okurum ve hâlâ yapabileceğim daha iyi işler olabilirmiş gibi gelir bana.

Neden sonra ışıklar yanmaya, kişilerim yaşamaya, anlatacaklarım bir araya gelmeye, bütünlük ve süreklilik göstermeye başlar. O zaman masama ölesiye bağlanırım. O heyecan dolu büyük koşu başlamış; korku, bezginlik ve tembelliğimi alt etmiştir. Evim, yuvam masamdır artık. Bu masa, bu oda, bu pencere, bu ışık. Bu uzun saatler, bu geceler, bu günlerdir.

Gezip dolaştığım, burnumu başkalarının hayatına soktuğum, olmadık işler yaptığım, ağlayıp güldüğüm ve neden yazmayı seçtiğimi yeniden anladığım yer de burasıdır işte!

Çocukluktan Yansımalar

Çocukluk, dünyaya, yaşama ilişkin ilk izlenimlerimizi belleğin boş, beyaz sayfasına kaydettiğimiz dönemdir. Sesleri, işaretleri, sözcükleri, nesneleri ve doğayı tanırız. Çevremizle iletişim çabasına girer, sevgiler, sıcaklıklar, sevecenlik, hoyratlık, kayıplar ve düş kırıklıkları biriktiririz. Kimliğimiz, ruhumuz bunlarla biçimlenir. Öğrendiğimiz her şey yenidir, benliğimizde silinmeyecek izler bırakır. Bu izler insan oluşumuzun döşeme taşlarıdır.

Çocukluk geçmiş zaman, öznel tarihimizin başlangıç noktasıdır. Yaşamımızı büyük ölçüde belirleyen dönemdir. Çocukluk anılarımız bizde coşku ve hüzün uyandırır. Hayaller, imgeler, tanışmalar göz kamaştıran ya da yürek yakan bir biçimde belleğimizde parıldayıp dururlar. Kelebek kanatlarının tüysü hafifliği, dut yaprakları üstündeki tırtıllar, kulaklara takılan kirazlar, annemizin öpücüğü, yanağımızda ateşi hâlâ duran bir tokat, mezarlıkta oynanan saklambaçlar, güneşli bir bahçedeki salıncak, tutkuyla sevilmiş yakınlar, yüzü parçalanmış bir taşbebek. Babamızın sofradaki öfkesi. Yeşil benekli basma giysimiz, bağlar bahçeler, küçük güceniklikler.

Yumuşaklık, tatlılık ve asıl o unutulmaz korku ve dehşet anları. Değişim, dönüşüm, yıkım ve parçalanma anları. Ayrılıklar, göç yolları, boşalmış odalar, sahipsiz kalmış giysiler. O kesin yokluğu, ölümü öğrendiğimiz bir akşam.

Bir ata yüklenmiş küfenin içinde geçilmiş dağ yolları. Geçmişi çağrıştıran uzak, artık çok uzak bir anda, yıllar sonra, o atın karnının sıcaklığını duyarsınız birden. Güçlü bir itkiyle o anı yeniden yaşamak, gerçekliğine inanabilmek, "bu oldu" diyebilmek için olabildiğince somutlaştırmak, görünür kılmak istersiniz.

Mutsuz bir çocukluk, bir yazar için bulunmaz bir malzemedir, derler. Öyledir belki. O güne kadar çok fazla mutsuzluk ve hüzün birikmiştir içinizde. İsyan, çığlık, hırçınlık, uyumsuzluk birikmiştir. Nasıl dayandığınıza şaştığınız acılar ve karanlık birikmiştir. Sözcükleri artık olmayan ama yaşayan görüntülerle birleştirmek, oraya buraya dağılmış sesleri düzene koymak, yaşadıklarınızı ve kendinizi biraz olsun anlaşılır kılmak istersiniz. Bu isteği duyduğunuz anlar, aynı zamanda duygu ve algıların doruğa çıktığı anlardır.

Yazdıklarımın çoğunda çocukluğumdan geçitler, sevgisiz, yalnız geçmiş çocukluğumun izleri vardır. Hayatımı yazıya adayışım belki de o çocukluğu ödünlemek, bedenimin gizlediği keşfedilmemiş ruhun zenginliğini başkalarına sunmak, iyi ve sevilecek biri olduğumu kanıtlamak arzusundan doğmuştur.

Aslında yazmak, çoktan unuttuğunuzu sandığınız birçok şeyi, yenilgileri, aldanışları, keşke'leri uygun dille kâğıda dökmek, insan olmanın acısını derin bir kavrayışla anlatabilmektir. Bir yazar yarattığı kahramanlara kendi acısını, yoksunluklarını ve küçük mutluluklarını, kısaca önce kendi öyküsünü yükleyebilir. Yaşadıklarını parça parça aktararak yaşamının değişik dönemlerini gözler önüne serebilir.

Hep kendimizi yazarız aslında.

Ben çocukluk günlerimi, o günlere karışmış insanları, evleri, yerleri, bugüne kadar fazlasıyla yazdım. *Ağda Zamanı*'nda, *Ölü Erkek Kuşlar*'da, *İçimden Kuşlar Göçüyor*'da, *Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm*'de anlattım. Dikkatli bir araştırmacı ilerde bunları eleyip ayıklayabilir ama bu pek kolay olmaz. Bir dedektif gibi iz sürmesi gerekir. Çünkü yaşam gerçeği yazınsal gerçeğe dönüşür, evrilirken kimlik, kılık, hatta cinsiyet değiştirir ve yazarın hayatı orada önemsiz bir dipnot gibi görünebilir.

Şu kesin; çocukluk dönemimdeki sevinçlerim, daha önemlisi yaralarım yazdıklarımı etkilemiştir. Romanlarım, öykülerim, insan hayatının ilk on beş yılının dönemeçlerini, duraklarını, uçurumlarını bıkmadan işaret ederler ve kişiliklerin nedenselliğini ararlar. Kahramanlarımın çocukluklarını çok önemserim. Çünkü insanı yazı yoluyla yaşar kılmak için anlamak zorunluluğu vardır. İnsanın hayatının ilk yıllarını bilmeden davranış kökenlerine ulaşılamaz. Travmalar, sapmalar, bağımlılık, suçluluk, şiddet, melankoli, aşırı edilgenlik tohumlarının döl yatağı çocukluğumuzdur. İnsanın doğuştan kötü, zalim ve yırtıcı değildir.

Bizi biz yapan olguların çarpma etkisi psikoloji bilimi tarafından sistemleştirilmiş olmakla birlikte, çarpışmanın biçimine ve yazarın algılama derinliğine bağlı olarak edebiyatın da temel konusu olmuştur, olmalıdır. Edebiyat bütün çeşitlemeleri ve trajiği ile insan yüreğine eğilir. Bu açıdan edebiyat ve psikoloji sıkı sıkıya birbirlerine bağlıdırlar ve birbirlerini açıklayıp desteklerler.

Yazmak benim için bir terapidir ve ömrüm boyunca sürecektir. Hep söylediğim gibi yazmasam hasta olabilirdim. Çocukluğumda farkına varamadığım ama sonradan beni uzun yıllar bıçak sırtında yaşamaya iten yaralarımı yazarak sağalttım. Yazmak beni olabildiğimce ve gerektiği ölçüde iyi, uyumlu bir insan yaptı. Bugün kötü bir çocukluk yaşamış olmaktan üzüntü duymuyorum ve sözcüklere dökerek kurtulduğum anılar artık yüreğimi dağlamıyor. Çünkü insan olmanın güçlüğünü ve hayatın her şeye rağmen dönüştürülebilir genişlikte olduğunu bu kadar zor öğrenmek, insana hiçbir şeyin yıkamayacağı bir dayanıklılık ve özgüven kazandırıyor.

yazar olabilmek

"Yazarlık duygusu, sezgisi ve bilgisi insanın içindedir.

Sistemli bir okuma, yazma, biriktirme çabası ve disiplinli çalışmayla

yol alır ve yazar olma rüyası uzun sürer."

Yazarlık Öğrenilebilir mi?

Çoğu insana göre yazabilmek doğuştan gelen bir donanımdır ve yazar olmak için yetenek ön koşuldur. Farklı sanat dallarında eğitim veren köklü okullar, atölyeler, usta çırak ilişkileri olmasına rağmen, ülkemizde yaratıcı yazarlık kurumlarının fazla bulunmaması, ilk bakışta bu kanıyı doğrular görünüyor.

Öte yandan uygulamalı sanatlar çok yanlış olarak bir ölçüde zanaat sayılmış, yazarlığa ise neredeyse tanrısal bir anlam yüklenmiş de olabilir. Ne olursa olsun son birkaç yıldır bu inancın kırılmaya başladığını ve yazarların gizemli bir güçle doğmamış olduklarının anlaşıldığını görüyoruz.

Bireysel kavrayışlar, sistemin getirdiği iç-dış dünyaya ilişkin duygu ve yaşantılardaki yetersizliklerle engeller, birçok insanı yazma uğraşına ve arayışlarına yöneltti. Yazarlığın çekici bir meslek olarak görülmeye başlanması, farklı deneyimlerin yazına dönüştürülme arzusu ve kitapların daha kolay yayımlanır oluşu da ilgiyi arttırdı. Yazmak isteyen ve yazmakla ilgili soruları olan her yaştan insan, yazarların yönettiği yazı atölyeleri ve kurslara katılmaya başladılar.

Bu kurslara giden kişiler farklı amaçlar taşıyor olabilirler. Yazma sanatına biraz daha yakından bakmak, yazma korkusunu yenmek, söyleyecek sözü olup olmadığına karar vermek ya da yazmaya nereden, nasıl başlanacağını bilmek isteyenler, arzusunun ne ölçüde gerçekçi olduğunu anlamak ihtiyacı duyanlar çıkabilir. Oldum olası yazmayı düşünmüş, ama hayat izin vermediği için, ertelenmiş bir özlemi gerçekleştirmeye en sonunda fırsat bulmuşlar da vardır belki.

Yazmanın terapi olduğuna inananlar, mutlaka yazarak anlatmak istediği kişisel bir hikâyeden yola çıkanlar, kültürel yarar sağlamak, okuma yazma birikiminin boyutunu ve bunu nasıl kullanabileceğini öğrenmek için gelenler de olabilir. Tümünde ortak bir yön görüyoruz: Yaratma ve bunu yaparken kendi kendimizi tanıyıp keşfetme isteği.

İnsan, evrenin büyüklüğü ve doğanın zenginliği içinde en yetenekli canlı olduğunu sürekli hissetme ihtiyacındadır. Bunu en yoğun biçimde bir gerçekliğe hayat verdiğimiz, bir düşünce ürünü ya da nesne ortaya

koyabildiğimiz zaman duyarız. Kendi varlığını nesnenin ya da bir anlam bütününün yaşamında görme, kavrama olanağı, sanatın itici gücü olduğu kadar insanın yaşamını yaratarak sürdürme güdüsüyle de ilintilidir.

Yaratmak, doğanın ve evrimin temel taşıdır. Yazmaksa bize sunulanlarla yetinmeme, duyguları, düşünceleri en yüksek derecede estetik ölçütlerle ve etkileyici bir dille ifade edebilme cesaret ve girişimidir.

Yaşam boyunca kaygılar, yasak ve kurallarla karşılaşıyor, sayısız sınırlayıcı deneyimden geçiyoruz. Yazma eğitimi ve ardından gelen yaratma eylemi ise bize kendi zayıflığımızı ve sınırlarımızı fark etme, onları yenme bilinci kazandırıyor. Çünkü insanı sınırlayan engeller, aynı zamanda ortadan kaldırılmak üzere var olurlar. Sınırlanma ve genişleme bir arada yol alır ve yazma edimi büyük ölçüde uyuşmazlık ve gerilimden beslenir.

Yazı sanatına ilgi peşinen bu gerilim, merak ve geliştirilebilir yaratma arzusunu ifade ediyor. Ne ki hiçbir yazma yeteneği işlenmeden ortaya çıkmaz. İster kendi çabasıyla ister belli bir eğitim alarak olsun, insan sahip olduğu cevheri işlemek, yontup parlatmak zorundadır.

Yaratıcı Yazarlık Kursları olarak anılan etkinlikler, yazmanın temel dinamiklerini kavramak açısından belli ölçüde yararlı olabilir ama hiçbir kurs insanı yoktan yazar yapamaz. Yazarlık duygusu, sezgisi ve bilgisi insanın içindedir. Sistemli bir okuma, yazma, biriktirme çabası ve disiplinli çalışmayla yol alır ve yazar olma rüyası uzun sürer.

Yazmaya başlamak ciddi bir serüvendir. Tümüyle öznel ve bağımsız bir eylem, duygu ve düşüncelerin ben-merkezden yansıtıldığı bir alan, yoğun bir aktarımdır. Bu süreçte sürekli olarak kendi hayallerimiz, düşünce, yorum ve sözcüklerimizle karşılaşırız. Bu, değişik uyarılar ve duyumlarla yaşanan çok canlı bir süreçtir ve insanda aşkınlık duygusu yaratır. Yani kişinin kendini gerçekleştirme çabasının dışavurumu olarak, edilgen de olsa özgürleşme yoluna doğru bir atılımdır.

Bütün yazma hevesleri ve girişimleri heyecan verici olmakla birlikte yoğun bir kuşkuyla başlar. Bu, ne yaptığı, yaptığının bir anlamı olup olmadığı kuşkusudur. Yazmak bireysel bir eylem olmakla birlikte, başka gözlere ve görüşlere sunulamayan her çalışma bize –güzel de gelse– kesinlik kazanmamış görünür. Kendisi için yazdığını söylemek bencilce bir

savunmadır. Çünkü yazmak öncelikle bölüşme arzusudur. Yaratacağı etkiyi görmeden yazdıklarımıza inanamaz, çoğu kez umutsuz kalırız. Yazma çabası ancak başkalarıyla iletişim yoluyla anlam kazanır. Kurslar bu konuda ufuk açabilir. Güvenilir bir usta ya da hoca size ne yaptığınızı söyleyebilir.

Yazmak gözümüzün önünden bir an geçen bir görüntüyü, ruh halini, ışığı, yüzü yakalama, hayal gücümüzle yeniden kurarak anlatabilme, sesleri işaretleri ayrıştırma, soyutlayabilme becerisidir. Nasıl ve neyi yazacağını her şeyden önce insan kendisi keşfetmek zorundadır ve bu birkaç haftalık bir atölye çalışmasıyla öğrenilebilecek bir zanaat değildir. Yazarlığın bütün bir ömre yayılan sistemli bir çalışma, özverili bir kendini yeniden inşa etme eylemi olduğunu bilmeyen kişi yazmaya heves etmemelidir.

Yazmaya girişmek heyecan verici ve güzel olduğu kadar nereye düşeceğinizi bilmediğiniz tehlikeli bir sıçrayış, sonunu önceden göremediğiniz bir serüvene atılmaktır. Kendimizi bütün varlığımızla yazıya adamaya karar versek bile, sonuçta isteğimiz ya da yatkınlığımız konusunda doğru karar vermemiş olduğumuzu görmeye, yanıldığımızı anlamaya ve kabul etmeye en baştan açık olmalıyız.

Hayal ve Gerçek

Pek çok insan yazar olarak ortaya çıkıp kolayca kabul edilmenin ne kadar zor olduğunu bilir. Şansınız yoksa yolun uzun süreceğini, kimsenin size yardım edemeyeceğini de. Bu işin okulu, üniversitesi yok ki diplomanızı alıp işe girişesiniz. Edebiyat fakülteleri var, evet ama pek ender yazar çıkıyor buralardan. Çünkü yazmak içten gelen yaratıcı bir eylem, görkemli ama umutsuz, kendine özgü bir uğraş.

Yazarlık bir meslek midir? İyi para kazandırdığı varsayılan, çalışma koşullarının özgürce ayarlanabileceği, insanı ün ve başarıya götüren keyifli bir iş mi, yoksa içi boşaltılmış bir sözcük müdür? Kişiye göre değişir. Çünkü yazma çabasının arka yüzünde bir sır saklıdır. İnsan bunu hisseder ve çözmek için peşi sıra gider.

Kitapları dolduran sözcükler, cümleler ve sayfalarda olup bitenler insanda yeni bir bakış, heyecan ve kıskançlık yaratıyorsa, edebiyat onun için eskimez bir değer kaynağı demektir. Böyle bir değerler bütünü içinde yer almak ve yazmayı kalabalıklar arasında olmaya yeğlemek anlamlı bir seçimdir. Ancak yazabileceğinden kuşku duymayan, tersine fazlasıyla emin olan ve yaşadığı dünyayı değerlendiremeyenin yazacak önemli bir şeyi olmadığı da açıktır. Yine de içtenlik ve inatla yazmak ve ne olursa olsun yazarak iki ayağı üstünde durmak isteyen insanlara saygı duymalıyız. Çünkü onların çabasında sıradanlıktan ayrılma arzusu var.

Görüntünün anlamı yenilgiye uğrattığı şu yaşadığımız günlerde, hayatlarımız içerik ve derinliğini yitirdikçe hikâyeler de sığlaştı, sıradanlaştı. Sinema da edebiyat da iyi, etkileyici hikâyeler bulamıyor artık ya da genelde eğitimsiz, beğeni düzeyi sınırlı çoğunluğa hitap edecek konular yeğleniyor. Çünkü bir tür kültürel atalet içinde bulunan çoğunluk, vakit geçirmeye, eğlendirmeye ya da genel umutsuzluğa ilaç olmaya yarayacak ürünlere ilgi duyuyor. Piyasa da, büyük okur kitlesi de para kazanma, hayatta başarılı olma ve hızlı değişim formülleri ve mistik arayışlarla dolu kitapları seviyor. Edebiyatın terazisi bozuldu, çalışmıyor artık. Üstelik yazı dili de eskisi gibi rakipsiz değil. Bağımlılık yapan basma kalıp televizyon dizileri, renkli internet eğlenceleri, boş bilgisayar oyunları,

bildik serüven ve şiddet filmleriyle, kısacası sınırsız ve ilkesiz sanal gerçeklikle yarışmak zorunda.

Böyle bir ortamda yazar olmak hem kolay hem zor. Kolay, çünkü sistemin genel eğilimlere denk düşen basit, kolay, çok satmaya aday kitaplar üretecek yazıcılara ihtiyacı var. Zor, çünkü tüketime yönelik bu tür kitaplarla edebiyat ortamında kendine yer bulmak imkânsız. Ne olacak peki? Nitelikli, özgün ve aykırı yazar düş kırıklıkları ve yıkımlarla ilerlemeyi göze alacak. Ne yaptığını bilerek dayanıklı olacak, kayıtsızlıklara direnerek yazmayı yılmadan sürdürecek...

Ülkemizde her yıl üç yüz civarında ilk roman yayımlanıyor. Çoğu okura ulaşamadan, dikkat çekmeden kalabalığa karışıyor. Yolun ne kadar uzun olduğunu bilmeyen, umudunu çabucak kaybedenler, denedim olmadı, diye yazarlık serüvenini o noktada bitiriyor. Ama bazıları da yılmıyor, hayal ettiği yazarlık yolunu açmaya uğraşıyor.

Her genç yazar ilk romanını yazarken büyük hayaller kurar. Yazdığına bağlanır, her satırını vazgeçilmez, kusursuz bulur. Yayımlandığında ortalık sarsılacak, adı birden bilinir olacak sanır. Oysa aşırı özgüven yanıltıcı ve tehlikelidir. Eğer dahi değilse ya da ticari bir proje olarak piyasaya sürülmemişse, ilk romanıyla ünlü olmak fazla rastlanır bir durum değildir. Bir okur kitlesi edinmeden önce kimse sizin yazdıklarınızı merak etmez. Kitabınız ancak küçük yakın çevrenizin konusu olabilir.

İlk kitaplarıyla umduğu başarıyı yakalayamamış olanın haksızlığa uğradığı duygusunu yenmesi, bıkmadan başkalarının görüşlerini almaya çalışmak yerine yazarlığı bakımından kendini sorgulaması ve eksiklerini nesnel bir gözle görmeye çalışması yararlıdır. Bütün aykırı sesleri boğmaya çalışan ve asıl önemli ve değerli olana –para etmediği için– sahip çıkmayan bir işleyişin körleştirici etkisini aşmak için kendini geliştirmek, dünyaya açık gözlerle bakmak ve başlangıçta hiçbir şey beklememeyi göze almak genç yazar için en doğru tutumdur.

Eğitim sistemi sorunlu, çok az okuyan bir toplumuz. Okumak ve yazmak kimi insanlar için yaşamsal önem taşıyor olabilir, ama eline bir kitap almadan ömrünü geçirmiş milyonlarca insanımız var. Dolayısıyla yazmayı öncelikle talepsiz bir arz olarak kabul etmeliyiz. Kuşkusuz bu ortamda talep yaratma koşullarının bile ölçülü olduğunu unutmadan. İyi yazar, zaman

içinde okurla sağlam, kendine özgü ve kalıcı bir ilişki kurabilir. Yeter ki yazmaktan kolay usanmasın ve ilkeli ve ödünsüz davranmanın yordamını bulsun.

Okumak ve Yazmak

İnsanın ayırt edici en önemli yeteneği olan dil, öncelikle konuşmayı içerir ve duyumlarımızı genellemeler yoluyla aktarmaya olanak sağlar. Bilincimiz, dış dünya ile değişken, karmaşık ilişkilerimizi gündelik dille kurma ve düzenleme yeteneğine sahiptir. Gündelik dil basit ve alışıldıktır, fazla düşünmeden kalıpları, şablonları kullanırız.

Bilindiği gibi dil, yazının da temel gerecidir. Sanatsal kaygıyla yazma uğraşına giriştiğimizde kendimizi duyguların, düşüncenin, kişisel birikim ve özelliklerin devreye girdiği farklı bir dil alanının içinde bulur, yazı dilinin, üzerinde çalışmayı, yapıp bozmayı gerektiren deneyimsel bir alan olduğunun farkına varırız. Sözcüklerin genişlik ve çok anlamlılığını, geçişliliğini, yan yana gelerek görüntüler oluşturma gücünü yaza yaza keşfeder, sözün çok farklı biçim ve seslerle ifade edilebileceğini sezeriz. Önemli bir mektup yazmaya oturduğunuz anı düşünün, ne demek istediğimi anlarsınız.

Yazarken uygun dili ve kendimize özgü söyleyiş biçimini ararız. Metnin sesini, tınısını, rengini belirleyecek ve onu kişiye ait kılacak söylemi oluşturmak, kullandığı dili çok iyi bilmek, tüm incelikleriyle ruhuna hakim olmakla mümkündür. Dil kendini onunla yoğun olarak uğraştığınız oranda ele verecek, böylece yazarın metniyle ilişkisi tutarlı ve bütünlüklü hale gelecektir.

Unutmamalı ki sözü edebiyata dönüştüren, öncelikle nasıl anlatıldığıdır. Özgün ve yeni olabilmek için de tek başına dil duyarlılığı yeterli değildir. Yazma yeteneği okuma birikimi ve sağlam bir dünya görüşüyle dengelenip gelişir. Okumadan yazamayız. Okuma zevki almamış, kitaplarla arasında şöyle böyle bir sevgi ilişkisi kurulmamış biri yazmayı aklına bile getirmez. Zaten onun için uzak, azıcık kafadan çatlaklara özgü boşuna bir uğraştır yazmak.

Yazmaya özenmenin, anlatmayı öğrenmenin ve yazının derinliğini kavramanın öteki ayağı okumaktır. Okumanın ve yazmanın insanın olgunlaşma ve kendini yeniden yaratma sürecindeki etkisi kesinlikle yadsınamaz.

Benliğimiz yaşamımız süresince devam eden ve bize model olan yaşamsal, ruhsal içerik ve biçimlerden oluşmuştur. Yaşanmış, yorumlanmış, anlatılmış durumlar, düşünceler, işaret ve semboller bizde iz bırakırlar. Hayatımıza yön veren, hayallerimiz, umutlarımız, inançlarımız doğrultusunda bu görünümler arasından yaptığımız seçimlerdir. Meraklı, tutkulu bir okuyucu isek işimiz biraz daha kolaylaşır. Çünkü okumak algılarımızı keskinleştirir, yazma sanatıyla ilgili yaratma ve keşiflerimizi tetikler.

Yeryüzünde yazılmamış söz ve hikâye yoktur. Önemli olan sayısız kez anlatılmış bir şeyi sizin nasıl söyleyeceğinizdir. Başka yazarları tanımadan, bilmeden farklı olamayız. Ustaların zihnimizde yaktığı ışıklar yolumuzu aydınlatır, bizden öncekilerin ayak izlerine basarak ilerleriz ve onların satırları gözümüzün önünde yepyeni imgeler uyandırır.

Her türlü yazma girişimi kesinlikle okumayla bütünlenir. Okumayla yazma arasındaki diyalektik ilişki moral cesaretin temelidir. Yazmak isteyen, sürekli, bıkmadan, tutkuyla, yutarcasına okumak zorundadır. Sistematik düşünme yetisine ve ayıklayıcı belleğe böyle sahip olur, sözün sınırsızlığını ve edebiyatın anlamlar zenginliğini ancak böyle öğreniriz.

Roman Sanatı

Yazılı anlatımdan önce hikâyeler bellekten belleğe sözlü olarak aktarılırdı. Destanlar, masallar, halk hikâyeleri ve dinle ilgili mitler böyle doğdu. Mitoloji bilinmeyen, anlaşılması güç durumları, insana özgü duygularla deneyimleri, gizem, korku ve kaderle örülerek tanrılara mal edilmiş güç ve çaresizlikleri konu alır. Evrensel insan ilişkilerini, acımasız savaşları anlatan yarı gerçek, yarı gerçeküstü hikâyelerden oluşur.

İnsanlığın edebi birikiminin kaynağı olan ve hayal gücünün yarattığı abartı ve eklemelerle zenginleşip çeşitlenen bu hikâyeler, çağlar boyu farklı bakış açılarından, değişik biçimlerde anlatılmış, insanlığın ortak belleğini oluşturmuşlardır. Bu yüzden ruhbilimde saptanmış bazı temel güdü ve sapmalara hikâye kahramanlarının adları verilmiştir. Örneğin "Oedipus" kompleksi gibi. Eğer birçok roman okursak, konuların en eski hikâyelerin çeşitlemeleri olduğunu görebiliriz. Ancak insani olgular her zaman, çağa, döneme, değişen kavrayış ve ilişki biçimlerine uygun olarak yeniden yorumlanmıştır.

Roman ne anlatır? Yalnızlıkları, dayanışma duygusunu, farklı bireysel ve toplumsal kavrayışları, umut, karamsarlık, ihanet ve sadakati, inanç ve inançsızlıkları. Kıskançlık, iletişimsizlik, çatışma, sevme biçimlerini ve bütün görünümleriyle aşkı. Roman, belli bir olay örgüsü ya da konu çerçevesinde insan hallerini işleyen kurgulanmış, estetik bütünlük olarak tanımlanabilir.

Roman sanatı, insan duygularının ve sezgilerinin dilini kullanır. Olaylar gerçek hayattakilerin benzeridir ve bunlar ancak karakterlerle, roman kişileriyle ortaya konabilir. Günümüzün insanı geçmişe göre daha karmaşık, hayat daha yoğun ve hızlı. Kültürel, toplumsal, ekonomik koşullar ve ilişkilerdeki farklılıklar kaçınılmaz olarak roman kahramanlarına da yansıyacaktır, ama yine de herkesin az çok bildiği ya da bir biçimde kendini bulduğu tipler, yazar onların serüvenini etkileyici biçimde anlatabilirse ilgi çeker.

Peki yaşanabilecek kaç hayat, anlatılacak kaç değişik hikâye vardır? Bir roman kişisini hem ilginç hem de tanıdık kılmak için ne yapmak gerekir? Eğer yazar kahramanını geniş bir bakışla görebiliyorsa, soyut düşünceler ve

içsel karmaşalarıyla kavrayabiliyorsa, romanın hikâyesi içinde yaşayan birine dönüştürebilir. Yapması gereken, mercek altına aldığı kişiyi çoğullaştırmak, ruh halleri ve ilişkiler temelinde genişletip görünür ve anlaşılır kılmaktır.

Bir insanı yeni baştan kurgulamadan yeni bir hikâye anlatamayız. Onu bir roman kahramanına dönüştürmek ve yeniden tanımlamak bizim gerçeğimizi yazıya aktarılmaya uygun hale getirir. Daha önemlisi bize özgü dil ve biçemi yaratarak anlatıyı özgünlüğe kavuşturur.

Romancının iyi bir gözlemci, dikkatli, duyarlı bir izleyici olması da yeterli değildir. Büyük romancıları ölümsüz ve yazdıklarını önemli kılan asıl şey, dil ustalığı ve düşünsel özdür. Yazar, bir dünya görüşüne, kendine özgü bir bakış açısına sahip değilse, anlattıklarını sağlam bir temele oturtmakta zorlanır. Andre Gide'in dediği gibi, *"Önem bakılan şeyde değil, nasıl baktığınızda*"dır çünkü. Romanın dünyasını ve kişilerin yaşarlığını bu bakışın ortaya koyduğu yorum oluşturacaktır. Belirleyici yan her zaman bir insanlık durumunun nasıl kurgulandığı, sanatsal dile nasıl aktarıldığı ve uyandırdığı etkidir.

İyi bir roman, kahramanları aracılığıyla okurda hayatı yeniden yorumlama isteği uyandırır. Boş sözlerle değil elbette. Duygusal özdeşlik kurarak. Fazla söze gerek yoktur, roman çözüm önermez, soruları çoğaltır. Uzun zamandır romanın ve romancının öldüğünün söylenmesine rağmen türün, doğurgan bir biçimde varlığını sürdürmesinin nedeni, iyi bir romanın insanı kendi hayatına götüren dolaysız bir kılavuz olması ve bize estetik zevk verip eğlendirirken deneyim ve perspektifimizi genişletmesidir. Kısaca, roman insan ruhunda derin kazılar yapabilir, bize hayatın nasıl olmasını istediğimizi hissettirebilir ve onu değiştirebilir.

Bir Roman Kahramanı Yaratmak

Ben de her yazar gibi roman kahramanlarımı hayatın içinden seçiyorum. Ama kendi yaşamımı ve karşılaştığım, yazılmaya değer bulduğum insanları bire bir, olduğu gibi romanlarımda kullanmıyorum.

Onları hiçbir zaman tek bir kişiden yola çıkarak yaratmıyorum. Kişilerim benden, gördüğüm, etkilendiğim ya da iyi tanıdığım birbirine benzer pek çok insandan izler taşır. Belli bir yönelimle belleğimde biriktirdiğim karakter, olay, anı ve durumların özüne ilişkin bir yönelimle soyutlanmış, dönüştürülmüş ve yeniden yaşarlık kazanmışlardır.

Romanıma en uygun tipleri tasarlamak ve metnin iç mantığıyla çelişmeyecek biçimde kendi alanıma taşımak beni çok uğraştırır. Yazmaya oturmadan önce kişilerimi kalın çizgilerle belirlerim. Bir ses, bir imge, görüntü ya da karşılaşma onların döl yatağına düştükleri an olabilir. Bu yüzden o insanlarla ilgili pek çok şeyi baştan bilmem. Ama içinde özgürce hareket edebilecekleri bir yapı kurmaya çalışır, onları mekân, zaman ve olay örgüsü bağlamında ve kendi ilişkileri içinde kavramaya gayret ederim.

Belli ipuçlarından yola çıkarım. Yarı kör, el yordamıyla ilerler, kahramanlarımın yaşamaya başlayacakları anı özleyerek yazmayı umutsuzca sürdürürüm. Umulmadık, beni bile şaşırtan gelişmeler olur. Belleğimde birikmiş, çoktan unuttuğumu sandığım yüzler, anlar, yerler, sözler canlanır. Bunları taşıyacak biri ortaya çıkmaya, konuşmaya, düşünmeye, romanın içinde gezinmeye başlar. Şöyle notlar almışımdır çok kez: "Ulya doğdu, yaşıyor artık!" Bu, roman gerçeğinin; taslak halindeki kahramanlarımı roman kişilerine dönüştürdüğü andır ve çok heyecan vericidir. Onlarla ilgili asıl gerçeği adım adım kovaladığım, gizli kalmış dünyalarında kazılar yaptığım, insana özgü zaaf ve güzelliklerine tanık olduğum yoğun yazma süreci böyle başlar.

Romancının tanrısal gücünün abartıldığına inanırım. Öte yandan yaratma coşkusunun uzun ve ağrılı bir yazma sürecine katlanma gücünü arttırdığını da yadsıyamam. Hep söylediğim gibi, benim yazma tutkum, hayatın karmaşasını öncelikle kendim için anlamaya yönelik. Roman bunu yapmaya çok uygun bir yazma uğraşı.

Yazarların çoğu yarattıkları roman kahramanlarının kendilerini dinlemediklerini, burunlarının dikine gittiklerini söylerler. Pratikte ipler sizin elinizdedir, öyleyse bu bir fantezi midir? Hayır. Sapmaların nedeni, sizin kurduğunuz olay örgüsüyle yarattığınız kişilik arasında ortaya çıkan örtüşmezliktir. Bir anlamda kişinizi güçlü çizmiş olduğunuzun da ifadesidir. O öylesine gerçek ve sağlamdır ki ne sizin uydurduğunuz mekân, ne de uygun gördüğünüz sevgili ona yeterlidir.

İlk romanımda, iki sevgiliyi buluşturabilmek için sayfalarca uğraşıp çırpındığımı, ama erkeğin bir türlü önceden tasarladığım üzere, kadının beklediği yere gelmediğini hatırlıyorum. Sürekli engel çıkıyordu. Sonra anladım ki, erken ya da gereksizdi. Kadının o evdeki bekleyişi geçmişi anımsayıp anlatmasına olanak sağladığı için zorunluydu. Hikâyenin gidişi buluşmayı bu yüzden erteliyordu.

Her roman metninin, dili, kurgusu ve seçili zamanıyla oluşmuş bir iç mantığı olduğu gibi, doğru yaratılmış kahramanlarla da tutarlılığı vardır. İkisi arasındaki dengeyi sağlamak için deneyim ve sezgi gerekir. Bir romanı yazılma aşamasında bir şehre tepeden bakar gibi kuşbakışı görebilmek yetisi de önemlidir. Böyle bir yapısal öngörüye sahip olmayanın işinin kolay olmayacağından eminim.

Yarattığım kahramanlarla aylarca, bazen yıllarca birlikte yaşıyorum. Onların varlığına katıksız inanıyorum. Onlarla üzülüyor ya da mutlu oluyorum. Her biri bana ilham veren gerçek kişilere hem benziyor hem de benzemiyor, çünkü onları özgürce biçimleyebiliyorum. Sonuçta umduğumdan daha fazla kişiye benziyor oluşlarından ise şaşkınlık duyuyorum. Uzaktan tanıdığım insanların kendilerini yazmış ve ifşa etmiş olduğum suçlamaları kadar, çok iyi tanıdıklarımın yazdıklarımla hiçbir biçimde özdeşlik kurmadıklarını da gördüm. Ne olursa olsun yazdıkça, anlattıkça hayatıma yepyeni insanlar katılıyor ve bir daha benden ayrılmıyorlar. Onları seviyorum, nerede ne yaptıklarını, benden kurtulduktan sonra neler yaşadıklarını düşlüyorum kimi zaman. Hiç umulmadık zamanlarda birdenbire karşılaştığımız da oluyor. Ben şu kişiyim, diyorlar bazen gelip. Ya da anlamlı bir gülümsemeyle uzaktan bakıyorlar.

Neyi, Neden, Nasıl?

Roman, modernleşme döneminde felsefe ve sanattan boş inançları kovmak ve bunların yerine akıl ve gerçeği geçirmek isteyen bir kültürel dönüşümün ürünüdür. Bu yüzden toplumların gelişimine, yani tarihe kopmaz biçimde bağlıdır. Aydınlanma çağıyla birlikte ortaya çıkan düşünce özgürlüğü ve hoşgörü fikri ile pozitif bilimlere ilgi arttı ve insan ruhunun gizleri çözülmeye başlandı. Sistemci felsefelerin yerini kültür, dil, toplumsal düzen gibi konulardaki yeni düşünceler, dinî önderlerin yerini felsefeci, aydın ve yazarlar aldı. Roman okumak günümüzün çağdaş iletişim araçlarının olmadığı bir dönemde, gelişen sanayiye bağlı kentsoylu sınıfın başlıca bilgilenme ve eğlenme aracıydı. Hem özgür, geniş düşünme ve hayal kurma olanağı sağlıyor, hem de okuyanı eğlendiriyordu. Bugün bizim için romanın önemi, aradan geçen iki yüz elli yıllık süreye rağmen eskimeden, gelişerek varlığını sürdürüyor olmasıdır.

Sürekli gelişme ve değişim göz önüne alındığında her şey romana konu olabilir. Neyi nasıl yazacağını öğrenmek temel edebiyat eserlerini, yazılı kültüre ve edebiyat tarihine mal olmuş büyük yazarlardan başlayarak, zevkle, kendini vererek, ilgiyle okumakla mümkündür. Eleştirel bir gözle ve derinlemesine kavramaya çalışarak neler yazılmış, nasıl yazılmış, hangi karakterler yaratılmış, neler yorumlanıp tartışılmış ve en önemlisi bütün bunlar nasıl kurgulanmış anlayıp bilmeden roman yazmaya kalkışmak, karanlıkta yol almaya benzer. Bunu yapmaya çalışanların çoğu da yazdıklarının yepyeni olduğu yanılgısına düşmekten kurtulamazlar. Bununla birlikte roman bir yaratıcılık ve keşifler sanatıdır. Uçları öyle zengindir ki yeniliklere, akla gelmeyene, bilinmeyene sonuna kadar açıktır. Yalnızca okumak değil, gördüğünü içselleştirmek, unutma ve yeniden canlandırma gibi bellek işlevlerini kullanabilmek ve yaratıcı güce sahip olmak farklı denemelere imkân verir.

Neyi, neden yazacağımız sorusu başlangıçtır. Konu bulmada işaretleri değerlendirmek, koku alabilmek ve iz sürebilmek önemlidir. Merak, iç görü, zengin bir hayal gücü de temel dinamiklerdir. Yazar uyanıkken düş gören insandır. Yine de yazacağımız romanı nasıl, hangi dil ve yapı içinde anlatacağımıza karar vermek için uzun süre kafamızda taşımak ve olgunlaştırmak gerekir.

Ben bir romana başlarken kendime şu soruyu sorarım: Ne anlatmak istiyorum? Soruyu bir cümleyle yanıtlayamıyorsam kafam henüz karışık demektir. Beklerim. Bu arada neyi anlatmak istediğim netleşirken nasıl anlatacağım üzerinde düşünürüm. Yine de niyetlerimin nesnellik kazanarak bir biçim alması için hemen her zaman sayısız başlangıç yapmışımdır.

Çünkü roman bir arayıştır. Her şeyden önce görkemli bir yapı kurmak, inşa etmektir. Sanatsal içeriği bir yana, mühendisliktir. Her romanın bir matematiği, fiziği, geometrisi vardır. Yazmaya oturmadan önce amaç, hedef, işlenecek konu netleşmiş, kişiler olay, içerik biçim ilişkisi saptanmış olursa işçilik kolaylaşır. Öncelikle temel sağlam, ne yazacağımız bizim için açık olmalıdır. Yazma eylemi sırasında arayış sürer. Tasarımdan sapmalar olabilir, yapıya yeni bir oda eklenebilir, gereksiz bir duvar kaldırılabilir ya da yeni bir pencere açma gereği doğabilir, çünkü biraz da yazarak yer açar insan kendine. Ama binanın alanı bellidir. Ayrıntılar değişse bile o alan içinde çözümlenmeli, dışarıya taşmalar, yapıyı yıkan, kurguyu bozan sarkmalar olmamalıdır.

Yazma aşamasında konuyla ilişkin araştırmalar yapmak da yayarlıdır. Örneğin varsa anı, mektup, belge gibi çeşitli materyaller ve daha önce yazılmış benzer konudaki romanlar incelenir, kim neyi nasıl anlatmış bakılabilir. Bu tür dikkatli okumalar çağrışımları güçlendirir. İçerik çoğu kez biçimi de belirler ancak kesinlik yoktur. Bazen yaza yaza yol bulmak, zihinde yanan heyecan verici ışıklarla ilerlemek, romanı tatlı bir serüvene dönüştürür.

Roman yazmak hayal zenginliği, dil sezgisi, kurgu becerisi ve yüklü bir birikim yanında, güçlü bir zaman duygusuna sahip olmayı da gerektirir. Zaman esnek bir olgudur. Kâğıt üzerinde elde tutmak kolay değildir. Roman zamanına hakim olabilmek, klasik romanı bilmek, başka yazarların zamanı çözümleme örneklerini izlerken farkına varmadan kavramakla mümkündür. Ben bir romana başlamadan önce zamanı belirler, olay örgüsünün hangi süre içinde geçeceğini saptarım. Geçmişe ve geleceğe uzanan anımsayışlarla şimdi'yi anlatmak, zamanı derli toplu kullanmamı sağlar. Roman yazmak anlattıklarını inanılır hale getirmektir. Yazmak istediğimiz her ne ise, kişi-zaman-mekân çemberi içine doğru yerleştirildiğinde, inandırıcı ve yapısıyla akışıyla daha sağlam olacaktır.

Hayattan Romana

Bazı insanlar yaşadıkları yoğun olaylar yüzünden hayatlarının roman olabileceğini düşünürler. Bunlar romanın ne olduğunu bilmeyenlerdir. Çünkü hayatın ilginç ve inişli çıkışlı durumlarla dolu olması, roman olması için hiç mi hiç yeterli değildir.

Elbette en iyi kendi yaşamımızı biliyoruz. Onun içindeyiz ve ona dikkatle bakmalıyız. Düşünerek, edebiyatla keskinleşmiş bir bakışla ve hayatını roman sanandan farklı gözlerle. Ama eğer otobiyografi yazmıyorsak, kendimizi olduğunca göz önüne sermekte pek cömert davranamayız. İnsanın kendi yaşamını birebir ifşa etmek konusunda barajları vardır. Yazdıklarımızın tümüyle bize ait sanılmasından, yargılanmaktan, ihanete uğramaktan korkarız. Doğrusu yazmak biraz da bu korkuyu yenmek, aşmakla ilgilidir. Duygularını arındırıp ayıklamayı, deneyimlerini bireyselden çoğula götürmeyi başaran yazar, kendi malzemesini ancak roman metninin dokusu ve mantığı içinde işleyerek kişisellikten uzaklaştırabilir.

Hayatı roman kılan biricik yol budur.

Yazarın kişisel birikimi, bazı insani olguları doğrudan ve içerden anlatabilmeye imkân sağlar. Bu yüzden genellikle ilk yapıtlarda özyaşam izleri yoğundur. Ancak pek çok yazar daha sonra gözünü başka yöne çevirir. Çünkü tekrarlara düşme, sıkıcı olma ve bir yerlerde tıkanma tehlikesi vardır. Kendine saplanıp kalmamak, insanı ve dünyayı farklı karakterler üzerinden anlatabilmek yazara açılımlar sağlar.

Yine de ömür boyu kendi evreninde kalarak sürekli kendini anlatan ama bunu benzersiz bir zenginlik ve güzellikte yapabilen yazarların sayısı az değildir. Deneyimlerini paylaşmaya değer bulan, kendi imgesini her seferinde yenileyebilen, kendinden yola çıksa bile ruhunu yeni insanlara aktararak bambaşka dünyalar ortaya koyabilen yazarlar bizi büyüler.

Kuşkusuz edebiyat hayattan beslenir. Ancak yaşadıklarımız, bilgi ve birikimlerimiz bir romanda yaratmak istediğimiz gerçeklikle bir araya getirilip sentezlenebilirse anlam kazanır. Eğer biz başka yaşamları kendi yaşamımızın içinde görebilirsek, kendimize belli bir uzaklıktan ve soyut

bakabilirsek, yaşadıklarımızın yalnızca bize özgü ve olağanüstü olmadığını, konuların ortaklığını fark edebiliriz. Özyaşam önemli bir malzeme, sağlam bir çıkış noktası olabilir ama edebiyatın dünyasına ustalıkla taşınmadığı zaman yavanlaşır. Bir romanın yoğun, gerçek bir yaşantıdan doğması mümkün olsa bile, nesnellik ve inandırıcılık kazanması için yazının kuralları içinde kurgulanması gerekir.

Kurmak, kurgulamak nedir? Öncelikle tahayyül gücüdür. Olası durum, olgu, olaylara geniş bir hayal penceresinden bakabilmektir. En sıradan deyimle uydurmak ve denk düşürmektir. Bunun için açıkça görülen şeylere değil, görülmeyene bakılmalıdır.

Temelde edebiyatın dili soyutlama düzeyindedir. Soyutlama, görünenin özünü yakalamak, gereksiz ayrıntıları ayıklayıp bilineni saf, yoğun, en vurucu biçime sokmaktır. Örneğin Hitit bereket tanrıçası Kibele ikonuna bakarsak, kalça ve memelerin gerçekdışı biçimde abartılarak vurgulandığını görürüz. Soyutlama ve arıtma işlemi görünümleri aşmakla ilgilidir ve bir tür görme bilgisi ve biçimiyle ilgili olması ötesinde sanatsal yorum da içerir.

Kendinden yola çıkan yazar, gördüğünü ve yaşadıklarını sanatsal çerçevede yorumlamak için soyutlamalı, bunu yaparken aykırı olmaktan korkmamalıdır. Alışıldık kurallara karşı çıkmadan yazmak hedefi ıskalamaktır.

Yazmanın asıl sorunu da budur. Her birimizin bir hayatı, bin bir türlü özlemi, fantezisi, karşı oluş bilinci, uzlaşmaz kanı ve çelişkileri vardır. Bilincimiz, sürekli olarak bilinçdışımızla mücadele halindedir. Bilinç, bilinçaltının mantıksız, kuraldışı, hatta yabanıl düşünce ve sapkınlıklarını denetleyip durur, bastırır. Öte yandan bilinçdışı bilincin boş, yavan akılcılık ve uslulukla sıradanlaşmasını, hatta kuruyup gitmesini engeller. Bilinçaltımızı deşmeden, korkularımızın üstüne yürümeden ve öğrenilmiş uysallığımızı yenmeden etkileyici şeyler yazamayız. Çünkü yazma büyüsü, yazma eyleminin temelde bir başkaldırı olmasındadır.

Hayattan yola çıkan ama, okuma tembelliği, yaşama ve yaratma cesareti eksikliği ile malül ders veren anlatılar, romansal düşüncenin askıya alındığı ucuz bir bildiricilik durumundan öteye geçemez ve insanı, acısını, çelişkilerini derinlik ve incelikle yansıtıp dile getirmeyi kesinlikle

başaramaz. Çünkü yazılış amacı her ne olursa olsun, bir roman öncelikle yazarın varoluş bilinci, aklı, birikimi ve insanlık vicdanının ürünüdür.

Aşk ve Roman

Aşk, imkânsız bir sonsuzluk rüyasıdır. İnsan ruhuna ilişkin sayısız ayrıntıyı içinde taşıdığı gibi birçok sorun, çözümsüzlük de üretir. Bütün çelişki ve gelgitleriyle evrensel bir oyun olan aşk üzerine sorularımız hiç bitmez. Çünkü insan hayata ilişkin en temel deneyim ve görüşlerini onunla edinir.

Aşk, mutluluk ve uyum. Tutku, çılgınlık ve ölüm.

Ne insan ne sanat aşktan vazgeçebilir.

Yaratılır, paylaşılır, yaşanma biçimi yalnızca o iki kişiye özgüdür. Bazen kesin bir boyun eğiş ve bağlanma, bazen özgürlük, bezen de kendi nesnesi dışında kalanları büyük ölçüde değer yitimine uğratan bir coşku olur. Bazen yatıştırıcı, dengeleyicidir; bazen havalarda uçurur. Karmaşıktır, ama bütün yaşama deneyimleri içinde en zengin, en inişli çıkışlı görünümleri sunar.

Yazar, aşkı tek başına, bağımsız bir olguymuş gibi ele almamalı. Penceresini geniş ve açık tutmalı. Anlatılmaya değer her aşk, çeşitli engellerle zenginleşip büyür. Bu da romana pek uygun düşer. Aşkı büyüten, aşk yapan engeller; yer, zaman, toplumsal olgularla ilgili olabilir. Her şeyin yolunda, ip gibi dümdüz gittiği bir aşk, aşk olmaz, doğal olarak hikâyesi de olmaz.

Romanlar, oyunlar, âşıkların önüne çıkan engellerle mücadele ve bunları yok etme serüvenleridir. Kimileri hüsranla ve pek çoğu kavuşmayla biter. Biter, gerisi anlatılmaz ya da sonsuza kadar mutlu yaşadılar diye kesilip atılır. Çünkü ister kavuşma, ister kurumlaşmayla ya da uyumsuzluk, yanılgı, bıkkınlıklarla olsun, her aşk bir gün mutlaka biter.

Kopma anları, uzaklaşmalar, ayrılıklar insanı ne yaşadığını, hayatın anlamını, çevresini sorgulamaya iter. Bana göre, bir aşk romanı da buradan, yani sondan başlar. Aşkı bu aşamada ele almak, zamanlar içinde gezinerek anlatmak, sorular sormak ve işaretler koymak benim yazarlık anlayışıma uygun. Çünkü aşk insanı hem kör ediyor, hem aydınlatıyor. Körlük ve aydınlanma doğasındadır. Bitişlerde kör gözler açılır, aydınlatır. İnsan o güne kadar göremediklerini, sezip de anlayamadıklarını, biriktirip de üstüne varmaktan kaçındıklarını kopuş anlarında keşfeder. Işıkların birdenbire

yandığı o anlar önemlidir ve bir roman böyle anlarla başlar. Bir kapı açılır yazarın önünde, eşiğe bolca malzeme yığılır.

Örneğin, aldatılma hikâyesini anlatarak öfke ve nefretle yıkımından söz eden bir kadın arkadaşımı beş dakika dinlemek, zihnimde bir roman fikri uyandırabilir. Benzer hikâyeleri birçok kez dinlemişimdir ama o an bir cümle, bir iç çekiş, bir yüz ifadesi dolmuş olan bardağı taşırır, beni sadakat kavramı üzerinde düşünmeye zorlar. Virüsü kapmışımdır. Onu ancak yazarak dışarı atacağımı bilirim. Yine bir aşkı sonunu bilmeden anlatmak kolay değildir. Benim gibi romanlarının sonunu baştan bilmeyen biri için büsbütün zordur. Romanın yapısı bütün kapsamlı anlatılar gibi iç ve dış karşıtlıklarla kurulur, çatışmalarla ilerler ve biçimlenir. Bu yüzden bir aşkı anlatmaya tanışma anıyla başlasam bile, hikâye zihnimde önce bitişiyle gerçeklik kazanır.

Aşkta her bitiş acılı, ağrılıdır. Yazdığım insanları anlatırken arada kalmamaya, yazar olarak taraf tutmamaya çalışırım. Edebiyat savunma değil, tanıklıktır. Nefret ya da öç romanları, roman değil ifşa etmedir ve öncelikle yazanı zehirler. Ben kaba gerçek yerine, herkesin kendince haklı olduğuna inanarak bakarım kişilerime. Onun kim ve nasıl ‘o' olduğunu, hangi güçlükler, umutlar, düşüşler, şaşkınlıklar, sürüklenmelerle kimlik kazandığını ya da kimliksizleştiğini anlamaya çalışarak bakarım. Genel tutumum çatlaklar, sızıntılar, kanamalar, patlamalar üzerinde yoğunlaşmaktır. Bunu yaparken herkesin yaşadığı, tanıdığı duygu durumlarını edebiyat diline aktarmaya çalışırım.

Mor'daki Armağan gibi, taraflardan birinin sessizliğinden yola çıktığım da olur. Sessizlik çoğul, yorucu ve kuşkuludur. Nefret, sevgi, acı ve öfke, gizlendiğinde daha yoğun yaşanır ve bu durumdaki insan hem kendinin hem de başkalarının düşünce ve davranış kalıplarını durmaksızın sorgular. Bize insanın kolayca söyleyemediğini söyler ve anlatır.

Aşkı, insanı anlamayan, olayı sürükleyip götürecek plastik figürler olarak gören yazarın basmakalıp hikâyeleri pembe dizi olmaya yakışır. Öte yandan uzun ruhsal betimlemeler, gereksiz diyalog ve ayrıntılara boğulmuş aşk romanı da sıkıcı, gerilimden yoksun ve fazla bol hale gelebilir. Bir yazar öncelikle romanını ilgiyle okutma becerisine sahip olmalıdır. Malzemesini elekten geçirmeden, çöpleri ayıklamadan, neyin neye hizmet ettiğini belirlemeden ölçüyü tutturması ve belli bir gerilim sağlayarak hedefe

yönelmesi mümkün değildir. Yazara bütün bunların nasıl yapılacağını ise dünyanın usta yazarları ve onların harika romanları öğretir.

Aşk; sevgi, adanma, bağlılık, cinsellik ve gündelik hayat pratiğinin, iletişim ya da iletişimsizliklerin tümünü kapsar. Bu yüzden de hemen bütün romanlarda az çok yer bulur kendine. Ancak büyük aşk romanlarının tarihsel-toplumsal bir arka planı da vardır. Kahramanlar bu bütünsellik içinde sahicilik kazanırlar.

Yazar yalnızca gözlemlerinden yola çıkarak yazmaz. İstese de yapamaz bunu. Roman yazılırken, yani anlatılmak istenen belli bir kurgu içinde sözcüklere dönüştürülürken, aşkın hikâyesi de artık yazara ait olmaktan çıkar. Çünkü temelde olağandır. Onu olağanüstüne çeviren, ona renk, tat katan, dokusunu oluşturan şey dildir, biçimdir. Yazdıkça romanın dünyasında kişiler, olaylar boyutlanıp büyür, durumlar çeşitlenip dönüşür. Romancı hayal dünyasının zenginliğini heyecanla izleyen bir seyirci haline gelir.

Yazarın yorumu, bakışı, anlattığı hikâye bütünüyle uydurulmuş, kurgulanmış, dahası gerçekle bağdaşmaz da olabilir. Edebiyat mutlaka katı gerçeğe ihtiyaç duymaz. Asıl gerçek yazarın gerçeğidir. Her durumda, her zaman mutlak gerçeği aramak, gerçeğe yakın bir yapı kurmak değildir onun işlevi. Gerçeği tersyüz edebilir, alışıldık yapıyı bozup yok sayabilir, yeter ki kendi tutarlılığı, fantezisi içinde bir yapı oluştursun, kendi dünyasının özgünlüğünü ortaya koyabilsin.

Beklenen Genç Yazar

Bir süredir, genç, parlak yeteneklerin ortaya çıkmadığı konuşuluyor. Bir yandan da ilk yapıtları coşkuyla karşılananların çoğunun ya aynı metni üretmeyi sürdürdüğü ya da yazdıklarının düzey ve okunurluğunun düştüğü görüşü var. Bence bunun nedeni genç, yeni yazarların aceleci olmaları ve pişip olgunlaşmadan hak etmedikleri ölçüde övülüp şişirilmeleri.

Doğrusu ya, benim bir sabah uyanıp beklendiğinden hiç de emin olmadığım, ortalığın tozunu savuracak dahi romancıyla apansız karşılaşma umudum güçlü değil. İte kaka öne sürülecek böyleleri adına da kaygı duyuyorum. Çok denendi, olmadı, böyle olmuyor.

Neden? Edebiyat "muhalif " ruhunu ve diyalektik bakış açısını kaybetti de ondan mı? Yoksa küresel kültürsüzlük ve kimliksizlik ortamı, hem okuru hem yazarı olumsuz mu etkiliyor? Bence her ikisi de. Öncelikle günümüz iletişim araçlarıyla yayılan kolaycılık, benmerkezcilik, postmodern duygu sığlığı ve yapaylık etkili bir "düşünmeme ve hissetmeme" işlevi yarattığı ölçüde, genç edebiyatımız da taklitçilik ve bir örneklikten geçilmiyor.

Dildeki pürüzler, sakatlanmış sözdizimi ve yazım kuralları bir yana, yeterli felsefi ve insani birikime sahip olmadığı halde yazmaya özenen genç insanların çoğunda, bolluk içinde konu sıkıntısı yaşanıyor. Birikim ve bilgi yoksunluğunun doğurduğu yüzeysellik ise yazılanlara bütüncüllükten kaçış ve bunalım olarak yansımakta.

Yazılı eserin ille de düşünsel nitelik taşıması, salt edebi ölçütlerle üretilmiş olması beklentisi ya da klasik anlatıdan yana tutum almakla ilgisi yok görüşümün. Ben daha çok edebiyat dünyasında egemen kılınmaya çalışılan bazı anlayışların en doğruymuş gibi sunumunun, gençleri etkisi altına aldığından ve ortak, belli bir sıkıcılık ya da ileri derecede "vasatlık" oluşturmaya başlamasından söz ediyorum.

Özgün, iyi çalışmalar yok mu? Elbette var ama çok az. Ama bunlar zaten emekle, belli bir yol kat ederek ortaya çıkmış ve başarıları görülmüş olanlar. Konumuz, duygularını ancak sokağın diliyle aktarabilen okuma özürlüler, ya da iddialı bir biçimde yazar olarak ortaya atılma cesareti gösterip de tanınmış yazarların kendilerini okumadığından ve toptancı olumsuz

yargılara vardıklarından yakınanlar. "Bize, köşeleri kapmış dinozorları okumadığımız için kızıyorlar, ne hakları var, onlar bizi okuyor mu?" diyenler.

Görülüyor ki, bir roman yazmanın, köşeyi dönmenin en basit yollarından biri olduğunu hayal edebilen, üstelik kalemlerine olmasa da kendilerine çok güvenen bazı yazar adayları, önemli dünya yazarlarından ve kendilerinden önceki ulusal edebiyat birikiminden habersiz olmayı kusur saymadıkları gibi, ilgisiz kalmayı, hatta eskimiş sayarak hor görmeyi beceriyorlar.

Bu konudaki düşüncelerimi söylediğim bir toplantıda; "Deneyimli yazar ve yayıncıların görevi yalnızca beğenmemek ve eleştirmek mi? Neden gençlerle ilgilenip yeni yazarların yetişmesine katkıda bulunmuyorlar," eleştirisiyle karşılaştım. Kendi adıma bunu yapmaya gayret ediyorum. Ama ilgi gösterdiğim, dosyalarını okuyup görüşümü ve önerilerimi ilettiğim kimi gençler, söylediklerimi reddedip dikkate almıyor, üstelik bir de kızıp darılıyorlarsa ne yapayım? Yayınevleri, masalarına çalakalem yazılmış öykü, roman dosyaları dağ gibi yığılıyorsa ne yapsınlar, hangi birine yetişsinler?

Suçlu büsbütün gençler mi, değil. Bugün edebiyatın safiyet ve masumiyeti ticaretin acımasız kuralları tarafından çiğnenmiş ve kirletilmiş bulunuyor. Nitelik aramak yerine, en sıradan ürünleri büyük kitleye pazarlama ustalığıyla edebiyatın düzeyini durmadan aşağılara çekenler, yazar olarak kendini pazarlayanlar var. Satış en önemli ölçüt olunca, değeri olsun olmasın her şey aynı kefeye konabiliyor.

Edebiyatın tartıldığı, yetenekli yenilerin ad ve verimlerinin yer alabildiği, gençlere yol açacak, okul olacak, nitelikli, etkin, edebiyat ve sanat dergilerinin olmayışı ya da bir-ikiyi geçmeyişi büyük eksiklik. Oysa Türk edebiyatı her dönem o dergilerden yeşermiş, boy vermiştir. Yeni isimler de onların sayfaları arasından çıkmıştır.

Bir başka eksiğimiz de sağlıklı ve geliştirici bir tartışma, eleştiri ortamının olmayışı. Gazete eklerindeki tanıtım yazıları yeterli olmuyor. Ayrıca heyecan verici toplantıların, yeni ve eski kuşak yazarların bir araya gelebileceği, tanışıp konuşacağı, ellilerin, altmışların edebiyat sanat matinelerine benzer etkinlikler de yapılamıyor. Bunun nedeni o geleneğin de eskimiş sayılması ve toplumsal bilincin, sol düşünceden beslenen

muhalif edebiyatın arzu ve heyecanını kaybetmesi. Bugün birçok etkinlik yapılıyor, ama konular sıkıcı, ruhlar yaşama telaşından yorgun. Ünlülerin katılmadığı toplantılara izleyici ilgisi ise az. Böyledir, hayatı değiştirebileceği inanç ve umudu aşındıkça, edebiyatın doğurganlığı ve soluğu tüketir.

Genç, parlak yazarlar bekleniyor ama koşullar olumsuz. İlkeli ve doğru yayıncılar, yeni yazarlar gelsin ister kuşkusuz. Önceki kuşağın yazarı ve soyu neredeyse tükenmiş eleştirmen de bekler bunu, ama nesnel olmayan eleştirinin beğeni çizgisinde üretmek ve kast içinde yer almak, ancak kısa süreli ilgiler derlemeye yarar. Bir süre şu ya da bu biçimde sırtı sıvazlanmış, övülmüş, çok geçmeden yetersizliği nedeniyle yukarılardan yere bırakılıp yazar çöplüğüne çakılmış talihsiz birileri daima olmuştur.

Günümüzde yazan herkesin ama özellikle gençlerin dil, düşünce ve duygu dünyasını genişletip geliştirecek kaynaklara ulaşma olanakları çok zengin. Ne var ki popüler kültürün saldırgan uyaranlarını aşmak açısından ortam kurak, verimsiz. Bu nedenle yazar adayı vasatı aşabilmek için besleneceği kaynakları önemsemeli. Görsel sanatlar, tiyatro, müzik, sinema, felsefe, tarih hem yaratma süreçleri hem de ilişki biçimleri bakımından birbirleriyle ilişkilidirler. İnsana bakmayı, görmeyi, soyutlamayı ve bakışını kendi biçem ve tekliğiyle işlemeyi öğretirler.

Belli bir altyapısı ve duyarlığı olmayan, uzun süreçte başarı sağlayamaz. Edebiyatın asıl değer ölçütü özgünlük ve derinliktir. Genç yazarlar da gerekli yazma birikimine kendi çabalarıyla sahip olmak zorundadırlar. Yazıya bağlanma kararı, kolay verilen bir karar değildir. Zorlu bir uğraşa gönüllü adanmadır ve öncelikle güçlü bir inanç gerektirir. Başlangıçta hiçbir şey kesin değildir çünkü ve umulan başarı, tutkulu bir arayışa girmeden pek ender ortaya çıkar. Asıl bilinmesi gerekense edebiyatın kendi belirleyicisi olan özle, yani dille yoğrulmuş olduğudur.

kitaplar ve yazarlar arasında

"Bazen yatağımın içi kitaplarla dolar. Onlarla birlikte uyumayı,

uykumun içinde onlara dokunmayı severim. Kitaplarla neredeyse erotik

bir ilişkim olduğunu düşünüyorsanız haklısınız! Ateşli, derin,

vazgeçilmez bir ilişki bu."

Başucu Kitaplarım

Daha çok gece, yatakta okurum. Elimdeki kitap; Nabokov'un *Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı* ya da *Karanlıkta Kahkaha*'sı, Marguerite Yourcenar'ın: Ateşler'i; ya da *Hadriyanus'un Anıları* olabilir. Doris Lessing'in *Türkü Söylüyor Otlar*'ı ya da *Sevme Alışkanlığı* da. Ne olursa olsun sessizliğin içinde, kitabımla bütünleşmişken, artık bu saçma sapan dünyaya ait olmadığım duygusuna kapılırım. Bu etki ertesi günüme de taşar. Sevdiğim bir kitabın yazarına hayranlıkla, saygıyla dolar içim. Daha önce körmüşüm gibi gözlerim açılır. Her şeye yeni görüyormuşum gibi bakarım. Çünkü sevdiğim, içim titreyerek ya da hummaya tutulmuşçasına okuduğum yazarlar okuma tutkumu, anlama, öğrenme ve yazma isteğimi ve kesinlikle yaratıcılığımı beslerler. Satırlarında yaşayan kahramanlardan bana geçen hüzünler, zihnimde yarattıkları düşünceler, canlı, görkemli çağrışımlar yapar ve yepyeni sayfalar açar dünyamda. En çılgın hayallere, tasarılara, yeni başlangıçlar yapma arzusuna sürükler beni.

Evin değişik yerlerinde üst üste yığılmış kitaplar durur. Uzunca bir süre göz göze geldiğimiz halde bende hemen okuma isteği uyandırmayanları, gelecekte okumak umuduyla ayrı raflara kaldırırım. Bir kitabı aylarca ya da birkaç yıl sonra yeniden keşfetmek hoşuma gider ama ne yazık ki hepsini okumaya ömrümün yetmeyeceğini bilirim.

Hemen okumak üzere seçtiklerimi başucuma koyarım. Orada en az dört beş kitap bulunur her zaman. Ruh halime göre bazen birine, bazen ötekine kapılır giderim. Kimini bitinceye kadar bırakamam, birlikte sabahlarız. Bazen yatağımın içi kitaplarla dolar. Onlarla birlikte uyumayı, uykumun içinde onlara dokunmayı severim. Kitaplarla nerdeyse erotik bir ilişkim olduğunu düşünüyorsanız haklısınız! Ateşli, derin, vazgeçilmez bir ilişki bu. Yoğun bir ilgi.

Peter Handke'nin annesini anlattığı *Mutsuzluğa Doyum* adlı küçük romanını okuduğumda, aşka düşmüşçesine sarsıldığımı hatırlıyorum. V. Woolf'un *Dalgalar*'ı, Ingeborg Bachman'ın *Malina*'sı beni alt üst eden, değiştiren kitaplar oldular. Üstelik Bachman, *Ölü Erkek Kuşlar*'ı yazdırdı bana. Böyle kitaplar kışkırtıcıdır, yazdırır insana ve asla eskimezler.

Unutulmaz, sonsuzdurlar. Durmadan, aralıksız, yenileri yazılır gelir, bıkmadan okunur ama pek çoğu unutulur.

Sevdiğim kitapları ve vazgeçemediğim yazarları el altında tutarım. Diyelim; Jean Rhys'ın; *Ayrılıktan Sonra*'sı, *Dörtlü*'sü, ya da *Günaydın Geceyarısı*'nı. Ursula K. Le Guin'in *Mülksüzler*'ini. Marguerite Duras'ın bazı eserlerini. Yeni kitaplarla sürekli değişir bu liste ama hangi birini sayayım...

Farklı türlerde birkaç kitabı birlikte okuduğum olur. Tarih, felsefe, inceleme kitaplarını gündüz odamda ya da evin rahat edeceğim bir köşesinde okurum. Kaybedeceğim kâğıtlara notlar alırım. Sayfa aralarına renkli bantlar koyar ya da satır altlarını kurşun kalemle çizerim. Bu tür kitaplar üst kitaplığımın raflarında durur.

Kitapçılarda gezinmeyi, kitapların arka kapaklarını okumayı, içlerine bakıp beni çarpacak bir cümle, gizemli bir işaret bulmayı çok severim. Acelem yoksa kitapları yoklayıp koklayarak saatler geçirebilirim. Merak ettiğim her kitabı almaya çalışırım.

İnsanın kitaplarla alışverişini somut bir biçimde tanımlaması pek kolay değil. Okuma deneyimlerimizin kişisel, daha çok da duygusal oluşu belirliyor beğenimizi kuşkusuz. Yine de hangi yazarlarla bütünleşeceğimiz, hangilerinin duygu, söz ve seslerini seveceğimiz kendi dünya görüşümüz, eğilimlerimiz, estetik kavrayışımız ile ilgili büyük ölçüde. Ben, içimde kıskançlık dolu bir yazma isteği, '*Söylemek istediklerimi benden önce söylemiş!*' duygusu uyandıran, aykırı, kışkırtıcı yazarlardan etkilenirim. Dünyanın gidişine bir biçimde karşı duranlardan, bir sorunu olan, akışın içinde sürüklenmeyip ayak direyenlerden. Su gibi akıcı, hafif alaycı ama derin yazabilenlerden. İnsanın eşsiz macerasına cesaretle eğilenlerden, insan yüreğini kıymık kıymık ayırıp içine bakanlardan. İnsan olmanın güzelliğini ve çaresizliğini, yaşamın aydınlık ve karanlığını en iyi anlatabilenlerden. En önemlisi kendi, yani özgün olanlardan. Bu yüzden tutkun olduğum yazarların birini ötekine yeğleyemem. Her birini ayrı ayrı, yalnızca kendileri ve farklı oldukları için severim.

Güney Amerikalı yazarlar içtenlikleri, gerçeği vurgulayan ustalıklı fantezi dünyaları ve hayatın farklı kanallarda atan nabzını yakalayabildikleri için beni çok ilgilendiriyorlar. Yaşama pratiklerinin zenginliği, esnekliği ve

doğallığı bende hayranlık uyandırıyor. Carlos Fuentes'in iki başyapıtı: *Artemio Cruz'un Ölümü* ve *Deri Değiştirmek*; Cortazar'ın o büyük *Seksek*'i; G. C. Infante'nin *Kapanda Üç Kaplan*'ı ve elbette Marquez'in bütün eserleri, bence dünya edebiyatının şaheserleridir. Amerikan edebiyatı konu olduğunda Faulkner'den söz etmeliyim. Bu önemli yazar, beni ve yazarlığımı çok etkiledi. Sürekli okuduğum, dönüp dönüp baktığım kitapları ise *Ağustos Işığı*; *Ses ve Öfke*; *Döşeğimde Ölürken*...

Ya bizimkiler? Nahit Sırrı Örik'in *Abdülhamit Düşerken*'i; Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler*'i; Mithat Cemal Kuntay'ın *Üç İstanbul*'u... Sonra Orhan Kemal; Nezihe Meriç ve çağdaşım, arkadaşım olan daha niceleri... Ve şairlerimiz; Nazım, Dranas, M. C. Anday, İlhan Berk, Edip Cansever, Turgut Uyar... Cemal Süreya, Necatigil, Metin Altıok... Haydar Ergülen.

Şimdiye kadar, sıradan polisiye ve aşk romanlarından dünya edebiyatının temel klasiklerine, felsefeden bilimkurguya binlerce kitap okudum. Sayısız kitaba da göz attım. Göz atmayı küçümsememek gerekir. Deneyimli bir okur, elindeki kitaba bakıp hızla fikir sahibi olmanın yollarını öğrenmiştir. Kitabın büyüsüne kapılmayı ve kendisi için uygun okuma zamanını bilir. Ben bu konuda sezgilerime güvenen biriyim ama yine de yanılabilir insan. Umutla satın aldığım kitapların bir kısmını önemli ya da okunmaya değer bulmadığım ya da bir noktada sıkıldığım çok oldu. Güvendiğim yazarların da bütün kitaplarını sevmek zorunda olmadığımı çoktan anladım. Italo Calvino'nun birçok kitabını ve o eşşiz *Görünmez Kentler*'i hep çok yakınımda tutuyor olsam da, bazı öykülerini sıradan buluyorum örneğin.

Gençliğimde, Dickens'a bayılırdım. Damağımda kalan tat bozulmasın diye yeniden okumuyorum. Biliyorum ki Dickens büyüktür. İngiliz edebiyatı da elbette. Henry James'in Türkçeye çevrilmiş birkaç kitabı, örneğin *Yürek Burgusu* elimde eskidi okunmaktan. Aynı kitaptaki *Ormandaki Canavar* ve *Daisy Miller* öykülerini herkesin okumasını salık veririm. Çok sevdiğim öykücülerden biri olan Katherine Mansfield de İngilizdir. Mansfield'in pek az öyküsü Türkçe'ye çevrildi sanırım. *Bir Hüzün Güncesi* başlığıyla toplanmış anılarını ise iki kez aynı zevki alarak okudum. D. H. Lawrence ise özellikle *Gökkuşağı* ile vazgeçilmezlerim arasındadır. Bir de o kaçınılmaz John Fowles var ki onu okurken edebiyatın gücünü keşfedersiniz. *Abanoz Kule, Fransız Teğmen'in Kadını*; *Yaratık*; *Koleksiyoncu* ne güzel romanlardır... L. Durrell'ın *İskenderiye Dörtlüsü* ve

Avignon Beşlisi de unutulmazdır elbette. Sevdiğim son İngiliz ise Ian Mc Ewan. Onun doyulmaz güzellikte ilk öyküleri: *İlk Aşk Son Törenler*. Sonra kusursuz romanlar. Türkçede arka arkaya yayımlanan kitaplarını kaçırmıyorum.

Ben en çok yazarken okurum. Tarih, psikoloji, sosyoloji, araştırma kitaplarıyla dolar yazı masam. Onlarca kitap karıştırırım. Yazarken beni bileyen, uyandırdıkları anı ve imgelerle yazdıklarımı zenginleştiren birçok yazar ve eser vardır. Margaret Atwood; Misima; Anais Nin; Sylvie Germain; Malcolm Lowry bunlardandır. Bu kitaplardan okuduğum bir tek satır bana sayfalar yazdırabilir. Evet, az kalsın unutuyordum Georges Perec'i. Onun *Yaşam Kullanma Kılavuzu*'nu, *Şeyler*'ini.

Ben keşifleri seven biriyim. Çok okunan kitapların yerine kimsesiz kalmış, öksüz kitapları yeğlerim. Kelepir tezgâhlarına, sahaflara, dağıtımcıların en tozlu raflarına ya da sokak sergilerine özel ilgi gösteririm. Gündemden, gözden düşmüş ya da zaten hiç gündeme gelememiş, kayıp kitaplarla doludur buraları. Beklenmedik keşiflere açılan yolculuklara çıkabilirsiniz o noktadan. İncecik bir kitabı elinize alıp ilk cümleleri okur ve hemen oracıkta kalbinizden vurulursunuz.

Sözünü etmeye fırsat ve yer bulamadığım, adını unuttuğum yığınla yazar ve kitap var. Zaten elinizden geçmiş, tutkuyla okunmuş yüzlerce kitabın hepsini akılda tutamazsınız. Bu güne kadar okuduklarımdan çoğunu unuttum. Ayrıntılar, anlatılan hikâyeler silindi gitti. Doğrusu, bunların hepsinden süzülmüş, durulmuş, beni ben yapan koyu bir öz, açıklamakta zorlandığım bir çoğalmışlık, tat kaldı içimde. Dünyanın has yazarlarının hepsinin benim yazarlık serüvenimde rolleri vardır. Ben evrenin ve insanın genişliğini onlarla keşfettim. Yazmayı, dili kullanmayı, dünyanın karmaşasını nasıl yazıya dökeceğimi onlardan öğrendim. Onlar olmasaydı ben de olmayacaktım...

Arzuyu Kutsallaştıran Yazar:

Necati Cumalı

Necati Cumalı'nın *Yalnız Kadın'*ını ilk kez 1976'da okudum. Hem sevdim hem de şaşırdım. Bir kasaba ortamında yaşayan genç kızları çok yalın bir dille ama çarpıcı bir gerçeklikle anlatıyordu.

Öyküler genç erkek kahramanların ağzından yazılmıştı ve cinsellikle ilgili önyargılar, katı bakışlar yerine büyük bir kabul, sevecenlik ve esneklik gözlemleniyordu. Cumalı, anlattığı genç kız ve kadınlara öylesine sıcak bir sevgi duyuyor ve o kadar canlı tipler yaratıyordu ki cinsellik önemli olmakla birlikte ikinci planda kalıyordu.

Örneğin; *Kanarya* adlı öykünün kahramanı genç adam, bir kafesteki kanaryaya benzettiği, karşı evdeki öğrenci kızdan görsel bir sevgi nesnesi olarak söz eder. Kızı gözetler, daracık bir odada oradan oraya uçuşup duran sarışın bir kuş olarak hayal eder. Küçük hüzünlere dayalı bir haz içerir bu bakış. Kız ulaşılmaz olduğundan değil, çok genç ve odada kapalı oluşu yüzünden. Kafesini açmak, onu özgürlüğe salmak istediğinden.

Cumalı, ister toplumun geleneksel kadın kavrayışı yüzünden kısıtlanmış, isterse "hafifmeşrep" olsunlar, bütün kadın kahramanlarını çok sever. Onları doğruları, yanlışları, kendi küçük dünyaları içindeki eylemleri, özlemleri, beklenti ve hayalleriyle şefkatle anlatır. Tanıdık tipler aracılığıyla kadın dünyasını kısa, vurucu, belirleyici çizgilerle, bilgece dile getirir. Kızlar, bir bakış, gülüş, ağızdan çıkıveren bir sözle gözünüzün önünde canlanırlar. İçten, paylaşımcı, oldukları gibidirler. Başka türlü olmalarına da gerek yoktur. Böyle güzel, çekici ve dokunaklıdırlar. Yazar, onları yargılamadan anlatır, hatta biraz taraf tutar. Bu kayırma toplumda egemen olan, bilinen erkek bakışının dışında kalmakla anlam kazanır. Örneğin erkek, sevdiği kızın kendisini aldattığını bilir ama bu yüzden onu hırpalamaz, terk etmez. Durumu olduğunca kabul eder ve kızın verebileceği mutlulukla yetinir.

Cumalı'nın bütün kahramanları, hayatları kadar öyküleri de yalın ve içtenlikli kişilerdir. Büyük sözler etmez, yol göstermez ya da eleştirmezler. Hayatı kendi sınırları içinde kabul etmişlerdir. Kadın erkek diyalogları, jestleri, söylemek istenip de söylenemeyenler ya da ansızın ağızdan dökülenler öylesine doğaldır ki okurda tanışlık duygusu yaratırlar. *Yalnız*

Kadın'daki öykülerinde de büyük olaylar, iddialı bir anlatım yerine, yoğun bir içtenlik ve olgunluk göze çarpar. Cinsel içgüdünün bastırılma sıkıntıları satır aralarında duyulmakla birlikte, kişilerin yoksunlukları kendiliğinden çözülür.

Yazar, en dar ortamda bile cinselliğin yaşanma gereklilik ve kaçınılmazlığını, bunun insanı, dünyayı güzelleştiren ve zenginleştiren bir olgu olduğunu okuruna hissettirir. Açıkça değil, küçük bir dokunuşun genç bir kızda yarattığı heyecanları ya da bir buluşmaya hazırlanan parasız genç adamın paltosunu satmasını anlatarak. Gizli aşklardan, üstü kapalı girişimlerden, sinemada el tutma hayallerinden, kararlarından tatlı tatlı söz eder. Evde kalmış kızlara üzülür. Kasaba ortamının geleneksel kapalı dünyasında genç kız ve kadınların yasakları hınzırca delme çabalarını, sevgiliyi elden kaçırma kaygılarını ve yaklaşma yöntemlerini dile getirir. Genç kadınların korkuları cinselliklerini yaşamalarına engel olmaz. Cumalı, öykülerinde beden dilini olağanüstü bir duyarlıkla yansıtır. Bakışlar, konuşmalar, yaklaşımlar yalın ama gizli anlamlarla doludur. Âşıklar er geç bir yolunu bulup kendilerini ifade ederler.

Cumalı geçerli ahlaki yargıları inceden eleştirir ama yorumunda insani bir yumuşaklık vardır. Yaşamın çok değişik etkilerle biçimlenişinin ilişkilere yansıması gerçeğine bağlıdır bu. Geleneksel anlayışın kişisel planda, duygu, anlayış, yaşam pratikleri bakımından farklı kabuller doğurabileceğini gözden uzak tutmayan, yaşamla sınanmış gerçekçi bir tavırdır.

Bütün eserlerinde insanın suçsuzluğunu ortaya koymaya çalışır. Suç ve günahın kurallardan, yanlış kavrayış ve korkulardan doğduğunu olayları sergileyerek dile getirmekten geri durmaz ve mülkiyet duygusu yerine hayatı, insanı, iyiliği savunur.

Yalnız Kadın, bir başlangıçtır. Bu kitapta daha naif öyküler vardır. Asıl unutulmaz kadın öyküleri ise yazarın olgunluk dönemi ürünü olan *Ay Büyürken Uyuyamam*'dadır. Burada Cumalı, Anadolu toplumunun cinsel yaşamını ve kadın erkek sorunlarını işler. Doyumsuz, mutsuz, dul, hatta evli kadınların köy ortamında bile cinselliklerini kaçamaklarla da olsa yaşadıklarını gösterir. Bunu yapışında şairliğinin ince bakışını, anlatım yoğunluğunu, ironik yaklaşımını gözlemleriz.

Edebiyatımızda uzun bir dönem, 1940'lara kadar kadın tipleri geleneksel erkek bakışı egemenliğinde olmuş, kadının cinselliği yok sayılmıştır. Kadınlar çoğu kez olay örgüsünün basit taşıyıcısı konumunda kalmışlardır. Özellikle öykümüzde şablon kadın tipleri görülür. Uysal, iffetli, cömert, ya da tersi. Bunun nedeni erkeklerin kadını edebi yoğunluk içinde anlatabilecek kadar tanımamalarıdır. Tek tük örnekler olsa da genellikle erkek bakışı, cinsel ilişkilerin karmaşıklığına dolanmıştır. Kırklı yıllardan sonra ise M. Ş. Esendal, Orhan Kemal gibi yazarlar gerçek kadın tipleri yaratmaya başlarlar.

Cumalı daha çok Ege köy ve kasaba ortamında yaşayan kadınları ele almış, dışardan hor görülen kırsal kesim cinselliğini içerden gözlemleyerek, doğrucu bir anlatımla yansıtma olanağı bulmuştur. Arzuyu kutsallaştırmış oluşu ise edebiyatımıza yeni açılımlar getirmiştir.

Bütün eserlerinde toplumsal konulara önem vermekle birlikte yazdıkları kaba bir toplumcu gerçekçilik çizgisine asla düşmemiştir. Köy edebiyatı şablonlarına pirim vermeyişi, onu döneminin yazarlarından ayırır. Köylüyü kusur, zaaf ve erdemlerini abartmadan, kendi düşüncelerinin malzemesi yapmadan olduğu gibi aktarır. Töreler, değer yargıları, duygu, inanç ve yalın yaşam gerçeği içinde yorumu nesneldir. Gerçekçiliği, az rastlanır sivri olaylara ve kişilere değil, sıradan insanların bulundukları durum ve eylemlere dönüktür. Sıradanı olağanüstü kılansa, yazarlığının yüksek estetik düzeyidir.

Ele aldığı gerçeklerden en önemlisi olan cinsellik, toplumsal edebiyatın ihmal ettiği bir konudur. Yazar, bu gizli kapaklı ama alttan alta gürül gürül akan yaşantıyı kadını çıkış noktası alarak anlatmayı seçmiştir. Burada ayıplar ve aykırı sayılanlarla birlikte yadsınmaz toplumsal gerçekler vardır. Bir dönem avukatlık yapmış olması malzemesini zenginleştirmiş; zinalar, kadının istemediği evliliklere isyanı, kocasını bırakıp kaçması, tarlada, tapanda yasak ilişkiler kurarak suçlu konuma düşmesinin nedenlerini anlamasını ve eserlerinde kullanmasını sağlamıştır.

Cumalı'nın bakışı kadının özgürleşmesi yönünde bir özlem, açıktan bir mesaj değilse de duyurmadır. Birçok öyküsünde geleneksel maço erkek imgesini yıkmıştır. Bunun örneği olan ve insanın boğazına yumru gibi oturan öyküleri vardır *Ay Büyürken Uyuyamam*'da. Çocuklarını ve kendisini genç bir ırgatla terk eden karısını birkaç ay sonra geri almaya giden adam,

"*Pişman olduğunu söyle yeter*," der ona. "*Pişman değilim*," der kadın ama erkeğin yapacak bir şeyi yoktur.

Uzun Bir Gece ise Türk edebiyatının en güzel, en dokunaklı öykülerinden biridir. Cumalı kadını anlatırken konuya tek taraflı bakmamış, kadın üzerinden erkek yalnızlığı ve çaresizliğine de ışık tutmuştur. Bu yönüyle örnek aldığım bir yazar olduğunu söylemeliyim.

Boş Beşik ve *Zeliş'ten* sonra, seksenli yıllarda Cumalı'nın öykülerinden bir dizi kadın filmi yapıldı. *Mine*, *Adı Vasfiye* ve *Dul Bir Kadın*, yazarın değişik öykülerinden senaryolaştırılarak çekilmiştir ve hâlâ namus cinayetleri işlenen bir toplumda önemli etkiler, tartışma ve açılımlar yaratmışlardır. Necati Cumalı, edebiyatımızda yalnızca kadına bakış açısıyla bile üst düzeyde eserler üretmiş büyük bir yazardır.

Orhan Kemal Yaşıyor

Orhan Kemal (Raşit Öğütçü) ülkemizin zor günlerinde yaşadı; gördü, hissetti ve yazdı. Ülkesiyle ilgili sorunlara ve insanlık hallerine tarihsel ve toplumsal temelde yaklaşan, bunları büyük bir duyarlılıkla anlatabilen bir yazardı, ancak bugün aramızda olabilseydi bazı şeylere hem şaşıp hem üzülecekti.

Onu kaybettiğimiz 1970 yılından bu yana, hem dünyada hem de ülkemizde değer ölçüleri, hayatı kavrayış biçimleri, inançlar, yaşama biçimleri çok değişti. Ama bazı şeyler hiç değişmedi. Mevsimlik işçilerin Ege'nin, Çukurova'nın bereketli toprakları üzerindeki ekmek kavgaları sürüyor. İşsizlik, yoksulluk, güvencesizlik bitmedi. Yokluk ve sıkıntılar içinde yaşamaya çalışan, sigortasız ya da primlerinin yatırılmadığından habersiz işçiler gelecek kaygısından kurtulmuş değil. Özelleştirme nedeniyle kapatılacak fabrika kapılarında direniyorlar.

Büyük kentlerimizin varoşlarında Orhan Kemal'in anlattığı insanlar daha da çoğaldı. Büyümeden yaşlanmış sahipsiz çocuklar, çeteler tarafından daha sistemli bir biçimde suça itiliyor. Ailesini geçindirmek için bedenini satmak zorunda kalan kadınların, cicili bicili vitrinlerin büyüsüne kapılıp yoldan çıkan küçük kızların sayısı çığ gibi büyüyor. Terör, namus ve töre cinayetleri acımasızca can alıyor. Orhan Kemal'in gününde henüz bozulmamış olan hemşerilik, komşuluk, aile ilişkileri hızla bozulup çürüyor. Görülmemiş savrulmalar, kimlik kayıpları yaşıyoruz. Gençlerimiz umutsuz. Toplum kirlendi, toplumsal değerlerimizin en sağlam olanları bile savunmasız kaldı. Kuşkusuz Orhan Kemal yaşasaydı bütün bunları, bu eskisinden daha kötü durumları, zorda kalmış insanları anlatmayı sürdürecekti.

Orhan Kemal'in büyüklüğü, önemi, yakından tanıdığı, birlikte olduğu, yalın, sıradan ‘küçük' insanları güçlü bir dil ve dolaysız bir içtenlikle anlatabilmiş olmasındadır. O, alt sınıfın, sokağın dilini, sesini, duygusunu şiirli bir söylem ve kısa, vurucu yeni bir biçemle edebiyatımıza taşımış, halkın sesini yansıtmıştır. Kuşkusuz bu tarafsız bir yansıtma değildir. Nazım Hikmet'in hapishane arkadaşı olan Orhan Kemal, kendini sosyalist olarak tanımlamış ve dünya görüşünden güç alan kavrayışıyla, insan olmanın

hallerini en yüksek yazarlık vicdanıyla yorumlamıştır. Gerçeği abartmadan, kişilerini gereksiz yere yüceltmeden, en önemlisi yaşama sevincini karartmadan. Bu yanıyla, bir yazarın anlattığı insanları oldukları gibi sevmeyi bilmesi gerektiğini, kendi kuşağından birçok yazara öğreten de Orhan Kemal olmuştur. Hem okuruna kendini bu kadar sevdirmiş hem de kendisinden sonra gelen bir yazar kuşağını etkilemiş oluşu, onu edebiyatımızın köşe taşlarından biri haline getirmiştir.

Orhan Kemal, tarıma dayalı sanayileşmenin gerektirdiği insan gücü ihtiyacının kentlere göçü hızlandırdığı sancılı bir dönüşüm döneminde yaşamış ve daha çok bu çerçevede üretmiş bir yazardır. Bu dönem aynı zamanda edebiyatımızda toplumcu gerçekçi anlayışın yazınsal üretimi biçimlendirdiği bir dönemdir. Alt yapısı oluşmamış ilkel sanayileşme çabalarının içinde ezilen insan, bu nedenle yazdıklarının ana teması oldu. Varlık yokluk savaşı veren ülke insanının gündelik hayatına, kavrayışlarına, üretim ilişkilerine yansıyan haksızlıklara, emeği hiçe sayan, kuralları oluşmamış bir çalışma ortamının acımasızlığına eğildi. İnsanı ve onu kuşatan olguları tam kararında ayrıntılarla yazıya dökme, yaşananların bilincine vararak tanıklık etme ustalığını gösterdi. Tanıklık düzeyinde de kalmadı. Yazdıkları gözü kapalıları uyandırıcı bir özellik taşıdı.

Başlangıçta Çukurovalı ırgatları, zanaatçıları, köyden kente göçüp evsiz barksız, zor durumda kalmışları anlattı. Kendisi ailesiyle birlikte İstanbul'a göçüp yerleştikten sonra ise büyük kentte yaşayan işsiz, yoksul ya da emeğiyle geçinmeye çalışan insanları konu etti. Eserlerinde, dişe diş ekmek kavgası veren işçileri, günde on sekiz saat çalıştırılan uykusuz çocukları, üç kuruş için arkadaşlarını satan işçi başlarını, namusuyla çalışıp kazanamadığı ya da açlık, aşk gibi nedenlerle kötü yola düşen kadınları, toplumsal çelişkilerin acıklı-gülünç yanlarını, insanın sabrını, merhamet ve iyiliğini olduğu kadar bencillik ve kötülüğünü, gücünü ve aczini, dayanışma ve sevme yeteneğini gözler önüne serdi.

Orhan Kemal hayatın zenginliğini, insan deneyimlerinin çeşitliliğini önemsemiş ve yazının politik olduğunu savunmuştur. Konularının çok farklı, tiplerinin unutulmaz olduğu iki yüzden fazla öykü, otuza yakın roman yazmış, genellikle konuşmaların yoğun, betimlemelerin ölçülü olduğu bir yazma yöntemini kullanmıştır. Kişileri, karşılıklı konuşmalarla kendi benliklerini ve duygusal durumlarını ortaya koyarlar. Kullandıkları

sözcükler, kurdukları cümleler ise toplumsal konumlarını belirleyen araçlardır.

Yazarın bir başka önemli yanı da kadın kahramanlarını gerçek, canlı, yaşayan tipler halinde öykü ve romanımıza taşımış olmasıdır. Hemen bütün yazdıklarında kadın hayatlarına yakın durmuş, kenar mahallede yaşayanları, toplumsal konumundan geriye düşmüşleri, sinema ve eğlence dünyasında sömürülen, kötüye kullanılan kızları ve kadınları büyük bir duyarlılıkla gözlemlemiştir. Yazarın kadınları yazınsal yoğunluk içinde, önyargısız ve sevgiyle anlatabilme özelliği sonraki kuşağın yazarlarını da etkilemiş, hem yazan hem de yazılan kadınları cesur, açık ve inanılır kılmıştır.

Onun sorunları bireysel ya da kendi başına değil, tarihsel ve toplumsal temelde kavrayışı da eserlerine evrensellik kazandırmıştır. Eserleri farklı dillere çevrilmiş, yayımlanmış ve bugün de birçok ülkede yayımlanmaktadır. Ayrıca anlatımındaki sürükleyicilik, diyaloglarındaki doğallık ve gerçeğe uygunluk nedeniyle pek çok eseri sinemaya, tiyatroya, televizyona uyarlanmıştır.

Yazdıklarında sorunlar, eşraf, köylü, işçi, ağa, fabrikatör, aracı, kim ve ne olursa olsun sistemle ilgili gediklerin yol açtığı sorunlardan doğar. Mağdurlar ise sağlam kalabilmiş değerlere yönelme arzusuyla içe ya da dışa dönük bir çatışmayı ortaya sererler. Özellikle romanlarında karşılaştığımız dramatik yapıyı besleyen öğe, temeldeki bu çatışmadır. O, insanın yaşadığı ülkenin, coğrafyanın, toplumsal yargılarının kendine özgü oluşum ve gelişim koşulları içinde biçimlendiğine inanır. Anadolu'nun bereket ve doğurganlığını, birikimini ve ruhunu canlı, coşku dolu bir söylemle öne çıkararak geleceğe inancını diri tutar.

Orhan Kemal'in anlatımı süssüz ve yalındır. Diyaloglar ve ustalıklı betimlemelerle anlattığı insanların hayatlarındaki, davranış biçimlerindeki yalınlıktadır vurgular. Öte yandan diyaloglar anlatının gelişmesinde ve kahramanların karakterlerini belirlemede önemli bir araçtır. Böylece ruhsal çözümlemelere pek fazla girmeden çizilmiş tipler gerçeklik kazanır, öne çıkarlar.

Baba Evi, Avare Yıllar, Cemile, Dünya Evi, Müfettişler Müfettişi, Üç Kâğıtçı, Bereketli Topraklar Üzerinde, Vukuat Var, Hanımın Çiftliği, Eskici

ve Oğulları (1962), *Kanlı Topraklar, Murtaza*, *72. Koğuş, Gurbet Kuşları* en önemli eserleridir.

Bugün, Orhan Kemal'in konu ettiği sorunlar ve insanlar çoğunlukta olmalarına rağmen, artık edebiyatımıza konu olmuyor ya da güçlü bir biçimde yansımıyor. Gerçeği yazmanın ve daha adil, gelişmiş bir dünya istemenin modasının geçtiği düşünülüyor. Açıkçası öyle sanılıyor. Kültür sanayinin insan imgesi yalnızca fizik güzelliği, zenginliği ve eğlendirici olmayı önemsiyor.

Acı bir gerçekle yüz yüzeyiz. Halkımız edebiyatını, edebiyatımız da halkını kaybediyor. Yaşanan acıları, yoksunlukları ve sorunları insan üzerinden dile getirmeyi hor gören, üzerinde düşünmeyi bile gerilik sayan bir anlayış hakim olmakta. Gerçek bütün şiddetiyle ortada dururken yitirdiğimiz değerler ve onların yerine konanlar henüz yeterince tartışılmıyor ve toplumsal acı eşiğimiz gitgide yükseliyor.

Dünya bir iletişim devrimi yaşarken niye bu haldeyiz? Özgürlük, mutluluk, demokrasi ve refah vaadleri yalan çıkan sınır tanımaz küresel güç, bilinen eskileri boyayıp "yeni, daha yeni, en yeni!" sloganlarıyla durmadan önümüze sürerken, kendi insanımıza uzaktan bakıyoruz da ondan. Güncel ve geçici olan kalıcıyla, sığ olan derin ve anlamlıyla yer değiştirirken kaçınılmaz olarak ansızın eskimeler, yaşlanmalar, modası geçmeler ortaya çıkıyor. Düşünceler, ülküler, mutluluk, cesaret, vefa ve başarı önemini kaybediyor.

Kalemini karanlıkta kalmışlara, unutulmuşlara, yaşadıkları bilinmeyenlere adamış Orhan Kemal hâlâ yaşıyor. Ama günümüz Türk edebiyatı yeni Orhan Kemal'lerini özlüyor. Onun izinden giderek çizgisini yenileyip yükseltecek yaratıcı genç yazarlara çok ihtiyacımız var.

Doğu'nun Gölgesi:

Açıkoturumlar Çağı

Erendiz Atasü'nün son romanı *Açıkoturumlar Çağı* bir dönem romanı ve ağırlıklı olarak siyasal içerik taşıyor. Cumhuriyetin değer ve kazanımlarına bağlı bir aydının, ülkesi için kaygılar besleyen bir yazarın, inançların kaybına, değerlerin yitimine, insan hayatının hiçe sayılmasına, ekonomik, politik, kültürel bakımlardan hasta bir topluma doğru hızla yuvarlanışa karşı takındığı tavır, romanı "toplumsal kurmaca" olarak tanımlamayı kolaylaştırıyor. Ancak bu ağır içerik, kesinlikle kuru bir bilgiler toplamı, gerçekliğin kaba yansıması olarak yer almıyor romanda. Tersine, olgular deneyimli, incelikli, iyi bir yazar tarafından edebiyata dönüştürülmüş. Eldeki malzeme romana altyapı oluşturacak biçimde dikkatle kurgulanıp kullanılmış. Tartışmalı kimi konular, siyasi ve toplumsal oluşumlara ilişkin farklı kavrayışlar, metnin içine birbirleriyle bağlantılı olarak doğal bir akışla yerleştirilmiş. Dolayısıyla roman kişileri, siyasal romanlarda örneklerini sıkça gördüğümüz gibi, belli düşüncelerin taşıyıcısı rolünde ya da askılar olarak kalmamışlar. Düşünceleriyle olduğu kadar, davranışları, ruhsal durumları ve birbirleriyle ilişkileri içinde son derece inandırıcı roman kahramanları olarak öne çıkıyorlar ve anlatıyı hızlı bir biçimde sürdürme işlevini yerine getiriyorlar. Atasü, önceki iki romanı, *Dağın Öteki Yüzü* ve *Bir Yaşdönümü Rüyası*'nda da bireysel ve toplumsal olguları bir arada başarıyla dile getirmiş bir yazar olarak, bir kez daha dışardan bakan gözle baktığının içine girebilen gözü bütünleştirmiş.

Atasü, romanda Türkiye'nin en karmaşık dönemlerinden birini ele alıyor ve iki yurtsever eczacı kadınla onların çevresinde gelişen bir hikâye içinde 1994-98 arasını anlatıyor. Tablo şu: Ekonomiden siyasete, yoksulluktan zulme, yükselen dincilikten küresel sermayenin baskı mekanizmalarına, sorunlar dağ gibi yığılmış. Üstelik durum günbegün kötüye gidiyor. Güneydoğu'da terör yükselmiş, acımasız, kanlı bir savaş gençlerimizi birbirine kırdırmakta. Yönetim odakları iktidarsız, her türlü yolsuzluk ortamı mevcut. Karanlık ilişkiler diz boyu, kimin eli kimin cebinde belirsiz. Görevliler kirlenmiş, uyuşturucu ve silah ticaretine bulaşmış. Köyler boşaltılmakta, yakılmakta, cinayetler, faili meçhuller çoğalmakta. Doğu ve Güneydoğuda ‘gündüz insan gece kurt' örgüt elemanları dehşet saçmakta,

her milletten ajanlar cirit atmakta ve ne idüğü belirsiz yerli yabancı –sözde– insan hakları destekçileri haraç toplayıp para dağıtmakta...

Bu ortamda önce Ankara'dayız. Neslihan, Eczacılık Fakül-tesinde öğretim üyesi, Meral'in de eczanesi var. Yıllar öncesinden fakülte arkadaşı olan bu iki devrimci kadın bir açık oturumdan ötekine koşturarak ülke için duydukları kaygılara çözüm bulma arayışındalar. Meral; içten içe sevdiği Murat adlı genç, yetmişli yıllar sonunda faşistlerce öldürülünce, onun kardeşi Fuat'la evlenmiştir. Ama uyumlu bir evlilik değildir bu. Bencil, duyarsız bir adamdır Fuat. Kayınbiraderi Vedat ise bir askerî hastanede doktordur ve çatışmada yaralanan askerleri tedavi etmektedir. Patlamalarda dağılmış genç bedenler karşısında duyduğu acı o kadar dayanılmazdır ki, Doktor Vedat fiziksel acı duyusunu yitirme noktasındadır. Bu arada Meral, bir açık oturumda eskiden rahatlıkla ve sakınmadan Kürt Haydar adıyla andıkları bir sınıf arkadaşıyla karşılaşır. Gençlik duygularına kapılıp birbirlerinden heyecanlanırlar. İkisi de evli ama yalnızdırlar. Haydar da eczacıdır. Doğuda bir kentte eczane işletir. Öte yandan, babadan gelme ancak elinde halen birkaç verimsiz köy kalmış bir toprak ağasıdır. Bey konağında oturur ama durumu hiç de iç açıcı değildir. Eczanesi yoksul köylüye bedava ilaç vermeye yarar neredeyse. "*Zulmetmekten vazgeçilmişse ağalık rezillikti. Silahlı adam beslemiyorsan ağa olacağına kul olmak evlaydı."* Sık sık Ankara'ya gelip giden Haydar'la Meral arasında bir ilişki başlar. Haydar'ın bir avukat arkadaşının bodrum katında buluşup sevişirler. Ancak ülkeyle ilgili birçok başka durumda da olduğu gibi, olgun yaşlarında ortaya çıkan bu epey gecikmiş aşkın üstüne bir süre sonra "Doğunun gölgesi" düşecektir. Bu tanım romana daha çekici bir ad olabilirdi belki de. Çünkü hikâye daha çok Doğu sarmalında gelişiyor.

İkinci kadın Neslihan ise bir müteahhitle evli, iki yetişkin oğul annesi, gençlik yıllarında iki yıl tutuklu kalmış bir solcudur. Aslında üç kardeştirler ve kız kardeşi Gülbahar aynı dönemde, gözaltındayken emniyetin penceresinden "düşerek" ölmüştür. Öteki kız kardeş, (eski solcu, dönek) Bayhan ise sistem savunucusu, tanınmış bir öğretim üyesidir ve kocasıyla İstanbul'da, Boğaz'da muhteşem bir yalı dairesinde oturur. "*Dünya onun gençlik arzularına boyun eğmeyi reddetmişti."* O da; *"Bütün makul insanlar gibi hayallerini değiştirmişti."* Karı kocanın, kimliği kuşkulu yabancı akıl hocalarıyla ‘al takke ver külah' ilişkileri vardır. İnancını koruyan Nesli'yle, ablası, "*düş bozumuna uğramış*" Bayhan'ın arası dünyalarının farklılaşması

yüzünden oldukça tatsızdır. Öte yandan Nesli ve fakültedeki hocası Yıldız Hanım, birlikte Doğu'da yetişen Aspir çiçeğinden elde ettikleri bir tür kortizon ham maddesi üzerinde çalışırlar ve bitki toplamak için Doğu Anadolu'ya giderler. Böylelikle roman hem Haydar hem de bu araştırma aracılığıyla Doğu-Ankara çizgisine oturur.

Gezi sırasında Prof. Yıldız Işıkcan, Neslihan'a, annesinin Kürt asıllı, tam bir Cumhuriyet kadını olduğunu açıklar. Öğretmen olan babası Türkçe öğretmiştir annesine ve o da, ölünceye dek bir daha Zazaca konuşmamıştır. Haydar'ın kaldıkları bölgedeki konağında karşılaştıkları biri Amerikalı, öteki İsveçli çok iyi Türkçe konuşan iki adam ise Neslihan'ın kafasını karıştırır. Otelin sahibiyle akraba olan genç kadın görevliyi bir gece yarısı –rastlantı eseri– gerilla giysileri ve makineli silah kuşanmış gördüğünde ise büsbütün sarsılır. Atasü'nün Kürt ayrılıkçılığı ve genel tavrıyla ilgili şefkatli, gerçekçi, oldukça tarafsız ama çok önemli gözlem ve saptamaları var. Roman yalnızca bunun için bile dikkatle okunmayı hak ediyor bence. Şu sözler ve yorum bana çok yakın geldi örneğin; *"Bir avuç insanın içtenliği, diğerleri için, kendilerini gizleyecekleri bir maskeye, bir cüppeye dönüşüyordu. Sanki sihirli bir kimyası vardı içtenliğin. Ona özeniliyor, onun ardına sığınılıyor, kullanılıyor, kirletiliyordu. (...) Ve burada durgun duruşlu aşiretler, bu nedenle kıvraklaşıp saf değiştiriyorlardı. Bugün yanık yanık devletin zulmünden yakınan, yarın merkezi yetkenin aracı oluyor, dün yeminlerle devlete toz kondurmayan, bugün onu arkadan vurabiliyordu. Tıpkı ulaştığını sandığın an elinden uçuveren Doğu gibi, içtenlik de en büyük acıyı onu sahiden yaşayabilenlere çektirerek erişilmez bir hayal gibi uzaklaşıyordu. Hayale kapılmak kolaydı burada ve her yerde. Gerçek gizliydi çünkü."*

İşte, tam da bu yüzden Doğu gezisi, Neslihan'ın romantik gerçeklik algısını bozacak ve tepkilerini sertleştirecektir. Görev sırasında attan düşerek ölen hocasının cenazesini Kürt bayrağı açarak gösteriye dönüştürmeye çalışanlara şiddetle karşı çıkacak ve onlara olan saf duyarlığını köreltecektir.

Aslında çaresiz bir "duyarsızlaşma" kitabın ana metaforlarından biri ve roman kişileri bunu değişik biçimlerde –tensel, ruhsal– ve ölçülerde yaşıyorlar. Aspir çiçeği de bu metaforun nesnesi olarak kullanılıyor. Çiçeğin özünün ağrı ve sızıları dindiren bir özelliği var. Ne ki bu özün ilaca

dönüştürülmesi "yabancı" araştırma ortağı (Belçika) tarafından engellenecektir!

*Açıkoturumlar Çağı***,** beklenmedik olaylarla sürüyor ve hacimli olmasına karşın merakla okunuyor. Aydınlık ve masum olsalar da sistem yüzünden, ellerinde olmadan değişik açmazlara sürüklenen kadın kahramanlara duyduğumuz ilgi kitabın son sayfasına kadar sürüyor. Çevrelerindeki kişilerin sapmalarını, dost görünümlü Olafson'ların, Rody S'lerin art niyet ve sahteliklerini, 12 Eylül'ün vurduğu bir doçent olan Orhan'ın trajik durumunu inandırıcı, sürükleyici bir biçimde anlatıyor Atasü. Bir dönemin karmaşık ilişkilerini, karanlık mağaralarda değil, göz önünde, gün ışığının altında; "*Hamuru ıstırabın her türlüsüyle yoğrulmuş bir yer altı dünyası...*" olarak tanımlıyor.

Yazarın süzülmüş dilinin ve canlı anlatımının yarattığı roman gerçekliğinden, gündelik gerçekliğe kayıyoruz her satırda. Çünkü anlatılanlar bir ucuyla bize değiyor. İster küreselleşmeci ve liberal, ister tam karşıtı, ister iki arada bir derede olalım, aynı açmazları tartışıyor değil miyiz? Ama ne açık oturumlar ne de kavgalı tartışmalar işe yarıyor. Toplum barış ve kardeşlik içinde, adil, eşit yaşayamıyor. Buysa siyasi ve toplumsal sorunları yeniden besleyip üretiyor ve sürekli risk ve belirsizlikler içinde bırakıyor hepimizi. *Açıkoturumlar Çağı*'nda yazar; Güneydoğu'dan, Avrupa ve gümrük birliğine, ilaç sorunundan yerli sermayeye, çevre kirliliğinden, o çok yakıcı kimlik sorununa, sayısız olguyu irdeliyor ve sorular soruyor. Eleştirdiğim tek şey, bazı bölümlerin biraz uzun tutulmuş olması. Yirmi yıl önce ölmüş Murat'ın iç konuşmalarına gerek olup olmadığı konusunda da kararsız kaldım. Atasü, romana farklı bir açılım getirmek istemiş ama bu olsa olsa fazlalık sayılmalı. Çünkü romanın eksiği yok. Atasü, sorunlarla besleyerek attığı temelden sağlam bir roman yapısı kurmuş. Anlatım ustalığı ile de öne çıkan güzel bir eser koymuş ortaya.

Düşlerin Kuyumcusu

Attila Şenkon'un ilk kitabı *Her Gün Perşembe Olsa* bizi, öyküyü iyi bilen, metnini seçilmiş sözcüklerle kurmada çok başarılı yeni bir öykücüyle tanıştırmıştı. Bu kitaptaki kısa ama yoğun öykülerde düşlerden yola çıkılır ve sonra küçük anlar ve yalın yaşamlar görünenin ötesinde bir derinliğe taşınır. Biçim-içerik ilişkisini 'ben' kimliği ve anlatıcısı belirlediği için anlatılan her şey inandırıcıdır ve kimi öykülerde içtenlik naiflik boyutuna varıyor olsa da, bu tümüyle özgün ve bağımsız bir varoluştur. Özellikle *Peter Pan* adlı öyküdeki çocuk kalmış kalp imgesi, yazarın dünyaya bakışındaki iyilik ve sevecenliğin ana ekseni olarak sonradan bütün yazdıklarında öne çıkacaktır.

Yazarın ikinci kitabı *Uykusuz Gece Düşleri***,** 1993'te yayımlandı ve Şenkon, özellikle su gibi akan dupduru dili ve kurgu ustalığıyla bir kez daha dikkat çekerek 'iyi öykücü' sıfatını kazandı. Yine düşsel zeminlerde gezinen bu öyküler, hayatın farklı alanlarında yer alan bir anlamlar ve değerler dizgesine alçakgönüllü bir bakışla, işaretler gönderir. Gerçeklikle düşler üzerinden ilişki kurma eğilimi kesinleşmiştir ve bu kavrayış yazarın uykuda, ilişkilerde ve aşkta aynı berraklığın peşinde olduğunu gösterir. Buradaki öykülerin ana ekseni gecedir ve her bir bölüm, sevmek, paylaşmak, yalnızlık, düş kırıklıkları gibi insanlık halleri üzerinde çeşitlenen etkileyici kesitlerden oluşur.

Düşler karmaşık, simgesel değil, anlaşılır ve nettir. Bir boşanma töreni için gönderilmiş siyah davetiye, Nuh'un Gemisiyle Mavi Yolculuk ya da Kırık Kalpler Hastanesi gibi, gizem yerine yaşamın kendisine yönelik ayrıntılarla yerini bulan düşler. Her yanılsama ya da rüyanın, gerçekten pay aldığı olgusunu, gerçeğin düşselin izdüşümlerinin sürdürümü olduğunu ve zaten başka türlü olamayacağını kanıtlamaya çalışır sanki Şenkon. Rüyalar dilin içine sızar, soyut somutla yan yana yürüyebilir, bir öykü, yazarıyla çekişebilir ama yadırganmaz. Öz biçimle, biçim dille iç içe ilerleyerek metnin boyutlarını hem içerik hem de atmosfer bakımından olağanüstü genişletir çünkü. *Kendimsiz* adlı öykü bir ayrılık düşüdür örneğin ve yolculuğa çıkan bir adamın, evde bıraktığı 'kendine' yazdığı mektuplar, fantastiğin sınırlarını zorluyor gibi görünse de son derece olağandır.

Ten Yükü Attila Şenkon'un 1995 tarihli üçüncü kitabı. Anlatı, bir yapboz oyunu kurgusu içinde, üç kişinin birbirine geçen ve birbirini kesen öyküleriyle yol alır ve gerçekte bir roman bütünlüğü içinde de okunabilir. *Ten Yükü*'nün, yazarın önceki kitaplarına göre daha karmaşık ve belli ölçüde postmodern bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Kişilerin parçalanmasına koşut olarak metin de parçalanmıştır çünkü ve alışıldık, kolay anlaşılır bir anlatının boyutların aşan, farklı okumalara açık çoğul bir yapıya kavuşmuştur. Çocukluğun izleriyle yaşanan bu öyküler toplamı, parçalanmalar ve değişimler üzerine dokunaklı bir örgü oluşturur ve kitap boyunca, yanılsamalı görüntülerden çarpıcı farkındalık anları yaratılır. *Ten Yükü*'nün her bakımdan taşıdığı olgunluk, Şenkon'un sonraki kitaplarına iyiden iyiye sağlamlaşmış bir zemin oluşturması açısından ayrıca önem taşır.

Yazarın, Nazlı Eray'ın yaşamı üzerine kurguladığı *Bütün Düşler Nazlıdır* adlı roman sağlam, hoş, ilgiyle okunan bir çalışma. Sevdiği, hayranı olduğu bu yazarla ortak noktaları olması, romanın sevgi dolu bir anlatı haline gelmesini sağlamış. Şenkon'un kendi dünyasını yansıtacak çok özgün romanlar yazabileceğinin ipuçlarını taşıyan öykülerden sonra böyle bir romanla görünmesi bir ısınma turuydu belki de, ama özünde onun ne kadar değer bilir biri olduğunun da kanıtıydı.

Bıyık İzi Yalanları (2002) adlı öyküler toplamı ise romana çok yakın duran akışıyla öykünün sınırlarını aşan bir kurguyla kotarılmıştır. Şenkon bu kitapta roman boylarında dolaşıp durur ve öyküyle roman arasında bocalıyormuş gibi görünür ama önemi yok. Çünkü *Bıyık İzi Yalanları* gerçekten okurun gönlünü fethedecek yoğunluk ve incelikte bir anlatıdır. Aldatmak, aldanmak teması çerçevesinde birbirini izleyen öyküler yazarın insana, ilişkilere bakışındaki nesnelliği çok iyi yansıtır. Şenkon, öylesine derin, etkileyici bir atmosfer içinde o kadar gerçek ve canlı öykü kahramanları yaratıp yaşatır ki okuru soluksuz peşinden sürükler. Duyguların, sıcak, kaypak, şakacı titreşimlerini küçük, ince çizgilerle yansıtırken sevgiyi yeniden yorumlamaya çalışır. Öç almak arzusunun zorladığı oyunlar, kuruntular, dolambaçlı düşsel kumpaslara karşın, atılan çekingen adımlarla aldanışın ayrıntılı bir çizelgesini çıkarır ve önemli keşifler yapar. Heveslerin, geçici çekimlerin dayanıksızlığına, sevginin şiirli, geniş penceresinden ince bir acıyla, hüzünle ama ironiyi elden düşürmeden bakar ve bir erkeğin, içindeki kadına doğru yol alışını izlerken,

yüreğindeki küçük, kırgın çocuğa dönüşmesini görmüş geçirmişlikle kayda alır. Acıyı küçük bir yenilgiye, aldatmayı düşlere, hayal kırıklıklarını her şeye rağmen umuda çevirmeyi dener. Ona göre sevgi karmaşıktır, ilişkiler yaratıcılık gerektirir ve ancak ince dengeler içinde yaşanabilir. Erkek aldatılarak yolundan alıkonmuş, saptırılmıştır. Önce bocalar, sonra da bilmediği bu oyunun kurallarını arayıp bulmaya yönelerek, sonuçta her oyunun kaybedildiği gibi kazanılabileceğini de öğrenir. Üstelik istenirse eğlenceli de olabilir oyun. Yeni heyecanlar doğurabilir.

Bıyık İzi Yalanları sert bir konuyu işleyen bir kitap ama Şenkon durumu öfke ve yılgınlık yerine, dinginlik ve sevgiye kapılar açarak yorumluyor. Aşkın, yabancılaşma anlarının, özlemin, arzuların bilinç altında gizlenmiş ipuçlarını arayarak evrensele varıyor. Ayrıca bunu geniş bir yürekle, bıyık altından gülerek –hınzırca– ve çok güzel yapıyor. *Hepsi Şarkının Suçu, İhanet A.Ş, Eşyalar Konuşsaydı* kitabın en sevimli, tatlı öyküleri.

Şenkon'da baştan beri gördüğümüz ironi rahatlatıcıdır ama büyük ölçüde ayartma da taşır. Onun trajiği trajikomiğe dönüştürme yeteneği güçlü bir vurgulama öğesi, öykü estetiğinin önemli bir parçası sayılmalıdır. Öte yandan taşıdığı anlam bakımından, ters giden şeylerin ortaya çıkardığı acıyı yumuşatarak, duruma olağanlık kazandırmaya yarar. Her durumda içtenlik ve ironi yazarın en sert konuları yumuşak bir görünüme dönüştürmesini sağlar. Bu okura moral verir çünkü yaşam genel olarak zordur. Çoğu kez yollar kuşkulu, işaret levhaları yetersiz, oyun kapalıdır.

Gökkuşağına İki Bilet (2004) hayatın anlamını sorgulayan kahramanının zamanın içinde gerilere giderek büyüyüşünü ve bu arada babasıyla kurduğu yakınlık ve sevgi bağlarını anımsadığı bir roman. Şenkon, çocukluk evrenini odak seçerek duygular ve canlı görüntülerle insanın geçmişten geleceğe, kendini ve dünyayı kavrayışını yansıtıyor. Her şeye merakla, ilgiyle, dokunaklı bir saflıkla ama zengin bir düş dünyasının içinden bakan çocukla, kendi yazar benliğine doğru yürüyor. Daha güzel bir dünya kurmak için düşlerini babasının armağanı bir kumbarada biriktiren, geleceği ve hayatı iyiye doğru değiştirmek için yazmanın gerekli olduğuna inanan bu çocukla Şenkon, kavrayışları daha çok sezgilere dayandırıyor ve oyun dünyasının kendine özgü eğretilemesiyle gerçeğe ulaşılabileceğini ima ederek, hayatın eylem değil anlayışla, sevgi ve incelikli duygularla geliştirilebileceğini savunuyor.

Attila Şenkon'un yazı dili kuşların ötüşü gibi kendiliğinden, coşku dolu, renkli ve parıltılı. Bu güzel dille ve şaşırtıcı, görkemli düş dünyasıyla bize gerçekliğin öteki yüzünü zenginlikle ve farklı boyutlarıyla yansıtan Şenkon, usta, özgün, ayrıksı, önemli bir yazar. Düşleriyle dokunmuş olsa da yazdıkları aynanın arkasından bir bakışla kendini doğrultan bir içerik taşıyor. İnsanın iç dünyası üzerine doğru ve şefkatli gözlemlerle biçimlenen, içsel imgelerle beslenerek dokunduğu her duyguyu soyutlayan Şenkon, düşlerimizi insanlık deneyimlerimizin potasında değerli bir töz gibi eritiyor ve bilinçaltında yeniden adlandırarak üst düzeyde etkileyici kılmayı başarıyor.

Bütün Hayaller Gerçektir

Hakan Şenocak'ın, iyi okunduğunda iç içe metinlerden oluştuğu fark edilen öykülerini bir kez okuyup geçmek mümkün değil. Her okunuşta yeni ve farklı anlamlar üreten bu yoğun, katışıksız öyküler, dünyaya tedirgin bir kabulle olduğu kadar tatlı hüzünle de bakan yazarın öykü dünyasının ışıltılarıyla dolu.

Hayatın gizeminin korunmasını, bir şeyin ya da kimsenin gerçekten olduğu ya da olması gereken şey – kişi olup olmadığı sorusuyla ve bildik tasarımların dışındaki var oluşlarla ilişkilendiriyor Şenocak. Zorlu insanlık durumlarını bilgece bir hayal gücüyle yeniden betimliyor ve algılarımızın bireysel çeşitliliğini sergiliyor. Bu çeşitlilik, fantastik anlatı dünyasının sınırsızlığı ile derinleşiyor ve büyülü bir çekicilik kazanıyor.

"*...bütün hayaller gerçektir*" sözü, Hakan Şenocak'ın *Naj* adlı kitabının ön sunumunda yer alan bir cümle ve onun yalnızca bu kitapta değil, sonraki kitapları *Hayatta Kalma Oyunu* ve *Sevgili Nefret*'te topladığı öykülerin de ana çizgisini tanımlıyor. Bu eksen, gerçekle gerçekdışının insana katı gerçekten daha fazla uyan ayrımsızlığını ya da içiçeliğini gösteriyor. Şenocak, gerçeküstünü, gerçeklik algısını soyutlayıp, anlamsızlık sınırlarından dışarı taşıyarak ortaya çıkarıyor ve dünyaya ölçülü, kararında bir yanılsamayla zengin anlamlar kazandırıyor.

Yazar, *Naj*'ın arka kapağında kendi öykülerini, "*imkânsız öyküler*" olarak betimlemiş olsa da, seçtiği-gezindiği insan-zaman- mekân üçgeni, ince kırılmalarla birbirlerinin yerine geçen gerçek-gerçeküstü karşıtlığıyla bütünleşiyor ve ‘imkânsız' kendiliğinden imkân dahiline giriveriyor. Kuşkusuz böyle bir geçişliliğe yazarın şaşırtıcı ve kusursuz inandırıcılığıyla ulaşıyoruz. Bu nedenle okur; balıkçının oltasına takılan küçücük, sarışın, pembe kadını, isteyene tatlı tatlı ölebilmek imkânı sunan kliniği, bir tablonun arkasına beş yüz yıl boyunca hapsolmuş taş duvarın ışığa hasret gözlerini ya da karısı tarafından terk edildiği için intihar eden ve dağılmış beynine rağmen koltuğundan kalkıp sokağa çıkan adamla, dışarıdaki fırtınanın çelik bacaklarını hiç mi hiç yadırgamıyor. Çünkü o fırtına, yaşanan olaylarla ilgili olarak doğanın öfkeye kapılmasıdır. Yazarın, ölümle

aşkı özdeşleştirmiş olduğu da söylenebilir. Aşk ve ölüm birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdırlar ya da birbirlerinin içinde yaşamayı sürdürürler.

Ölüm kendisini –*inatla*– unuttuğu için onuncu kat balkonundan atladığı halde kılına zarar gelmeyen, yüz yaşını çoktan aşmış büyükanne hem acıklı hem gülünçtür. Ağrıyan bir diş de öyle. Hakan'ın kullandığı öğeler metaforun ötesinde ve öyküyü temellendiren soyut anlamlarla donanmış olduklarından, alttan alta kendilerini doğrularlar ve bütün fiziksel engelleri önemsiz kılarlar.

İnandırıcılık bağlantıları zamanı masalsı bir genişlikte ve insanı fantastik boyutlarıyla görmekle ilgili olabilir. Öykü kişileri bir masalın içinde yaşayabilir, bilinmeyen bir zamana taşınabilir. Ruh halleri, hayatın sürprizleri, yalnızlıklar, boşluk, terk edilme, bekleyiş ve ölümlerin insani temelde benzer biçimde yaşanma olgusunu bozan, bunları kesinkes kişiye özel kılarak sıradışına taşıyan şey algımızın boyutlarıdır. Ancak Hakan Şenocak bu boyutları, düşsellik yoluyla gerçeğin yavanlığına karşı çıkarak öne çıkarıyor. Böylece amacına uygun eğretilemeler, simgeler, isimlendirmelerle imgeleri daha canlı hale getiriyor. Özenle seçilmiş eylem, nesnel, olaylarla anlaşılır öykü kişileri yaratıyor.

Evini ve kocasını terk eden Elif'in ardından; abajur, kilim, takvim, saksı çiçekleri ve bir şiir kitabı da sessizce çıkıp gidiyorlar örneğin. Ev birden yaşlanıp, ölüyor. Renkler, sesler, anılar da terk ediyorlar koca Zalfaris'i. Yağmur, evinden kaçan kadınların ayak izlerini silmek için usul usul yağıyor. Rüzgâr, düş kırıklıkları ve yıkıma isyan ediyor.

Şenocak'ta simgeler takıntılar biçiminde dışa vurulur ve kişisel kaymaları açıklarlar. Burada dil, etkileyici olmakla birlikte, öncül değil. Nesnelerin varlık ve kesinliğini eylemsellikleri üzerinden yansıtması, yazarın yakaladığı trajiği güçlendiriyor. Öte yandan satır aralarına yüklenmiş anlamlar, yinelenen paragraflar, mekâna, doğaya ve öteki canlılara atfettiği duygusal boyutlar insanın kesinkes bir canlı-cansız ilişkiler bütünlüğü içinde yaşamakta olduğu sezgisini imliyor. Toplumsalın arka planda durduğu bu sezdirmeler dikkatli ve ölçülü. *Ridade Çıkmazı, Köpek, Sevgili Nefret* ve pek çok öyküde bireylerin toplumsal konum ve sorunları ince çizgilerle yerli yerine oturtulmuş.

Hakan'ın öykü kişileri bir farkına varma anı içinde ortaya çıkıyorlar, bir çaresizlik, tereddüt, içeriği ne olursa olsun çözüm bekleyen bir duruma düştükleri ya da öyle olduğunu kavradıkları bir noktada. Öykü, çözüme yönelik olasılık ve göstergelerle yol alıyor, telaşsız, sağlam ama yine de şaşırtıcı bir gerilim içinde ilerliyor: Çoğu kez de beklenmedik biçimle sonuçlanıyor.

Duvarlar ardındaki bir mahkûmun vahşi öldürme tutkusu hiçlik, can sıkıntısı olarak ortaya çıkmış olsa da, hiç sevememiş, aşkı hiç tanımamış olmasının sonucudur. Bahçesine düşen martıyı besleyip iyileştiren yalnız Kalbiye, uçup gideceği korkusuyla kuşun kanatlarını keser. Zehra ise yabancılaşmayı Rojda olmak tutkusuyla yenmeye çabalar. Ama Rojda olduğunda gerçekte bambaşka biri olduğu yanılsamasına düşecektir. Aslında ‘yanılsama' Şenocak'ın öykü uzamı açısından, büyülüden daha doğru bir belirleme gibi görünüyor. Çünkü yanılsamanın biçimlendirdiği oluşumlar, aynı zamanda zamanın süreklilik ve değişkenliğini çağrıştırıyor. Yine de yazar, zamanı kusurlu buluyor. "*Geri dönüşü olmadığı için*." Bu yüzden *Bitimsiz* adlı öyküsünde zamanı tersine işletiyor ve yaşlı Ekrem Bey'i doğumuna kadar geri götürüyor. Onun kayıp ve kazançlarını tartışmalı bir niteliğe büründürerek gerçeğin doğrulanamaz oluşunun altını çiziyor.

Çakışan izlekler ve farklı öykülerde ortaya çıkan ortak yönlerden en belirgini ise, öykü kişisinin kendiyle öteki varlığının bir arada bulunması. Bir iç konuşma, iç tartışma ya da kendine dışarıdan bakma olarak da yorumlanabilecek bu duruma en iyi örnek, hasta yatağında ölümü bekleyen Aydın'ı ziyarete giden sağlıklı Aydın.

Yazarın kadın imgeleri, çok canlı olan birkaçı dışında –Ridade, Rojda, Kalbiye– genellikle soyut. Başlangıçta, uysal ve edilgen olan bu kadınlar, son kertede kadın erkek kutuplaşmasında etkin duruma geçiyorlar ve özgürleşiyorlar. Ancak cinsiyetleri fazla önem taşımıyor. Çoğu yokluklarıyla var oluyorlar. Erkeklerse genellikle tutkulu ve geniş yürekli. Buna karşın hem *Yasal Elma* hem de *Elena'nın Oyunu* öykülerindeki kadınlar öpüşürlerken, erkeğin dilini ısırıp koparırlar.

Şenocak öykü kişilerini coşkuyla seviyor ve yüreğiyle yazıyor ki bunu yapabilen pek az öykücü var son dönem öykümüzde. Onun dört başarılı öykü kitabıyla günümüz öykücüleri arasında seçkin bir yeri olduğu ve üzerinde durulması gerektiği görüşündeyim. Yalın, süssüz ama benzersiz bir

söylemle, evrensel çapta öyküler üreten bu dil işlemecisinin hiçbir öyküsünde gereksiz tek bir sözcük yok. Yazdıkları ona önemli ödüller kazandırmış olsa da, edebiyat çevresindeki kayıtsızlık yüzünden gerektiği ölçüde değerlendirilmemiş oluşu eksiklik. Okurlara, az ve öz yazan –ve epeydir yazmayan– bu birinci sınıf öykücüyü mutlaka okumalarını öneriyor, kitaplarında benim bu yazının kapsamı içinde söyleyebildiklerimden çok daha fazlasını bulacaklarından kuşku duymuyorum.

Bir An Bin Parça

Bir An Bin Parça, Enver Aysever'in ilk romanı. Romanın odaktaki konusu tiyatro-hayat ilişkisi. Anlatı zamanı, toplumsal ve bireysel altüst oluşların, değişim ve başkalaşımların iyiden iyiye netleştiği ve umutsuzluk boyutlarına vardığı günümüz. Mekân ise arada bir geçmişi anımsama yoluyla İzmir, Ankara, Tunceli gidiş gelişlerini saymazsak İstanbul. Roman ağırlıklı olarak, bir tiyatro adamı, oyun yazarı ve tiyatro tutkunu olan Ali'nin bakış açısından, ağzından anlatılıyor. Araya başka kahramanlar, kişiler de giriyor sonra, onlar da söz alıp kendilerini, kendi öykülerini anlatmaya çalışıyorlar. İzmirli, varlıklı ailesinin korunaklı kollarından sıyrılmak ve hukuk okumak için İstanbul'a gelmiş Selma (Peri), Ankaralı, solcu olduğu için başına gelmedik kalmamış bir tiyatro emekçisinin (Kara Şefik'in) kızı olan Seda, ikinci rollerin adamı eskilerden Kamil Şükrü, ünlü oyuncu, yetmişlik Ahmet Cevdet Bey'le görmüş geçirmiş zarif sarışınlığıyla sahnelerin unutulmaz kraliçesi Perihan Hanım, romanın belli başlı kahramanları. Ali'nin ruh hastası olan annesi, Özlem Öğretmen, Fidan gibi yan karakterler de var ayrıca romanda, ama rollerine uygun olarak kısaca görünüp geçiyorlar.

Yaşları, kişilikleri, konumları birbirinden farklı kahramanların tümü, sahneye konulacak bir oyun dolayısıyla bir araya gelmişlerdir. Ali, daha önce oyunlarının birçok kez batmış oluşu yüzünden karamsardır. İki tiyatro heveslisi öğrenci, ülke gerçekliğinin bilincinde gençler olan Seda ile Arif, gide gele, onu yazdığı yeni oyunu sahnelemeye ikna ederler. Oyununa güvenir Ali. İnanmaya başlar yazgısının değişeceğine. Zordur tiyatroyu yaşatmak, kolay olan bir günü bile yoktur bu işin ama olsun! Yeni bir heyecana kapılmak kolaydır. Yaşlanmış, karısını kaybedip yalnız kalmış büyük aktör Ahmet Cevdet Bey de kayıtsız kalamaz yapılan başrol önerisine. Selma ise Seda'nın ev arkadaşı olarak gönülsüzce ve daha çok gözlemci olarak kendini işin içinde bulur. Yerin iki kat altı bir bodrumda, tiyatronun artık seyirci bulamadığı, oyunların birkaç gecede kaldırıldığı, onlar için de yeni bir yıkımın pek muhtemel olduğu bir dönemde hep birlikte umutlar yeşertir, canla başla çalışmaya başlarlar. Romanda prova sürecinde neler olduğu, ne tür bir oyunun sahneye konduğu ve kimin neyi-kimi oynadığı üzerinde pek durulmuyor. Bu insanların oyunun batma sürecindeki serüvenleri, görünüşlerin hakim olduğu bir duyarsızlık

evreninde ilişkilerini ve kendilerini sorgulayışları oluşturuyor hikâyeyi. Ancak Aysever, kişilerini, kendileri, geçmişleri ve iç dünyalarıyla hesaplaşmalarında yalınkat bir biçimde ele almıyor. Onları, hayatlarına yansıyan değişimlerle, ülkenin hem şimdiki durumu hem de geçmiş tarihsel, politik, ekonomik süreçleri içinde konumlandırıyor. Yaşlılarla gençleri bir arada tutup romanın alt metninde o süreçte kaybedilmiş, heba edilmiş birçok iyi ve güzel şeye gönderme yapıyor. 6-7 Eylül olaylarından askeri darbelere, görkemli oyunlardan değişen, içi boşalmış, iyice ucuzlamış gösteri dünyasına, adanma ve inanılan değerler uğruna çekilen acılardan kolaycılık, kaypaklık, çıkarcılık ve bencilliğe varışlara göz atıyor. Toplumsal analizler yaparak değer yitimlerine bağlı kopuşları, bireysel tükenişleri vurguluyor.

Romanın baş kişisi Ali'nin belleği; "*... dile getiremediklerinin ağırlığıyla yüklü...*"dür. Tiyatro bir tercih değil, zorunluluktur onun için. Talihsiz, olaylarla dolu topraklar üzerinde yaşadığının bilincindedir ve ruhunun karanlık, irinli, karmaşık, arabesk bir yanı olduğunun da farkındadır. Peri'yle yakınlaştıkları bir gün, geçmişle şimdi arasında gider gelir. Tunceli'nin gergin ortamında sahnelenmiş bir oyun sırasında tanıdığı Özlem'le Peri'yi iç içe yaşar. Ama geçmişte kalmış Özlem ne kadar sıcak ve yakınsa, yanı başındaki Peri o kadar uzaktadır. Tunceli ortamının, insanlarının ve o gece orada yaşananların anlatıldığı bölüm, kitabın en ilginç, en derin ve şiirsel bölümlerinden biri. Aslında, kendisi de tiyatroya yakın olan Enver Aysever'in sahici ayrıntılarla oluşturduğu benzer kimi izlenimler, romanı inandırıcı hale getirmiş. Konuyu iyi bilmek insan malzemesini zenginleştirmiş.

Roman kişileri genelde yaşadıkları toplumsal-kültürel sarsıntı ve çözülmeler içinde şaşkın, yalnız, kıstırılmış duyuyorlar kendilerini. Özgürlük arayışlarında ise trajik durumlar sergiliyorlar ve düştükleri anlamsızlık, boşluk duygusuyla sürekli çevrelerini, aşklarını, ilişkilerini yeniden tanımlamaya çaba sarf ediyorlar. Onları kuşatan sığ, yoz anlayışlar, genel geçer kavrayış biçimleri ve hızlı değişen davranış modelleri içinde, ne olduğunu henüz tam olarak bilmedikleri bir arayışı sürdürürken de içe kapanıyorlar. Belki de bu yüzden uyumsuz, sıkıntılı, yer yer isyânkar ve öfkeli, aynı zamanda da aşırı sakınımlılar. Aşklarını bile kendilerini koyuvererek, coşkulu bir biçimde yaşayamıyorlar. Hep ikircimli, kaçak, korkak tavırlar sergileyen Ali ile "*hiçbir şeye şaşmayan*"ı oynayan Peri

arasındaki aşkın oluşum-gelişim aşamaları ayrıntılı biçimde anlatılmıyor romanda. Duygusal kaçınma ve kararsızlıkların yaşandığı bir süreç içinde, her ikisi de hem kendilerinden hem de birbirlerinden bazen başkası, çoğu kez de iç konuşmalar yoluyla söz ediyorlar. Duygular doğal biçimde söze dökülemiyor. "*Huzursuzdu, kararsızdı belki ama daha çok çaresizdi. Ona şefkat beslemek istemediğimi hatırlıyorum,*" diye düşünüyor Peri ama yırtıcı bir dişi olmaktan yana tavır alıyor. Birlikte Ali'nin evine gittikleri bir gece de yalın, içten iki âşık gibi konuşamıyorlar. "*Onu seviyordum, çok seviyordum*!" diye geçiriyor içinden Ali, ama bunu söylemek yerine uzun, sayfalar süren tiratlar çekiyor Peri'ye. Her ikisi de hem kendilerinin hem de ötekinin rolünü üstlenmiş konumdalar. Bütün soruları soran ve yanıtlayan yine kendileri. Benmerkezci bir görünümün ötesinde patolojik bir durum yaratıyor bu iletişimsizlik. Kendi sınırlarını tayin etmeye çalışırken bu sınırları büsbütün yitirmeye götürüyor onları. Belki de bu yüzden, sevgili olmalarına rağmen tensel temasları çok sınırlı. Sonuçta yaşanamayan, aşk olamayan, etkisi sınırlı bir aşk girişimi olarak kalıyor aralarındaki yakınlık.

Öte yandan Kamil Şükrü ile Perihan Hanım arasında yıllar önce yaşanmış aşkın ince titreşimleri ve yoğunluğu, bu iki yaşlı insanı hâlâ sarsıp etkilemekte. Öyle ki yaşlıların heyecanı okura da geçiyor. Aysever, gençlerin aşk konusundaki içe kapanma ve yaşanamayan duygularını, içerikle yazıyı bütünleştirerek, kurulmuş-yapılmış bir üslupla metne yansıtıyor ve büyük bir yoksunluğu ortaya koyuyor. Aslında genç kuşak yazarların birçoğunda gördüğümüz bir durum bu. Yürek çarpıntılarıyla yaşanan enine boyuna aşklar yazılamıyor artık. Ya aşk tükendi, kimse kendini karşısındakine adayamaz oldu ya da genç yazarlar aşırı duygusallık sayıp küçümsüyor aşkın hiç değişmeyen ve değişmeyecek çocuksu ve yalın heyecanlarını...

Gerçekte romanın bütününde çok az karşılıklı konuşma, tartışma var. Bu baştan beri dile getirmeye çalıştığım durumla, kişilerin kendi içlerine kapanmış oluşlarıyla ilgili sanıyorum. Romanın her bir bölümünde farklı kişiler konuşuyor. Ali ve Peri en çok söz alanlar. Anımsamalar üzerine kurulu bölümlerde miş'li geçmiş anlatım bazen çok uzun sürüyor, ama bunun metnin müziğinde yarattığı ritm bozukluğunu yazar en aza indirmeyi başarmış. Kabul etmek gerekir ki "zaman zaman içinde" anlatımın altından kalkmak pek kolay değildir. Üstelik kişilerin kendi ağızlarından anlatımları zaman zaman üçüncü kişi anlatımına geçilerek değişiyor. Bu bölümlerin

ayrıca italikle belirtilmiş olması, Aysever'in dışardan bakan bir göze, dolayısıyla daha nesnel düşünce ve görüşlere gereksinmiş oluşuyla ilgili olabilir ya da kurguda bir hareket amaçlanmıştır ama bence metnin mantıksal akışını biraz zorlamış, yer yer de yapaylaştırmış. Bazı bölümleri birinci kişi ağzından okumayı sürdürmeyi denediğinizde değişen bir şey olmuyor ve anlatım daha bir içtenlik, sıcaklık kazanıyor. Şu var; romanın içeriğine yansıyan genel mutsuzluk ve umutsuzluğu, dilin açıklık ve kolay akışı içinde çözümlemek istememiş de olabilir yazar. Bir tür uzaklaştırma, soğutma, çözülme noktasında yeniden kaçışla sahibine yabancılaştırma yöntemine başvurmuş istemiş belki de.

Romanda Seda-Arif ikilisinin sevgi ilişkisinden söz ediliyor ama bu aşkın da öyküsü anlatılmıyor. Arif gölge bir figür gibi kalmış. Anlatılan yalnızca Seda ve babası. Kara Şefik'in kısaca yorumlanmış olsa da romanda belli bir işlevi olduğu söylenebilir. Eski oyuncular, Ahmet Cevdet, Kamil Şükrü ve Perihan Hanım ise, bir döneme ait gerçekçi ve etkileyici portreler olarak resmedilmişler. İtirazım, yaşlı bayan Halci... Salt 6-7 Eylül olaylarını anmak için romana konulmuş bu kadın ve bölüm, romanda yama gibi kalmış ve gereksiz olmuş. Anlaşılan ilk romanlarda göze çarpan, birçok şeyi birden anlatma arzusundan Enver Aysever de büsbütün kaçınamamış. Yer yer benzer sarkmalar, bolluklar göze çarpıyor. İşbilir düzen avukatı Arzu tipinin yer aldığı bölümse, görselliği, dönemin insan tipini simgeleyen işaretleri ve sürükleyici temposuyla çok güzel anlatılmış. Peri'nin bu kadınla kolayca bütünleştiği sahne de vurucu.

Bir An Bin Parça, hayatın içinde göze kolay ilişmeyen ya da nicedir önemsenmeyen kimi durumları, insan ilişkilerindeki kaymaları, tiyatro çevresinde her zaman yaşanan kırgınlık ve güceniklikleri akıcı, duyarlı bir dille aktaran başarılı bir roman. Günümüzün genç insanlarının ruh hallerini, kaçışlarını, tutunma güçlüklerine rağmen hangi sorumluluklarla boğuştuklarını etkili bir dramatik yapı ve bütünlüklü bir kurgu içinde yansıtan, en önemlisi de bütün bunları sağlam bir bakış acısıyla yorumlayan Enver Aysever, ilk romanıyla umut verici bir başlangıç yapıyor.

zamanın çekim alanında

"Yazdıklarımıza yüklediğimiz anlamlar bizimle birlikte değişir ama

hâlâ bizimdirler. Eğer, bir gün belleğimizle ortak bellek arasındaki

çizginin silinmeye başladığını hissedersek, geçmişle bağları sıkılaştırmak

için yara izlerini yeniden göstermek ve unutulanı anımsatmak isteriz."

Zaman da Eskir

Yıl 1938. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin on beşinci yılı. 5 Temmuz'da Türk askeri –o tarihe kadar Fransız mandasında özerk bir sancak olan– Hatay'a giriyor. Kentli kadınlar yirmi yıl önce, "Düşman askeri gittiğinde buraları saçlarımızla temizleyeceğiz," diyerek ettikleri andı yerine getiriyor, uzun saçlarını kesip değneklere bağlayarak kışlayı silip süpürüyorlar. Bir buçuk ay sonra da Ayla Kutlu doğuyor. Kentte o gün yaşanan kurtuluş sevinci evde o kadar çok anlatılıyor ki, Ayla'nın belleğindeki ilk anılar bu coşku ve mutluluk görüntülerinden oluşuyor. Sözün, zihninde kolayca görselliğe dönüştüğünün ilk işaretleri. Sonra üç yaşından başlayarak yaşadıklarının pek çoğunu inanılması zor bir ayrıntı, renk, biçim, zenginliğiyle anımsıyor. Çok güçlü bir belleği var Kutlu'nun.

Yazarın, hayatının ilk yirmi bir yılını anlattığı *Zaman da Eskir* adlı anılarını okurken bize yakın, tanıdığımıza inandığımız ve sevdiğimiz birini gerçek ve bütünlüklü biçimde görebilmek için, onu geçmişiyle, hayatına karışmış kişiler, olaylar ve varoluş koşullarıyla kavrama açısından otobiyografilerin ne kadar önemli olduğunu düşündüm. Genelde çevremizdeki kişileri bizimle ilişkilerinde gösterdikleri belli davranış ve yaklaşımlarla, buna bağlı pratik genellemeler içinde tanımlayıp algılama eğilimi gösteriyoruz.Öte yandan çekingenlik, alçakgönüllülük ya da korunma maskelerimiz yüzünden gündelik hayatta kendimizi başkalarına yeterince anlatamama güçlüğü çektiğimiz de gerçek. Başkalarının yazdığı biyografilerin yer yer kurmacaya kaydığını, inandırıcılık açısından zorlayıcı yanlar içerdiğini ise biliyoruz. Gereksiz övgü ve yüceltmeler içeren kimi anlatımlar itici bile olabiliyor. Bu yüzden toplumun sevgi ve saygısını kazanmış bir yazarın, yaşarken kendini kendi diliyle, edebiyatıyla anlatması kesinlikle üzerinde durulması gereken bir güzellik. Bir hayatın hangi koşullarda, nasıl kazanıldığını, bir insan ve bir kadının kendini gerçekleştirme yolunda maddi manevi hangi zorlu engelleri atlayıp geçtiğini görmek için bile, *Zaman da Eskir* kesinlikle okunmalı. Yakın arkadaşım olduğu halde anılarını okurken Ayla'yı yeniden kavradığımı, daha iyi tanıdığımı ve daha derin bir şefkatle yeni baştan sevdiğimi söylemek istiyorum. Eminim, bu güçlü anlatı okurda da aynı sarsıcı etkiyi yapacak.

Uzun bir yazma deneyimine sahip bir yazarın objektifi ya da merceği kendi üstüne çevirmesi, olgun yaşında geriye dönüp şaşırtıcı ayrıntıları ihmal etmeden hayatını yeniden ve yazarak gözden geçirmesi duygusal haz veriyor. Üstelik Ayla'nın anlattığı uzun hikâyeyi estetik düzeyini bir an bile düşürmeden sürdürmesi, okuma tadını yoğunlaştırıyor. Kutlu alçakgönüllü, doğal yaklaşımıyla yazınsal olgunluk ve özgüvenini bilgece aynı potaya aktarmakta hiç zorlanmamış görünüyor ve kitap su gibi akıp gidiyor.

Öncelikle, kendi hayatına hem içerden hem dışardan bakabildiği bu özgün çalışma, bize bir yazarın oluşum tarihiyle bunun zamansal, toplumsal, psikolojik süreçlerini kavrama olanağı sağlıyor. Yazdıklarına yansımayan birçok kişiyi, durumu, düşünceyi görebiliyoruz. Ancak Kutlu hayatını anlatırken yalnızca kendine yönelik bir belleği dile getirmiyor. Yaşadığı dönemin, ülkenin, kentin, ailenin içinde bulunduğu koşulları göz önünde tutuyor ve kişiselle toplumsalı, öznelle geneli büyük bir başarıyla iç içe yansıtıyor. İkinci Dünya Savaşı yıllarında çocuk olmayı, önce üç, sonra dört çocuklu bir öğretmen ailesinin yaşadığı yoksunlukları, küçük büyük, acı tatlı olayları, yoksulluğu, açlığı, oyuncağı ve çikolatayı, küçüklerin icat ettiği kimi zaman acımasız oyunları, bölgenin baştan çıkarıcı doğasıyla, tarihiyle, etnik zenginliğiyle kurduğu saf ve görkemli ilişkiyi sıcaklık ve canlılıkla anlatıyor.

Aile, dedeler tarafından Çeçen asıllı olup Hatay çevresine yerleşmiştir. Ayla'nın çocukluğu Hatay, Antakya, İskenderun ekseninde, tutkuyla bağlı olduğu bu bölgede geçer. Savaş yıllarının Antakya'sında elektriksiz, susuz, çoğunluk iki odalı kötü evlerde oturulur. Babanın renkli bir kişiliği vardır. Halkevinde çalışır, öğretmenliği yanında gazeteci, müzisyen, avcı, hatta bir ara tabelacıdır. Yetenek ve heveslerin imkânsızlıklar yüzünden sürekli sekteye uğradığı, hayat ve ekmek kavgasının her an bütün ağırlığıyla bastırdığı zor günler yaşanmaktadır. Anneyse kendine özgü bir kadındır.

Ayla, ailenin tek kız çocuğudur. Duyarlı, zeki, içe dönüktür. Lise yıllarına kadar okul kitabı sağlama imkânı bile bulamaz. Buna rağmen çok başarılı bir öğrencidir. Babanın evdeki kitaplarıyla beslenir. Dokuz yaşında eline geçen resimli *İlahi Komedya*'yı okur ve cehennemin dehşetine kapılır.

Savaş bittiğinde İskenderun'a göçerler. Milli Emlak'tan güzel bir ev kiralanır. Savaş Mahallesi, Renkli Sokak, No:10. Kutlular uzun yıllar bu

evde oturacaklar, Ayla burada büyüyüp genç kızlığa geçecek, Ankara'da Mülkiye'ye başlayıncaya kadar anılarının odağı burası olacaktır.

Kitapta aile bireyleri, anne baba, kardeşler, komşular ve bazı akrabalar öylesine canlı, gerçekçi biçimde işlenmiş ki her biri bir roman kahramanı etkisi yapıyor, kitap boyunca süren hikâyeleri merakla izleniyor. Öte yandan baş kahramanın doğrudan yazarın kendisi olması, buna karşın hem kendine hem ötekilere hoşgörüyle, anlamaya çalışarak, tarafsız bakması kitabın değerini arttırıyor. Kutlu, roman ve öykülerinde yarattığı sayısız kahramana nasıl bakıyorsa, kendine, çevresine ve dünyaya da aynı dikkatle bakıyor.

Bu tür çalışmalarda karşılaşılan en önemli ikilemin baştan farkında elbette. Neyi, ne kadar anlatabilirim? Neleri gizlemem ya da "unutmuş" gibi yapmam gerekecek? Ölçüyü tutturma sorunu olacak mı? *"Bana sorun:"* diyor kitabın başında; *"Ayla Kutlu, bu anılar ne kadar içten?"* Yanıtlıyor: "*Çok. Olabildiği kadar ruhumu, algılamalarımı ve anımsadıklarımı anlattım."* Buna karşın her şeyin apaçık yazılamayacağını, yalnız kendi yönünden değil, sözü edilen kişiler açısından da bazı şeyleri anlatmanın imkânsızlığını vurguluyor.

Zaman da Eskir sıradan bir anılar toplamı değil. Kitap, 1938'den 27 Mayıs 1960'a kadar ülkedeki hemen bütün siyasi oluşum ve değişimleri de kapsıyor. İnsanların hayatına kendiliğinden ve çok yönlü yansımalarıyla.

Böyle bir çalışmaya, belli bir yaş eşiğinde insanın kendi hayatıyla yüzleşmesi olarak da bakılabilir. Babası, Selahattin Kutlu, on dokuz yaşındayken Ayla'ya şöyle der bir gün: *"'Bir zamanlar' sözünün tek başına ne kadar geniş bir belleği olduğunu tam olarak algılayabilsek, eskide birikenleri daha bir saygıyla anar, daha çok yararlanırdık."* Bu söz yazarın çıkış noktasıdır. Kutlu, "*Bir zamanlar*"ın belleğini açarken, *"Hüzünlü bir açılım yerine yer yer gülümseten bir anlatımı..."* yeğlemiştir. Yine de tatlı bir uyarıda bulunuyor önsözünde: *"Edebiyatın doğruları söylemek zorundaki bir sanat olmadığını unutmayalım!"* Burada iki saptama yapıyor kanımca. *Zaman da Eskir*, yalnızca bir anılar toplamı olmanın ötesinde bir edebiyatçının ruhunu, düş gücünü, yaratıcılığını ortaya koyduğu bir kitaptır. İkincisi, anlatamadıklarını "es geçmiş" olsa bile çok şey anlatmıştır ve bunlar kendi bakış açısından tümüyle doğru ve gerçektir. Aradan geçen yıllarda insanın farklı değerlendirmelere kaymasından doğal ne olabilir.

Kitap, yazarın Mülkiye yılları, 27 Mayıs öncesi Menderes hükümetinin son günlerine denk gelen öğrenci olayları ve Mülkiye baskınıyla bitiyor. Fotoğraflar ve Hatay'ın siyasi tarihiyle ilgili bir yazısı son sayfalara konmuş. Bu güzel, kapsamlı, heyecan verici kitabı bitirdiğimde devamını çok merak ettim ve bir an önce elimde olsun istedim. Umarım Ayla Kutlu yirmi bir yaş sonrasını anlatacağı ikinci kitabı bir an önce yazar da okurlarını çok bekletmez.

Hüzünle Bazı Günler

Karabulut'un (ilk baskısı) 1984'te yapılan ilk kitabı *Karşı Öyküler*'de, başına gelenlere hazırlıksız yakalanmış, sarsılıp incitilmiş seksen dönemi gençliğinin, görünürde yeni özgürlükler, gerçekte ise yasaklarla dolu bir yabancılaşma ortamındaki uyumsuzlukları anlatılıyor. İç çatışmalar, bellek ve duyuların oluşturduğu bir bütünlük içinde, bireyselden toplumsala taşan uçlarıyla işleniyor. Öykülerin tümü, yazarın ikinci benliğine, sevgilisine, ya da en yakın bildiğine yazdığı mektuplar ya da iç monologlar biçiminde, ancak anlatım ve kurgu özgünlüğüyle çok insana ait olmuşlar.

Tedirginlikleri, anıların kaypaklığını, varlığın ve amaçların birdenbire anlamsız bir akışın içine batmışlığını dile getiren, bu arada geçmişin biraz özlem, biraz umutsuzlukla farklı zaman ve mekânlara taşındığı şiirsel kesitler bunlar. İlk bakışta belli belirsiz bir yazı hamlığı, biraz ürkeklik ve özentili bir dil duygusu uyandırıyorlar. Bunun genç bir yazarın yenilik arayışlarıyla olduğu kadar, söylenmek istenenlerin tam olarak durulmamış oluşuyla da ilgisi var belki, ama büyük bir şokun ardından gelen acıyla ve hâlâ ne olduğunu tam olarak anlayamamış olmanın şaşkınlığıyla, hem kendi içine hem de etrafa bakınma anlarının yoğunluğuna denk düşüyor.

Bir toplumsal değişim döneminin içine düşmüş, tepeden gelen zorbalık karşısında kendi içine hapsolmuş, acımasız bir "kimliksizleştirme süreci"nin kırık düzleminde geçmişin yansımalarıyla kimliklerini yeniden tanımlamaya çalışan genç insanların dünyası, öykücünün sesinden, "kaçışlarla karşı oluş"lar arasında gidip geliyor. Okur ise, gerçeğin dokunaklı kıldığı bu öykülerin içinde, tam da yazarın baktığı yerde buluyor kendini. Çünkü kitabın adının imlediği "karşı" sözcüğü, öyküler boyunca, karşı oluş durumunun içerebileceği kuşkulardan büsbütün uzağa düşmüyor. Kaybedilmiş, elden kaçırılmış umut ve heyecanların bitişiyle çaresiz bir edilgenlik satır aralarına gizlenmiş olsa da, sorgulamalar yeni sorular oluşturacak biçimde bütüne yayılıyor. Ancak sorular da kapalı ve açmak içeriğin izine düşüldüğü ölçüde mümkün.

Karabulut, geçmişi anlatırken şimdiki zamanı yazıyor. Kendisi ile geride bıraktığı sevgili arasındaki düzlemde belleğini bize açarken, hem belli bir dönemin izlerini hem de zamanın geri dönüşsüz akışında ortak belleğin

eskitip eksilttiklerini anımsatıyor: *"...kuşkusuz bir vitrinin önünde karşılaşabilirdik, – biliyorum; kentin görüntüsüne uyamazdık;(...) nişanlılarına sarılmış genç adamlar aldırmayabilirlerdi, köşe başındaki görevliler için de bir sorun olmazdık. Günlerin kanıksanmış gürültüsüne kaynar giderdik. "*Dönem,*" alanların boşaldığı, insanların konuşma salonlarından dağılıp bulvarlara, kız peşine koştukları"* dönemdir ve yıkım, sağlam sanılan ama kaygan olduğu anlaşılan mekânlardan kopuşla ilişkilendiriliyormuş gibi görünse de asıl belirleyici olan zamandır.

Karşı Öyküler, ilk kitaplarda az görülen bir sözcük ekonomisine sahip. Öyküler gereksiz yere şişirilmemiş. Dahası, belki de birbirini izleyen ve tekrarlanan anların anlam kaymasına uğramasını engellemek ve onları vurucu kılmak çabasıyla, bazen birkaç öykülük malzeme, birkaç öykülük kişi tek öyküye sığdırılmış.

Yazarın ikinci kitabı *Hüzünle Bazı Günler'*de (1990) yer alan öykülerin çoğunun, *Karşı Öyküler*'in gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş halleri olduğunu fark etmek beni biraz şaşırttı önce. Sonra bunların yeniden yazılmış olduklarını anladım. Karabulut, *Karşı Öyküler*'i bir bakıma kayıp bir kitap kabul ettiği için olmalı –ki bunda haklı–, durulmuş bir bilinçle, ilk yazılış tarihlerini de belirterek yeni bir kitapta toplamak gereğini duymuş ve bence iyi etmiş. Yaşamak ve yazmak bir süreklliliktir. Yazdıklarımıza yüklediğimiz anlamlar bizimle birlikte değişir ama hâlâ bizimdirler. Eğer, bir gün belleğimizle ortak bellek arasındaki çizginin silinmeye başladığını hissedersek, geçmişle bağları sıkılaştırmak için yazdıklarımızı yinelemek, yani yara izlerini yeniden göstermek ve unutulanı anımsatmak isteriz. Özcan Karabulut'un öyküsünün ağırlıklı olarak zamanla ilişki bağlamında geliştiğini akılda tutarsak, bu bize daha mantıklı gelecektir. Aradan altı yıl geçmiş. Sancılı, ilk kitapla öncelenenlerin daha yoğun yaşandığı altı yıl. Hiçbir şey aynı kalmadı bu süre içinde. Öyküler de yeni anlamlar yüklenmişler. Öykü kişilerinin, düşünmekten kaçmayı yeğleseler bile sorularını kendi içlerinde, bedenlerinde taşıdıkları, davranış biçimlerinden anlaşılıyor. Nedir bu? Bir zamanlar sahip olunan töz kaybolmuş, bir şeyler yapaylaşmış, yaşamın içi boşalmış, anlamsızlaşmıştır. Böylece iç monologlar melankolik bir tını kazanmış, "hüzün" kitaba damgasını vurmuştur.

Bu yeni düzenlemede, dildeki kimi pürüzler iyice ayıklanmış, kurgu yer yer değişmiş. Bazı açılımlarla öyküler hem netleşmiş hem süzülüp olgunlaşmışlar. *Karşı Öyküler*'le ilgili görüşlerim, içerik açısından, bu ikinci kitap için de büyük ölçüde geçerli. Ancak bu kez sözünü ettiğim kararsızlık ve kuşku kaybolmuş. Öyküler birbirlerine daha bir ustaca eklemlenmiş, anlatım daha akıcı. Sorular ve okura yansıyan duygu daha yoğun. Karabulut, geçmişle günümüz arasındaki ilişki ve bağlantıyı güncellerken farklılaşmanın boyutlarını, insanın kendini nasıl aldatıp avuttuğunu etkili bir biçimde sergilemeyi başarmış.

Kitabın sonundaki *Bir Gizi Fısıldar Gibi, Gülün Adı* ve *İlk Akşam* adlı yeni öyküler bir dönemin tamamlayıcısı niteliğinde. "*Anımsanan her şey, herkes geride kalıyor. (...) Ardında ve önünde bir boşluk, bir belirsizlik, fırtınalarla savruluşlar. (...)... kendine güvenli bir yer arıyorsun. Sonunda buluyorsun da. Çatı katında güzel bir fahişe, aşkolsun sana, tek başına bir dünya kurmayı başarıyorsun."* Anlatıcı bir sabah vapurda karşılaşıyor bu eski, güzel sendika sekreteriyle. Adını soruyor ama fahişelik yapmakta olan kadın anımsamak istemiyor artık gerçek adını. Karabulut, bu olumsuz dolayımla içselleştiriyor unutuş ve toplumsal değişimi. Bir kişiden, bir kadının öyküsünden yola çıkıyor ama silinmiş adların, yüzlerin, bedenlerin geneline varıyor.

İlk Akşam adlı öyküde de unutuşları, geride bırakılanları, yarım, eksik yaşamları vurguluyor: "*Anılar kendini suçlu hissetmeleri, arzular kendini rahatlatmaları izler.*" Ama bu da bir başka gerilim yaratır. Kendi yüzünü yitirmenin gerilimidir bu.

Baştan Sona Yalnızlık (1997), Karabulut'un öykücülüğünde önemli bir genişlemenin, dilde ustalığın ve anlatılanla biçim arasındaki uyumun seçkin örneklerinden oluşuyor. Yazar, "*Yaşamımı ve yazarlığımı biçimlendiren zamanın ve mekânın çekim alanından kurtulamadığım için..."* diye açıklıyor yazma nedenini ve "*Belki de bunun için hep aynı öyküyü yazdığımı sanıyorum,*" diyor. Bu noktada, kullandığı birinci ya da bazen ikinci kişi söyleminin ve içe bakış yönteminin yazdıklarına büyük bir içtenlik kattığını ve bunun okura sıcak ve çekici geldiğini söylemeliyim. Kolay değildir ama o, doğal bir biçimde, hiç sıkıntısız yaratıyor bu içtenlik havasını ve soluksuz okutuyor öyküsünü. Bir müzik parçasının notaları gibi yükselip alçalarak ve denetimin bir an bile elden kaçmadığı hoş bir savrukluk duygusu yaratarak

oradan oraya, evlerden sokaklara, kafelerden otel odalarına, yolculuklardan yüzlere, kitaplardan mektuplara, güncelere akıp gezinen anlatı, nasılsa hep çabucak toparlanıyor ve kesinlikle –ona öyle geliyor olsa da– aynı öyküyü anlatmıyor. Kaldı ki aynı konuyu farklı öykülerle anlatma deneyimine girdiğinde bile hiçbir biçimde ilginçliğini yitirmiyor yazdıkları. Tam tersine, farklı metinlerin birbirlerine nasıl eklemlendiklerini eğlendirici bir biçimde gösterirken adeta yazma dersi veriyor.

*Baştan Sona Yalnızlık'*ta; önceki kitaplarda sık karşılaştığımız *"yarım kalmış bir sevişme"* metaforunun yarattığı gerilim doruk noktasına varmış. Yazar, yazdığı ilk öykünün ilk kadın kahramanı olan ve bir zamanlar "*yasak bir patika"*da bırakıp gittiği –zamanı simgeleyen– bu kadını; "*Senden bana kalan hüzünlü bir yüz, yarım kalan bir sevişme ve uzun, upuzun bir yolculuk," s*özleriyle anıyor. "*O günden bu yana eski yüzleri yeni yüzlere (*eski sevgiliyi yeni sevgililere) *taşıyarak,"* yazmaktadır. Ama; "*Ölüm gibi kadınlar*, *dünyanın, ülkenin, kentin* (gövdenin) *her santimetrekaresini tanımak isteyen..."* kadınlarla (*hayalet erkeklerin doldurduğu*) otel odalarında sevişirken bile o yarım kalmışlık duygusu azalmaz. "*Zaman yalnızlığın öteki adı. Yalnızlık bir gölge gibi peşimde, yalnızlık otel odasında beni bekliyor,"* duygusu baskındır. "*Her şey giderek ağırlaşırken yolun başındaki kadına dönülemeyeceği,*" açıkça bellidir. Konuşmasız geçen o yarım sevişmeye ve sonrasındaki büyük yalnızlığa nasılsa bağlı kalınmıştır.

Karabulut'un öyküleri çok öznelmiş gibi başlıyorlar ama kısır, sınırlı bir öznellik değil bu. İşaretler, renkler ve anımsayışlarla genişleyip çarçabuk toplumsal olgulara evriliyorlar. Anlatıcı ne yaparsa yapsın, "*iflah olmaz bir muhalif*"tir çünkü ve özlemi bir başka biçimde var olabilmektir. Elbette ve kaçınılmaz olarak, yaşanan her şeyden sonra, ülkenin ve dünyanın yeni düzenine, az çok uyum sağlanmıştır. Yetersiz, eksik yakınlıklara, zayıf, güçlükle kurulmuş dengelere, eksilen yüzlere "karşı" olmaktan, katlanmalara, gönülsüz rızalara geçilmiştir. Aşklara, küçük mutluluklara, şöyle ya da böyle akıp giden yaşama "*yoklukla varlık arasında bir yerde..."* de olsa ayak uydurulmuştur. Üstten baktığında, "*Her şey de o kadar kötü değil..."*dir. Geçmişi, uzun sürmüş saatleri, yaşanamamış bir yığın şeyin avuçlardan kayıp gidişini duyumsamak şaşırtıcı, bazı şeylerin hiç değişmediği duygusuna kapılmaksa tuhaftır olsa olsa. Dönüşüm

tamamlanmış gibidir. Artık çok daha derin, etkileyici bir çıkışsızlık ve yalnızlık temelinde aksayan iletişimsizlikler sorgulanmaktadır.

Baştan Sona Yalnızlık'ta, anlatıcı dışındaki öykü kişileri, kalabalıktan sıyrılarak bize doğru yürüyen insanlar –özellikle kadınlar– o kadar gerçek ve canlı ki, "*başkalarınca çizilmiş bir labirentte kendilerine çıkış yolu ararlarken..."* bile onlarla birlikte olmaktan, onları sevmekten kendimizi alamıyoruz. Yazar, kadınları seviyor, anlıyor. Bu yüzden olmalı, *"kadınsız bir öykü düşünemiyor."* Neredeyse bir kadına özgü diyebileceğim duyarlık ve iç-dış zengin ayrıntılarla hayatımızın şimdiki hallerine bakarken de, anlattığı kişiler bakımından ruhçözümsel tutarlılığa ulaşıyor. Öyküsünün kaynaklarını kendi yaşamından damıtırken bile erkek ağzına uzak durmaya özen gösteriyor ve böylece kendi kuşağı yazarlardan farklılığını kanıtlıyor.

Özcan'ın dördüncü kitabı olan *Belki de Kaybeden Zaman* (1998), bir öncekinin oturmuş biçemi, özgünlüğü ve anlatım ustalığı ile kaldığı yerden sürüyor. Ama yazar burada, öykülerini daha geniş bir zamana ve evrensel bir zemine yayarak sıçramalar yapıyor. Öykü sınırlarını aşan bağlantılarla birbirlerine ulanan bu metinler neredeyse roman tadında diyebilirim. Kurmacayla gerçek, öyküyle günce zengin çağrışımlarla tamamlanıyor, aralarındaki tül perde kendiliğinden geçişlerle kalkıveriyor. Özcan, yine kendine özgü, yüklü imgelerle, az bulunur bir estetik-politik çizgide yol alırken de daha incelikli, parlak bir ironiyle korkmadan bakıyor dünyaya ve zamanın ruhuna; *"İyi bir ölümdü seninkisi; alkolle gelen ölüm her şeyi, herkesi silip atacaktı, karakolu dolduran yakınların ertesi güne yeni sıfatlarla başlayacaklardı. Zincirlerden kurtulmak ve kurtarmak için iyi bir zamanlamaydı..."* Kokteyl müdavimlerini anlattığı öykü ise ironinin sınırlarını rahatlıkla zorluyor ve bilineni bu denli içerden anlatabilmek için iyi bir gözlemci olmak gerektiğini gösteriyor.

Kitaba adını veren, Sivas Toplu Öldürümü üzerine duyduğu acıyı ve can alan zalimlere öfkesini anlattığı şiirsel, dokunaklı öykü, Özcan'ın, yaşama olduğu kadar yazıya da duyduğu inancın en iyi kanıtı.

Karabulut, bütün yazdıklarında olduğu gibi, son kitabı *Aşkın Halleri*'nde de aşk üzerine, yaşam ve yazma ilişkisi üzerine düşündürücü, önemli sorular sormaktan vazgeçmiyor. *Aşkın Halleri*, siyasal izleklerin azaldığı ama yine de "*etnik, dinsel bağnazlıkların hayatımızı cehenneme çevirdiği"* günlerde biraz soluk alabilmek için, "*sırtını aşka dayamaktan başka"*

seçenek bulamamış erkeklerin öykülerinden oluşuyor. "*Aşkın her hali için, farklı bir kadın, farklı bir bakış..."* ve farklı davranış biçimlerinin konu edildiği, tutkuların bağlanmalar, aldanışlar, tükenmeler ve alçalıp yükselen duygular bağlamında sorgulandığı bu öyküler, var oluşun temel direği aşkla ilgili olarak kafamızda yeni sorular doğururken, gönlümüzde biraz buruk bir tat bırakıyor. Yazar, ataklığı, bildiğimiz renkli, coşkulu dili ve imgelemiyle; en çılgın sevişmelerle bile aşılamayan kıstırılmışlıklarımızı, çaresizlik ve arayışlarımızı, tutunduğumuz ama ne yazık, zamana yenilmek zorunda olan aşklarımızı bir kez daha önümüze koyuyor. Bilgece bir kabulle dile getirdiği erkeklik ya da kadınlık hallerini öyküleştirirken; umutsuzluklar, yasaklar, suçluluk duygularıyla harmanlanan var oluş kaygılarımızı anımsatıyor.

Karabulut'un üzerinde durulması gereken önemli bir yazar olduğuna ve okurdan gördüğü ilginin kat kat fazlasını hak ettiğine inanıyorum. Tek kusuru az yazması. Bunu şöyle açıklıyor: "*Okudukça, yazdıkça, yaşadıkça yazmak güçleşiyor, daha zor yazıyorum. Yaşamaksa başlı başına bir sanat olmaya başladı*." Bana gelecek adına umut veren sözleri de var neyse ki; "*Belki de her şey yazılmak için yaşanıyor..."*

Özcan Karabulut'u topluca yeniden okurken, onun ilk kitabıyla yaktığı kıvılcımların sonraki her kitabında biraz daha alevlendiğini görmekten sevinçler duydum. Nicedir unuttuğum bir duygu, "bitmesin!" arzusu, titreşip durdu içimde. Onun ilk yazdıklarıyla yakaladığı sesin, sağlam bir öykü sezgisi ve duygusuyla zaman içinde nasıl gürleşip yükseldiğinin, kendi izleklerinden kopmadan yazı dünyasını nasıl genişlettiğinin bu güzel örneklerini, özellikle yeni öykücülerin okumalarını dilerim.

Tenin Altındaki

Doris Lessing'le, bu olağanüstü İngiliz yazarla, seksenli yılların başında *Türkü Söylüyor Otlar* adlı romanını okuyarak tanıştım ve çevrilen her eserini merakla bekler oldum. Yazdıkları, duyarlı bir kalemin ve kadının dünyayı çok yönlü kavrayışının en güzel örnekleri olarak göründü bana. Her satırı zihnimde çağrışımlar yaratan, zengin imgeler uyandıran, bana okurla yazarı arasındaki o gizemli akrabalık ilişkisini anımsatan Nobel ödüllü Lessing'in, sanki benim için yazdığı hissini koruyorum.

Kadından ırk ayrımına, ekolojik kaygılardan sol örgütlenme ve uygulamaların açmazlarına, ele aldığı her konuya cesaretle yaklaşan Lessing, sözünü sakınmaz. Dile gelmez duyguların şifresini çözmede üstüne yoktur. Duygusaldır, derindir ama asla gözü yaşlı değildir. Eserlerine yansıyan düşünsel altyapı genelde kişisel malzemeden beslenir ve genelleşmiş içeriğiyle okuru etkiler. Çünkü kişisel bir sorunu toplumsala, toplumsalı kişisele dönüştürmede ustadır. İncelmiş bir duyarlık, şaşırtıcı bir görsellik, renkli bir dil ve dolaylı gibi görünen birebir yaklaşımıyla tutkunun, kabalığın, kayma, düş kırıklıkları ve acının maskesini kaldırıverir.

Lessing'in asi ve dokunaklı, iki ciltlik *Altın Defter*'i bir dönem kült olmuş, feminizm tartışmalarını alevlendirip heyecan yaratmıştı. Ancak kendisi amacının kadın sorununun köktenci bir neferi olmak değil, kadınlık durumunu kişisel deneyimleri ışığında kurgulayarak iyi bir roman yazmak olduğunu söylemiştir. Ruhen ve ideolojik olarak alabildiğine özgürdür, yıllarca bağlı kaldığı komünist partiden, uğradığı düş kırıklığı sonucunda sakınmadan ve partiye ciddi eleştiriler yönelterek uzaklaşmış, yazarlık çizgisinde ise en ufak sapma göstermemiştir. Çok zekidir. Ödünsüz ve onurludur. Üstelik en gizli duyguları, zor yakalanır gelgitleri, yüzdeki çizgilerin anlamını ve insan yüreğinde birikip ağırlık yapan her şeyi kusursuz bir içtenlikle anlatmak için doğmuştur.

Sevdiğimiz, hayranlık duyarak okuduğumuz yazarların hayat öykülerini merak ederiz. Ne var ki kitapların başına ya da sonuna eklenen özgeçmişler çok yetersizdir. D. Lessing'le ilgili hap bilgiler de benim merakımı gidermedi yıllardır. Bu yüzden kendi hayatını anlattığı kitabı görünce heyecanlandım. *Tenimin Altında,* ölümünden sonra başkalarının kendisiyle

ilgili muhtemel yaşam öyküleri oluşturmasını önlemek amacıyla yazdığını söylediği otobiyografik bir eser ve anılarının ilk cildi.

Kitap yazarın, 1919'da İran'da doğumuyla başlayan ve ailesiyle beş yaşında göçtüğü Zimbabwe'den ayrıldığı 1949'a kadar geçen otuz yılını kapsıyor. 490 sayfalık bu anılar toplamı gözlem gücü, tarihsel arka planı ve Afrika gerçeğini yansıtan olağanüstü anlatımıyla yalnız Lessing'in tutkulu okurlarına değil, onunla henüz tanışmamış olanlara da benzersiz bir armağan. Lessing anlatısına doğumundan önceyle, aile kökenlerine giderek giriyor ve Birinci Dünya Savaşı'nda bir bacağını kaybetmiş olan babasıyla onun yattığı hastanede hemşire olarak çalışan annesinin evlilikleriyle devam ediyor. Savaş bitince baba, İngiltere'ye dayanamaz olacak, "kızgınlık ve ıstırap"la, yani, "tam doz yetişkin acısıyla" bankacı olarak İran'a tayinini yaptıracaktır. Doris ve erkek kardeşi orada doğarlar. "Hepimiz savaşların sonucuyuz, çarpık ve buruk..." diyecektir, yetmiş üç yaşında anılarını yazmaya oturduğunda. Başlarken kendi hayatını anlatmada cömert olmaya, kendiyle ilgili gerçekleri açıkça anlatmaya, ama hayatına karışmış kişilere zarar vermemek için ölçülü olmaya karar verir. "Yaşlandıkça açıklanmayacak sırlarım artıyor," der, ama yine de geçmişini, çok şey görmüş geçirmiş dünya çapında bir yazarın olgunluk ve özgüveniyle okurlarıyla paylaşmaktan çekinmez.

Kitabın başında, büyüyüşü, algılama gücünün gelişmesi, ilk farkına vardıkları, büyüklerle ilk ilişkiler, beş yaş belleğinden umulmayacak bir canlılık ve güzellikle dile getiriliyor. Yazar belleğin genelde "dikkatsiz, tembel, kendini beğenmiş" olduğunu söylüyor, ama anlattıklarından çok güçlü, ayrıntıcı bir belleğe sahip olduğu anlaşılıyor. Ayrıca anılarını yazarken kendisiyle ilgili bilmediği birçok şey öğrendiğini, hatırlamaya çalışmanın geçmişi ve kendini bir anlamda yeniden yaratmak olduğunu söylüyor.

İran'ı seven, ayrılmak istemeyen küçük Doris, çok sevdiği kedisini de bırakmak zorunda kalacak, aile kısa süre sonra İngiltere'ye dönecektir. İngiliz hükümeti o zamanki sömürgesi Zimbabwe'ye, "vahşilere uygarlık götürmek" üzere yerleşenlere toprak vererek zenginlik vaat etmiştir. Ülkede yirmi beş milyon siyah yaşamaktadır ve beş yüz bin Büyük Britanya vatandaşı bölgeyi kolonileştirmek için gönderilmiştir. Tayler ailesi uzun, maceralı, zor bir yolculuktan sonra Güney Rodezya'nın kuzey doğusunda,

çok az insanın yaşadığı bir bölgeye yerleşip ev yapar. Mısır yetiştirecek, maden arayacaklardır. Ne ki vaatler boş çıkar. Savaş gazisi tahta bacaklı baba, otoriter ve baskın kişilikli anne, dikkafalı Doris ve uysal erkek kardeşinden oluşan aile mücadele edecek ama hep hesaplı, ancak ucu ucuna bir yaşam sağlayacaktır. Anne Bayan Tayler, "*Trajik bir figür olarak, hüsranlı yıllarını cesaret ve gururla yaşar.*" İlk on yıldan sonra ise umutlar giderek azalmaya başlar. Bu aşamada anne baba moral olarak da inişe geçecekler, çocuklar katı bir din eğitiminin hakim olduğu manastır ve yatılı okullarda kalamayacaklardır.

Doğa olağanüstü bir zenginlik ve çeşitlilikle içine alır iki kardeşi. İklimiyle, güneşi, yağmuru, türlü hayvanları ve yarı vahşi yaşam biçimiyle uyum sağlarlar Afrika'ya. Eve katkısı olsun diye avlanırlar. On yaşında araba kullanmayı öğrenir Doris. Bu sırada İngiltere'den gelen gemi sürekli kitap taşır ona. Lessing'in öyküsü bir yanıyla yürek burkucu, bir yanıyla da inanılması zor bir kendini yoktan var etme örneği.

Annesiyle ilişkileri sorunludur. Kendini bildiği andan başlayarak ondan "çılgınca bir kaçış içinde" olur. On dört yaşından sonra da annenin temsil ettiği her şeyden bilinçle ve tümüyle uzaklaşmaya çalışır. Babası ise onda daha çok sevgi ve merhamet uyandırır. Doris'in hayatını ve kişiliğini, yetkiye karşı çıkan, otoriteyi sorgulayıp kötü olduğuna inanan bir bakış belirlemiştir. Bu savaş ve devlet otoritesi karşıtı babasının etkisi olabileceği gibi, annesiyle inatlaşmanın getirdiği bir başına buyrukluktan doğmuş da olabilir.

Lessing, kız lisesini bitirdikten sonra baba evinden ayrılıp çalışmaya başlar. Bebek bakıcılığı, telefon santral memureliği, daktilo sekreterlik yapar. İkinci Dünya Savaşı'nı genç bir kadın olarak Rodezya'da yaşar. İki kez evlenir, üç kez coşkuyla anne olur. Komünist Parti'ye katılır, yerli hakları için mücadele eder. Deliler gibi okur ve öyküler, romanlar yazmaya başlar.

Tenimin Altında kolayca anlatılabilecek bir kitap değil. Zenginliğini, üst düzey edebiyatını görmek, tadına varmak gerek. Keskin bir ırk ayrımının ortasında, iki dünya savaşının gölgesinde yaşanmış bir iç sürgünden yazarlığa yürüyüşün bu alçakgönüllü öyküsü büyüleyici, şiir dolu bir anlatı. Örneğin savanın, kırsal bölgenin seslerini anlatan bir bölüm sizi alıp ansızın oralara götürüyor, o benzersiz müziği duyuruyor. Sözcükler havada

uçuşuyor, bulutları, suyu, kuşları, panterlerin ve ceylanların sessiz, aceleci adımlarını hissettiriyor. Çok sevdiği o zamanki Afrika'yı adeta kutsuyor D. Lessing, ağıt yakıyor o yabanıl, temiz doğaya.

1924-1949 arasında bu bölgedeki kolonyal yaşamı, komşuları olan erkek ve kadınları, yerlileri, yalnızlığını, umutsuzluğunu gerçekçi ama büyülü bir biçimde anlatırken yalnız kendi hayatını değil, o hayata şöyle ya da böyle karışmış unutulmaz, ilginç kişileri, iyi ve kötüleri, akıllı ya da ruh hastalarını, çılgın ya da ölesiye umarsızları da anlatıyor. Roman ve öykülerine malzeme olmuş insanları, evliliklerini, bıkkınlık ve vazgeçişlerini ve bu kişilerin hangi eserlerinde nasıl yer aldıklarını açıklıyor.

Tenimin Altında, benzersiz bir özyaşam öyküsü. Lessing hayatını bir roman kurgusu ve sürükleyiciliği içinde yazmış. İki dünya savaşı arasında yetişip olgunlaşmış bir kadının, yazar olabilmek için neleri reddettiğini görmek, üstelik o yazar, on üç yaşında okulu bırakıp kendi kendini yetiştirme savaşımı vermiş biriyse çok ilginç. Kendini anne, eş, sevgili, yazar konumlarında şaşırtıcı bir dürüstlük ve içtenlikle dile getirirken kimseye kara çalmamış, incitmemiş ayrıca.

1949'da ve kitabın sonunda yazar, ikinci evliliğinin bitiminden hemen sonra en küçük bebeğiyle İngiltere'ye dönüyor. Ailenin kökenine dönmek değil bu. Aile ilişkilerinin dışındadır artık. Aile geride kalmıştır. "*Kapı kapanmış, iş bitmiş, o kendisinden doğmuştur...*"

Lessing'in özyaşam öyküsünün ikinci cildini sabırsızlıkla bekliyorum.

Öyküde 1950 Kuşağı

1950'li yıllar, politik ve kültürel değişimleriyle bir uyanış dönemidir. Umutlar, arayışlar, heyecanlar ve olumlu olumsuz yanlarıyla bir toplumun dönüşüm heyecanını yansıtırlar. Bu heyecan edebiyatımıza yansımıştır. O yıllarda Orhan Kemal, Oktay Akbal, Haldun Taner gibi yazarlar gündemdeydi. Sait Faik, Nezihe Meriç, Vüs'at Bener, Feyyaz Kayacan, Bilge Karasu ve Tahsin Yücel ise elli kuşağının öncüleriydiler.

Bu dönemin ortalarına doğru aralarında Onat Kutlar, Erdal Öz, Demir Özlü, Leyla Erbil, Adnan Özyalçıner, Orhan Duru, Ferit Edgü, Demirtaş Ceyhun gibi adlar bulunan ve yaşları yirmi-yirmi beş arasında değişen genç öykücüler, dergilerde öyküleri ve geleneksel öykü anlayışını eleştiren yazılarıyla göründüler. Bu yazarlar edebiyatımızın eskiyle bağını kesmeden özgürleşemeyeceğini ileri sürüyor, öyküyü farklı bir kavrayışla yenilemek gerektiğini ısrarla vurguluyorlardı.

Düşünce ve eylem birliği yaparak harekete geçtiler. Yoğun ilgi gören, oturacak yer bulunmayan salonlarda edebiyat ve şiir matineleri düzenleyerek kalabalıklara görüşlerini açıklayıp savunuyorlar, önceki yazar kuşağıyla sert tartışmalara girerek hesaplaşmaya çalışıyorlardı.

Bu başkaldırı ve yenilik hareketi canlı bir edebiyat gündemi yarattı. Gençlerin değişim isteğini dönemin görece özgürlük düşüncesi ve Batıdan gelen varoluşçuluk akımları da destekliyordu. Öte yandan ülkenin koşulları ve kültürel ihtiyaçları da bu isteğe denk düşüyor, şiirdeki ikinci yeni rüzgârı ise tam anlamıyla ateşi körüklüyordu. Yenilikçi yazarlar meyhane ya da ev toplantılarında şiir, öykü, gerçek-gerçeküstücülük, toplumculuk-bireycilik, içerik, biçim konularını coşkuyla konuşup tartışıyor, ‘köhnemiş' eski anlatım biçimlerinden modern, taze bir anlayışa geçmenin yollarını arıyorlardı.

Bu arada çağrışım ve imgelerin etkin olduğu, bilinçdışı ve bilinç akışının düşsel öğelerle ve ayrıntılarla zenginleştirildiği, simgeciliğe yaklaşan öykülerinde daha çok soyut bir anlatımı yeğledikleri görülüyordu. Farklı gerçeklik algılarını irdeliyor, hissetmenin, yaratmanın değişik yollarını ararken içerik ve biçimde de yenilikler deniyorlardı. Örneğin, dille, noktalama işaretleriyle oynuyor, cümleyi kırıyor ya da yarıda kesiyor,

mantıksal akışı kendilerine göre düzenliyorlardı. Zamanların iç içe geçtiği, kişiler arasındaki akışın belirgin olmadığı, şiirsel söyleyişin öne çıktığı bu öykülerde büyük bir dil ve konu zenginliği göze çarpmaya başladı.

Elli kuşağı öykücülüğü bu mücadelenin ürünü oldu. Önceki kuşak yazarların karamsar ve bunalımlı bulduğu asi gençlerin duyarlık ve yetenekleri öykümüze özgünlük getirdi ve geniş olanaklar sağladı. Ortak bir tavırla hareket etmelerine karşın zaman içinde her bir öykücü kendi sesini, tarzını, öykü dünyasını yaratabildi ve hemen hepsi edebiyat dünyamızda sağlam bir yer edindiler.

Kuşkusuz onların kolayca kabul edildiklerini ve anlaşılmalarının kolay olduğunu, önceki kuşağın ise çabucak geri çekildiğini söyleyemeyiz. Çünkü bütün gelenekçi sanat akımları öncüleri yadırgar ve reddeder. İktidar mücadelesi çetin oldu. Gençler ürünleriyle ortaya çıkar çıkmaz önceki kuşağın oturaklı yazarları, kendilerine açıktan meydan okuyan bu kendinden çok emin deneyimsiz gençleri beğenmedi ve acımasızca eleştirmeye koyuldu. Öncelikle kapalı, söz ve biçim oyunlarıyla dolu içeriksiz metinler üretmekle, anlamsız, halktan kopuk, kesinlikle okura ulaşmayacak Batı taklitçisi bir edebiyat yapmakla suçlandılar.

Karşı olma bilinç ve enerjileri yüksek, farklı olma isteklerinde inatçı genç elli kuşağı görüş ve tutumlarını savunmak için dergiler çıkarmaya yöneldiler. Hem dergiciliğimize hem de yayıncılığımıza ivme kazandıran ve büyük bir hareketlilik getiren nitelikli dergiler yayımlamaya giriştiler. Tartışmalar, çatışmalar bu dergilere taşındı. 1950-60 arasında ülkedeki edebiyat dergilerinin ve yayımlanan kitapların sayısı hızla yükseldi. *Düşün, Seçilmiş Hikâyeler, Dost* ve *Yeditepe* gibi dergiler bir süre sonra aynı adları taşıyan yayınevleriyle desteklendi. Edebiyatın estetik değerlerini, sosyal gerçekçilik temelinde tartışan, öyküde açıklık-kapalılık, birey-toplum etkileşimi üzerine yazıların yer aldığı bu yayınlarda, kırk kuşağının sığ gerçekliğine karşı çıkılıyor, gerçeğin pek çok yüzü olduğu ileri sürülerek iç gerçekliğin önemi vurgulanıyordu. İnsanın iç çatışmalarını yansıtamayan öykülerin bütüncül bakış ve kavrayıştan yoksun olduğu, halka inen popülist edebiyatın ilkel bir anlayışı yansıtması bakımından hiçbir biçimde sanatsal ve estetik değer taşımayacağı iddia ediliyordu.

Köy edebiyatının hâlâ gündemde oluşu nedeniyle toplumsal konulara ilginin yoğunlaştığı bir dönemdi. Buradan bakan kırk kuşağı yazarlarının

eleştirilerinden biri de gençlerin öykülerinde toplumsal tavrın yer almayışıydı. Ayrıca öncülerin, sorunlardan kopuk olarak gelişmiş Batı edebiyatının biçim oyunlarına yönelik bireyci eğilimlerden çok fazla etkilendikleri de ortadaydı.

Bu eleştirilerde haklılık payı vardı kuşkusuz. Bir süre sonra genç yazarlar bu durumun farkına vardılar. Öykülerinde bireysel ve toplumsal çizgiyi bir araya getirme çabası içine girmeye başladılar. Ancak kaba gerçekçiliğe düşmemek gerekiyordu. Önemli olan insanı anlamak, onun iç çatışmalarını toplumsalı öne koymadan anlatabilmekti. Sonuçta toplumsalın içindeki bireyin iç dünyasını ihmal etmeyen, kişilerine çok yönlü eğilerek derinlemesine anlatabilen yazarlar toplumcu kabul edildiler. Öte yandan sürekli bunalım ve mutsuzluk edebiyatı yapan ve biçimle uğraşmaktan içeriği göremeyen bazı yazarlar da yok değildi.

Elli kuşağının temel siyasi eğilimi soldu. Ancak 1951'deki büyük "komünist tevkifatı"ndan dolayı baskılar çok yoğundu. Ortam sosyalizmin, komünizmin konuşulmasına bile uygun değildi. Bu yüzden sol kendine, popülist uygulamaları ve dini istismar etme tutumuyla karşı olduğu Demokrat Parti iktidarını hedef seçti. Çoğu solculuğu kulaktan dolma öğrenmiş, hatta Marksizmi bilmeyen genç yazarların bazıları masumiyetlerine rağmen komünistlikle suçlandılar, hapse atıldılar, polis tarafından izlendiler ve iş ve itibar kaybına uğrayarak ağır bedeller ödediler.

Yine de arzuladıkları yenilik hareketi tuttu. Topluma dar gelmeye başlamış ve eskimiş edebiyatımız onların inanç, inat ve yaratıcılıklarıyla yenilenip canlandı, gençleşti. 1950 kuşağı öykücüleri yalnızca edebiyatı zenginleştirmekle kalmadılar; kendilerinden sonra gelen kuşağı da eğitmiş ve derinden etkilemişlerdir. Böylelikle yetmişli yılların sonlarına sarkan eskiden kopuş arayışlarının hızı hiç kesilmemiş, günümüzün önemli öykücü ve yazarlarına görüşleri ve eserleriyle okul olmuş, yol açmışlardır. Türk öykü ve romanının modernleşmesine, kentlileşmesine emeği geçmiş ve pek çoğumuzun ayak izlerine basarak yürüdüğümüz bu kuşağın yaşayan ve etkinliklerini sürdüren yazarlarının öyküleri ise, yaşları ne olursa olsun sürekli tazelenerek hep genç kalmıştır.

Roman, Kadın ve Cinsellik

Roman Kahramanları dergisi, "Türkiye'de kadın roman kahramanları cinselliklerini özgürce yaşayabiliyorlar mı?" konulu bir soruşturma açmış ve kadın yazarların görüşlerine başvurmuş. Katılanların hemen hepsi roman kahramanlarımızın cinselliklerini yaşamakta, yazan kadınların ise yazmakta özgür olmadıklarında birleşmişler.

Soruşturmaya katılan Hande Öğüt; kadın edebiyatımızda, "*Cinsel özgürlüğünü, herhangi bir travma, hezeyan, bedel ödeyip atlatmadan, dilediği gibi, sorunsuz yaşayan bir kadın kahramana rastlamanın zor olduğunu*" söylüyor.

Acıklı ama kadın ve cinsellik sorunu yaşanan bir ülkede, cinselliği arızasız kadın tiplerine rastlamak gerçeğe göz yummak olur. Öte yandan, romancıların daha çok can yakan konulara el atması da doğal. Sorunsuz, mutlu, özgür bir roman karakterinin ayrıksı hayat hikâyesi de ilginç olabilir iyi yazıldığında belki, ama konumuz çoğunluğun durumu.

Konuya bağlı olarak insanın aklına gelen ilk soru şu: Kadın cinselliğinin sorunlu olduğu yerde erkek cinselliği sorunsuz mudur? Hayır, elbette sorun ortaktır. Konuşulması gereken bunun romanımıza ne kadar ve daha çok hangi cins tarafından yansıtıldığıdır. Benim yanıtım, yeteri kadar değilse bile var olanın daha çok kadınlar tarafından yazıldığıdır. Kadını anlayan, deneyimli, şefkatli birkaçı dışında erkek yazarlar uzun zaman –ataerkil bakış açısıyla ve dar bir kavrayışla– kadını şematize ederek, masum- cadı, iffetli-fahişe, metres-eş kalıpları içinde anlattılar. Bir ölçüde sürüyor üstelik bu yetersizlik. Kadın yazarların okurlarca sevilmesi ve özellikle kadınlarca çok okunuyor olması, biraz da erkek şablonlarını yıkarak kendilerini ve erkekleri içerden anlatabilmeleriyle ilgili olmalı.

Hande Öğüt de vurguluyor zaten bunu: "*Kadın yazar sayısında büyük artışın olduğu 70'lerde özgürleşme sürecindeki, bilinçlenme/bilinçlendirme savaşımındaki kadını, siyasal, toplumsal, entelektüel, tinsel, duygusal, etik açılardan bütün olarak kavrayan (...) cinsel farklılığı kadının bakış açısıyla sunan ve cinsiyetler arasındaki simetrik iktidar ilişkisini sergileyen çok değerli romanlar yazıldı. Özellikle Sevgi Soysal, Füruzan, Adalet Ağaoğlu,*

Leyla Erbil, Erendiz Atasü, İnci Aral, Pınar Kür toplumsal cinsiyeti eleştirdikleri kadar kadın cinselliğini de tema edindiler."

Ekliyorum; cesaretle, zenginlikle ve inandırıcı roman kahramanları yaratarak. Kendinden başkasını okumayan, yok sayan, toptancı görüşlerle karar veren, dahası cinsiyeti ne olursa olsun, kadın edebiyatına önyargıyla yaklaşanlar bu saptamaya katılmayabilirler. Ancak söz edilen yazarları dikkatle okurlarsa, kadın cinselliğinin edebiyatımıza nasıl bir zenginlikle yansıdığını ve daha önemlisi doğumdan ölüme, kadın cinsel yaşamına ket vuran eril cinselliğin hastalıklı çehrelerini göreceklerdir.

Yetmişli yıllarda yazmaya başlayan bu kadınlar, varoluş sorunlarından cinselliğe, kendilerine biçilmiş kadınlık rolünü sorgulayarak reddetmeye girişen öncülerdi. Uysallığın ve iyi kalpli erkek yazarlardan yardım beklemenin tabuları yıkmaya yetmeyeceğini, söz almazlarsa erkek egemen edebiyattan kapı dışarı edilebileceklerini görmüşlerdi. Hem kendilerini anlatmak hem de özgürlüklerini kazanmak için *kalem* kaldırdılar. "Mahrem" sayılarak uzun zaman göz ardı edilmiş dünyalarını, gizli duygularını sıkıştırıldıkları alandan dışarı uzanarak yazmaya koyuldular.

Ortak kadın belleğinde karşılıkları olan haksızlık ve eşitsizliği, canlanan feminizmin de etkisiyle, yeni ve farklı bir bakışla yorumlayan bu yazarlar, bastırılmış kadın cinselliğini kadın erkek ilişkileri üzerinden içtenlikle edebiyatımıza taşıdılar ve toplumda bir uyanışa neden oldular. Kadının bedenine yabancılığı, bedeni baskılayan yaptırım öğeleri, ilk gençlik, annelik, menopoz, ensest gibi kadın cinsel yaşamına özgü durumlar romana, öyküye dönüştü. Kadın hayatlarını mercek altına alan bu asi kadın yazarlar kuşağı gizlenmiş, ayıp, günah sayılmış kadın cinselliği üzerine önemli açılımlarda bulundular.

Roman Kahramanları dergisinin soruşturmasını yanıtlayan genç kuşak kadın yazarlarımızdan Mine Söğüt; "*Bizimki gibi Müslüman bir toplumda, kadın yazar bile kahramanını yaratırken cinsellikle ilgili bir kapıyı aralamaya kalktığında, yazarlığından önce kadınlığının sorgulanacağı ve yazdıklarıyla kendi özel hayatı arasında paralellikler kurulacağı önbilgisiyle masa başına oturur.*"

Doğru ama acaba bu önbilgi yazarın dilini bağlar mı? Örnekler öyle olmadığını gösteriyor. Ama Söğüt'ün saptamasını da yabana atamayız.

Kadının "cinsel nesne" olarak ötekileştirilip siyaset aracı yapıldığı bir toplumda, kadın yazar da düne göre daha fazla baskı altında çünkü.

Son yıllarda gelişen muhafazakârlık, keskinleşen ahlaki yargılar hayatlarımızı zorlaştırdı. Cinselliğin yaygın biçimde saldırganlık, tecavüz ve şiddetle iç içe yaşandığı, kadın bedeninin sömürüldüğü, kız çocuklarının namusunun kanla temizlendiği bir cinnet toplumuna dönüştük. Sevgi, şefkat, bağlılık gibi insani değerler aşınmakta. Çizgiye uymaya direnen kadınlar ise, yazar bile olsalar, sadece erkekler tarafından değil, geleneksel kadınlık rolünü benimsemiş hemcinslerince de yadırganıyorlar. Tepkiler doğrudan aşağılama ya da görmezden gelme biçiminde olabiliyor. Peki, çare otosansür mü?

Var olan kadın edebi birikimi, yetmiş ve seksen kuşağı yazarların otosansüre başvurmamış olduklarını gösteriyor. Özgürce yazmışlar. Kuşkusuz üslup da önemli. Deneyimli bir yazarın edebiyat dilinin incelik ve kıvraklığını kullanarak dilediği her şeyi yazabileceğini bilen bilir. Bunu başarmışlar.

Belki de bugün kadın edebiyatımıza yön veren başka türlü, daha karmaşık ve çok yönlü bir otosansür var. Asıl üzerinde durulması gereken de bu.

Cesur ve Derin

"Bir kürtaj hikâyesi yazmak, sözcükler anında şiddetli duygulara dönüşüyormuş gibi beni heyecana sürüklüyordu. Teslim olmaktan korkuyordum ama içimden, bu olay hakkında hiçbir şey yazmadan ölebileceğim de geçiyordu. (...) Bir gece rüyamda yazdığım kitabı elimde tuttuğumu gördüm ama hiçbir kitapçıda bulunmuyor, kataloglarda adı geçmiyor, kapağında ise iri harflerle TÜKENDİ yazıyordu. Rüyanın bu kitabı yazmam mı yoksa bunu yapmanın gereksiz olduğu anlamına mı geldiğini ise bilemiyordum."

Annie Ernaux, cesaretini toplayacak ve uzun yıllar sonra, bir erken yaş gebeliğinin yaşattığı duygu ve sorunları *Kürtaj* adlı kitabında içtenlikle ve özellikle kadın okurunu derinden sarsarak anlatacaktır.

1960'ın hemen öncesi. Bir işçi ailesinden gelen ve Paris'te edebiyat okumakta olan, kültürlü ama taşra değerlerinden henüz kopamamış içe kapalı genç kız, bir gecelik ilişkiyle gebe kalır. Utanç ve umutsuzluk içinde, başına gelenden kurtulmaya çalışır ancak kürtaj yasaktır. O korkunç çaresizlik sürecinde önce kendine yabancılaşan, sonra da bedeninin gizlerini keşfeden genç kadın, ilkel, tehlikeli, yasadışı bir kürtaja razı olur. Bu ölümcül deneyim genç kadının benliğinde kalıcı izler bırakarak onu birdenbire olgunlaştıracaktır.

Bu bildik hikâyenin farklılığı içerden, sakınmasız ve üst düzey bir edebi bir dille yazılmış olması. Feministlerin Fransa'da kürtajın yasallaşması için verdikleri mücadelede kitabın etkin bir yeri olması da bundan.

Ernaux, 1940 doğumlu önemli bir Fransız yazar. Yüz sayfayı geçmeyen kitapları Avrupa ve ABD'de çok ilgi görüyor. Doksanların ilk yarısında Cem Yayınevi'nin bastığı üç küçücük kitabını, Kelepir'de ayaküstü karıştırdığımda dokunaklı dili beni hemen yakalamıştı.

İlk kitabı *Bir Adam*'da, köy kökenli bir işçi olan babasını, mesafeli ama şefkatli bir yaklaşımla anlatır. Ömrünce hiç konsere, müzeye gitmemiş, yemeği çakısıyla yiyen ve iyi okuyan kızına: *"Kitaplar, müzik, senin için iyi şeyler ama benim yaşamak için onlara ihtiyacım yok!"* diyen bir babadır bu.

Annesinin silik yazgısını, sessiz var olma çabasını ve ölümünü, çocukluktan genç kızlığa kendi özgürlüğünü kazanma süreciyle birlikte yansıttığı *Bir Kadın'*da ise Ernaux, otobiyografide iç gerçekliğe erişebilme gücünü gösteriyor ve güçlü bir bellek, minimalist bir üslup ve nitelikli bir melankolinin bileşimini ortaya koyuyordu.

Büyük başarı kazanan ve onu günümüz Fransız edebiyatının en çok sözü edilir yazarı haline getiren en ünlü romanı ise *Yalın Tutku.* Doğu Avrupalı, evli bir genç adamla yaşadığı gizli aşkın gözüpek ama asla açık saçık olmayan tensel hikâyesini, fiziksel, yoğun bir tutku yolculuğunu, net, katı, kısa cümlelerle anlatırken arzuyu hayatın odağına yerleştirir. *"Geçen yılın eylül ayından bu yana, artık bir erkeği beklemekten başka bir şey yapmadım, "* sözleriyle başlayan anlatı, tanıdık bir kadınlık hali olarak okuru ilk anda altüst eder.

Ernaux, kadınlığın ayrıksı, otobiyografik deneyimlerine odaklanmış bir yazar oluşuyla, kimilerince teşhircilik, kendine acıma ve itirafçılıkla da suçlanmış. Ne de olsa bağnazlık her yerde. Oysa o, kadın olmanın yaralarını yazarak iyileştirmeye çalışan yürekli bir yazar. Yaşayamadıklarının farkına varma korkusu duyanlar için de yazmıyor. Çocukluk dönemi, cinselliğin keşfi, kadın erkek güç çatışmaları temel konuları.

Ernaux'nun eserlerinde sınıflararası çelişkilerin izdüşümleri de yok değil. Öğretmen olan yazar, "*Bazı insanlar için acının lüks olduğunu*" söylüyor ve ayrıca okulları "*eşitsiz bir toplumun yapı merkezleri ayağı*" olarak tanımlıyor.

Kitaplarının tümü henüz dilimize çevrilmemiş. Sözünü ettiklerimin sonraki basımlarını *İletişim Yayınları* yapmış, ama internet sitesinde yazarın rüyasındaki gibi "TÜKENDİ" kaydıyla görünüyorlar. Yaşadığımız şu "kapanma" günlerinde umarım kısa zamanda yeniden basılırlar.

yazmak için bakmak

"Görmek, tanıma, anlama ve düşünmeyi harekete geçirdiği, imgelem ve

betimleme duygumuzu beslediği ölçüde anlamlıdır. Bu bakımdan fiziksel

bir edim olmanın ötesinde yalın anlamından çok daha zengin

bir kavramsallık içerir. Görmek ve görebilmek farklı şeylerdir."

Görebilmek

Mallarme, "*Dünyada her şey sonunda kitap olmak üzere vardır,*" diyor. Dünyaya yazmak üzere bakan gözlere sahipsek bu sözü şöyle anlarız: "Var olan, yaşanan her şey, iyi kötü tüm insani duygu ve deneyimler yazılıp anlatılmalı ve paylaşılmalıdır." Elbette dünya biz yazalım diye yoktur. Ama yorumlanıp kavrandığında daha sahici ve derin algılanır.

Dünyanın en büyük yazarlarından biri olan Borges, hayatının büyük bir bölümünü gözlerini kaybetmiş bir yazar olarak yaşamış, buna rağmen insanı, hayatı, dünyayı fiziksel olarak en keskin gözlerden daha iyi, sağlam ve çok boyutlu görebilmiştir. Görmek, zekâ ve duyarlıkla ilgilidir. Görebilen, düşünebilen, önyargı ve dogmalardan kurtulmuş bir yazar için yaşanan ya da yaşanabilecek her şey malzemedir. Kendisi, kendi hayatı bile.

Görme duyusunun birçok canlıda olduğu gibi insanın da en önemli yetisi olduğu bilinir. Ancak baktığımız her şeyi görmeyiz çünkü görebilmek, tanıma, anlama ve düşünmeyi harekete geçirdiği, imgelem ve betimleme duygumuzu beslediği ölçüde anlamlıdır. Bu bakımdan görmek, fiziksel bir edim olmanın ötesinde, yalın anlamından çok daha zengin bir kavramsallık içerir. Görmek ve görebilmek farklı şeylerdir.

Görememek bedensel bir engeldir ama yaşamak, sevmek, üretmek ve mutlu olmak için büsbütün engel oluşturmaz. Herkes bilir ki şiirin, varoluş coşkusunun, ışığın, insan ruhunun ve nesnelerin özüne ulaşmanın biricik yolu gözler değildir. İnsan koku, işitme, tat alma duyularıyla da sezer, hisseder, bilir, dokunarak anlar, öğrenir, hatta okuyabilir.

Gören ama okumanın ne demek olduğunu öğrenememiş birçok insan için kitaplar yazılarla doldurulmuş kâğıtlardan başka anlam taşımaz. Oysa okumak düşünme ve hayal etme zenginliğidir. İç dünyamızın sınırlarını zorlamanın, kendi duvarlarımızı aşmanın en heyecan verici yoludur. Okurken imgeler, çağrışımlar sınırsız düş gücümüzü harekete geçirir, yazıyla anlatılan zihinde canlanır. Şu satırları iç gözüyle görebilmek hiç de zor değildir örneğin: *"Yağmur, tatlı su. Güneşle damıtılmış su. Deniz suyunun tersi. Deniz üstünde yağmur. Sıçrayan sulardan oluşan mantarcıklar. Bulutlar geçerken, gök yeşil ve tuzlu koca ovaya tatlı su öpücükleri yolluyor." (Michel Tournier)*

Burada betimlenen sahneyi yaşamı boyunca defalarca görmüş ya da hiç görmemiş ama okumayı bilen biri için bu satırlar, bir mucize değil midir? Evet ama görmeyen insanların özel bir okuma türüyle, Braille alfabesiyle ve parmaklarıyla okumaları, bence daha büyük bir mucizedir. Zihindeki çizgi ve renk deneyimi yokluğunda ne tür düşünsel imgeler yaratılabileceğini tam olarak bilmiyorum. Belki de soyutlama, kendine özgü bir arıtma, sezgisel bir derinleşme vardır bu iç bakışta. Görebilmek biçimsel olmaktan çok sezgisel bir derinleşmeyle ilgilidir zaten. İnsanın hissettiklerini özgün bir iç görüye dönüştürebilmesi için soyut düşünmesi gerekir.

Hayatın karmaşasını anlayıp çözebilmek kimi zaman görenler için bile zordur. Ne yazık ki gözü gördüğü halde körleştirilmiş ya da kendi gözlerini, daha da kötüsü hislerini köreltmiş insanlarla dolu bir dünyada yaşıyoruz. Görsel imgenin egemen olduğu, her geçen gün daha çok bilgi ama daha az anlam üretilen bir ortamda görüntüler sürekli saptırılıyor, çoğunluğun düşünme ve sonuca varma yetisi kısırlaştırılıyor. İnsan hem kendisine hem de çevresine yabancılaşıyor, şaşırtıcı bir görsellik bombardımanında bakan körler toplumuna dönüşüyor. Bilinçdışı, dünyaya dair imgelerden oluşuyorsa ve bilinç bundan doğan eylemse, görmek tek başına, insanın yaşamla ilgili olumlu olumsuz deneyimlerinin ve yargılarının doğrulandığını ve yeniden üretilebilir olduğunu kanıtlamaz çünkü. Varoluş gerçeğiyle kendi mahremiyet ve karanlığında yüzleşmeyen insan aklı eleme, çözümleme, birleştirme etkinliğini işler kılmayı başaramaz.

Düşünmek de öğrenilmesi ve beslenmesi gereken bir yetidir. Bu anlamda yazmak ve okumak benzersiz birer düşünme eylemidirler. Her kitap okundukça yeniden yazılır ve çoğalır. Okumak görenler için kolayca öğrenilen sıradan bir iştir, oysa görmeyenler için bir varolup olmama sorunudur.

Braille'in 200 yıl önce yarattığı alfabe görmeyenlerin dünyasını aydınlattı. Onlara dokunma duyuları yoluyla yeniden göz kazandırdı. Bugün, görselliğin, ses teknolojisinin egemenliğindeki sanayi toplumunun bu alfabeyi kitapla insan arasındaki özel ilişkinin dışına itiyor olması üzücü. Bir kitabı elde tutmanın, koklamanın, kâğıdı hissetmenin ne büyük bir zevk olduğunu, ne anlama geldiğini gören görmeyen bütün okurlar iyi bilir.

Şimdiye kadar birçok kitabım görmeyenler için seslendirildi. Ama Braille alfabesine aktarılan olmadı. İsterim olsun, çünkü satırları yoklayarak,

harfleri, işaretleri dikkatle ve sabırla okuyan bir okurla ilişki kurmak güven vericidir. Yazdıklarımın farklı bir yazı dilinin sözcükleriyle bambaşka dünyalara yolculuk yapabilmesi ve sevgiyle okşanarak keşfedilmesi beni mutlu eder. Okurla yazarı arasında bundan daha yakın bir temas, daha insani bir deneyim yaşanabilir mi?

Yanılsama ve Fantazya

Mitlerin, insanın varoluş serüvenini görkemli bir şiirsellik ve fantazya ile dile getirme özellikleriyle değerini koruyor oluşu, özünde, insana ve dünyaya ilişkin birçok gerçeği zengin bir tahayyül gücünün yarattığı büyüyle harmanlamış olmaları ile ilgilidir. Baştan beri dünya, bilinmezliğiyle insanı hem büyüledi hem de korkuttu. Evrenin gizlerini araştırıp çözmek bilimin ve düşünce sistemlerinin belli başlı uğraşı oldu. Günümüzde uzay ve yerküre büyük ölçüde keşfedilmiş olsa da, nesnel gerçek insana yetersiz ve fazla çıplak gelmiş olmalı ki bilinmezliğine inananlar hiç azalmadı.

İnsanın arayış ve tahayyül sınırlarının tanımlanmış ama sürekli değişmekte olan verili bir dünyanın ötesine geçtiği ve onun her zaman kendi yaşamsal yanılsamaları içinde var olabildiği bilinir. Bütün sanat dalları gibi edebiyat da insanın hiçliğini yeniden var etme ve sürdürme yanılsamasından, kendi kendisiyle olan yokluk ilişkisini ortadan kaldırma arzusundan doğar. İnsan düşünce ve hayal gücünden beslenir. Dolayısıyla her yapıt yaratanın arayış ve dünyaya bakışının izlerini yansıtır.

Modernleşme sürecinde hayatın ve insan ruhunun gizleri edebiyat içinde çözülürken farklı, özgün sesler oluştu. Anlatı sanatının temeli olan öyküde Edgar Allan Poe, Kipling, H. G. Wells, Leon Bloy, Stevenson vb. fantastik öykücüler ilgi topladılar. Öykülerinde hayatın temel sorun ve sorularını farklı yüzleriyle ele almış olan bu isimler, önce bilinen dünyayı anlamak ve yorumlamak, sonra da rahatsız edici gerçekliği yenmek için hayal gücünün olanaklarından yararlandılar. Kendi rüyalarına ve ruh hallerine uygun, bilimkurgusal, ütopik, sembolik, fantastik örnekler verdiler. Eğlenmek ve eğlendirmek, hayatın yavanlığını aşmak ya da varoluşlarına anlam aramak için olağanüstü öyküler yazdılar. "*Dehşet ruha özgüdür*" diyen E. Allan Poe, öyküye korku, gizem, öngörüyle birlikte ciddiyeti kattı. Kafka ise romanlarıyla olduğu kadar öyküleriyle de dayanılması zor atmosferler yaratarak, otorite ve sonsuzluk temalarına yoğunlaştı.

Fantastik öykü yazarlarının çoğu genelde dünyaya "hiçbir yer"den baktılar ve bilinmezi tanımlamak, olmayanı oldurmak için algılarını, dilsel yeteneklerini ve kurgu ustalıklarını ortaya koydular. En önemlisi daha sonra

bize gerçeküstünün gerçeğin kendisi, fantazyanınsa gelecek olduğunu gösterdiler.

Türk Edebiyatı'na fantastik öykü, geç bir tarihte, yetmişli yılların ortasında Nazlı Eray'la girdi ve seksenlerden sonra, Hakan Şenocak, Attila Şenkon ve Mehmet Güreli adları öykümüzü zenginleştirdi. Yer yer gerçeküstü öğelere rastladığımız başka genç öykücüler olduysa da, izleyebildiğim kadarıyla özgün yapıtlarla öne çıkamadılar.

Günümüzün seri halde üretilen bilimkurgu filmlerine, ileri teknoloji ürünü bilgisayar oyunlarına, gizemli güçlere duyulan yoğun ilgiye baktığımızda aslında tam da şimdi, öykümüzün ciddi bir eksiği olduğu ortaya çıkıyor. Bizim öykücümüz gerçeküstü ve fantazyaya yan bakıyor ve içerik kadar nitelik ve nicelik bakımlarından da ilgiye cevap veremiyor.

Hayal etmek ya da kurmak görülmeyeni görebilmekle ilgilidir. Görünen geçici, hayaller ise sonsuzdur. Fantastik öykü ise dünyaya geniş bir olasılıklar ve olabilirlikler penceresinden bakabilmeye, uyanıkken rüya görmeye ve gerçeği dolaylı ama daha etkili bir biçimde sunmaya yarayan özellikleriyle önemlidir. Öte yandan günümüze uygun yeni bir tahayyül bulmak, ortalama insan için üretilen içeriksiz görünümleri aşmak, okuru yeniden öykü edebiyatının büyülü dünyasına çekmek için fantazya büyük bir olanak.

Dışımızdaki dünya bugün görkemini yitirdi ve her zamankinden daha dehşet verici bir yer oldu. Her geçen gün korkularımız çoğalıyor ve dünyanın gerçekliğinden daha fazla kuşku duyuyoruz. Dante'nin cehennemini, Kafka'nın *Dava*'sını çağrıştıran bir karabasanın içinde ve kötüye kullanılan sanal oyuncakların hükmünde güçlükle soluk alıyoruz.

Şimdi sorabiliriz: Yazmak için bu kadar uygun bir ortam varken neden öykümüz rüyalarımıza kapandı? Her tür kolay tüketilir anlamsız fantazya hazır olarak her dakika önümüze sürülürken, sürekli aç kalktığımız bir görsel şöleni, bu çirkin panayır görüntülerini yaratma arzumuz ve düş gücümüzle aşabilmek çok mu zor?

Belki de uyuştuk, uyuşturulduk. Her gece kayıtsız bir bitkinlikle gözümüzü aptallara seslenen televizyonlara dikip çok ‘naklen' felaket haberleri bekliyoruz. Aşınan merhametimizle savaş ve sefalet resimlerine

bakıyoruz. Belirsizlik ve bilmezlikler içinde yalan, yolsuzluk, kriz rüzgârlarıyla savruluyoruz. Büyük alışveriş merkezlerinde cam, ışık, metal parıltıları içinde boğuluyoruz. Aklımızı başımızdan almak üzere düzenlenmiş pahalı vitrinlere bakarak büyüsünü kaybetmiş dünyada banal bir rüya âlemi yaşıyoruz. Her şeyin gerçekdışı olduğunu biliyor, görüyor yine de haz duyuyoruz. Hissetme, düşünme, dünyayı görme ve varoluş biçimimiz değişirken hayal gücümüz kısırlaşıyor, irade ve dilimiz felce uğruyor. Yalnızca aklın saflığına ve bilgiye dayanan bilişim sistemleri insana yetmiyor ki...

Zaten bunun için teknikle cilalanmış, reklam odaklı dünya, arzularımızla oynarken tüm sanat ürünlerinin ve özelde öykünün aleyhine bir zemin oluşturuyor. Öykü de kendi türünün taşıdığı imkânlardan ve ulaşmaya çalıştığından daha sınırlı bir içeriğe zorlanıyor. Yaşadığımız gerçek, gerçeğin yeniden yaratılmasında sayısız güçlük doğuruyor ve yazdıklarımızı olduğu kadar bağlılıklarımızı da sorgulanabilir duruma getiriyor.

Ne yazık ki bu noktada, öykünün bugün insan halleri ve olgularıyla ilişkisini, işlevini ve itibarını yitirmiş olduğunu söyleyerek biraz ileri gideceğim. Öte yandan bütün dünyada satış öncelikli yayın piyasası da öyküyü gözden çıkarmakta. Küresel kültür pazarının kıyamet fobisine ve genel umutsuzluğa çare olarak edebiyatın karşısına ucuz, işe yaramaz bir gizemciliği, mistisizmi koyan hileci tutum, hem yeni hastalıklar uyduran hem de ilacını imal eden kartellerin tutumuna ne çok benziyor.

Bence öykü sanatı bütün biçimsel ve duygusal göz boyamaların, aşırı zarafet ve hafiflikle edilginlik tuzaklarının karşısında durarak tahayyül gücü yüksek, diri, özü dolu bir fantazya dünyasını gerçekliğin kötülüğünü tarif etmekte kullanmaya çok yatkındır. Yaratıcı fantazya insanın kendi içsel sınırlarının ve dünyanın çatlaklarının farkına varmasına imkân sağlayabilir. Eğer fantazyayla aşkınlaşmış öykü, var olan ama kolayca görünmeyenin zihinde canlandırılmasından oluşan bir işleve sahip olabilirse, dünyayı eleştirinin bu incelmiş biçimiyle yeniden büyüleyebilir.

Çengelköy

Kentlerin, semtlerin de bir ruhu, hayatımızda derin etkileri, bıraktıkları anılar vardır. Yerler ve mekânlar somut görüntülerin ötesinde, zamanı ve uzamı yansıtırlar. Bu yüzden bir kenti, bir mahalleyi en yalın haliyle ve duygusallığa kapılmadan anlatmak, ona dışarıdan tarafsızca bakabilmek kolay değildir.

On yılı aşkın bir süredir Çengelköy'de oturuyorum. Baharlar, yazlar, güzler geçirdim burada ve şimdi güneşli bir kışı daha yaşıyorum. İnsan hayatı için değilse de, bir yerle içli dışlı olabilmek, tatlı ya da sarsıcı anılar biriktirmek ve orası hakkında bir şeyler söylemek için çok kısa bir süre bu. İnsan çocukluğunun geçtiği, dünyayı çocuk ve genç gözlerle görüp yaşadığı mekânlarla daha fazla bütünleşiyor. Uzun süreçteki görüntü, olay ve değişimler bakışımızı daha duygusal ve zengin hale getiriyor. Köksüzlük duygusu ise belli ölçüde perspektif eksikliği yaratıyor. Yine de Boğaz'ın kıyısındaki bu eski İstanbul köyünün şefkatli, günahsız güzelliğinin beni büyülediğini, zamanlar içinde gezdirdiğini söyleyebilirim.

Nakiller, göçler ve yabancı kentlerdeki yatılı okul binalarında geçmiş çocukluk ve gençlik yıllarımda içimde taşıyıp durduğum, sürekli ertelenmiş bir bağlanma, ait olma duygusuyla mı yaklaştım Çengelköy'e bilmiyorum, ama kendimi hayatımda ilk kez ve hiç olmadığım biçimde bir yerle, Çengelköy'le bütünleşmiş hissediyorum. Sanki geçmişimdeki bütün kentler, bütün mekânlar silinmiş de, yalnızca burada doğup büyümüşüm gibi köklü bir benimseme ve sevgi bu.

Büyük şehrin kalbine yakın olmayı, istediğim zaman kalabalığa karışmayı, sayısız sürpriz ve öyküyle karşılaşmayı seven biriyim. Daha çok ev insanı olmakla birlikte, kentin ulaşabileceğim bir yerde durduğunu bilmekten hoşlanıyorum. Doğa tek başına hiçbir zaman yetmedi bana. Durağanlıktan, kırlardan, uzun mevsim geçişlerinden duyduğum heyecan hep kısa sürdü. Hareketin, karmaşanın, kentin sakladığı sayısız öykünün içinde, yaşamı daha derin bir biçimde algıladım. Çengelköy, bana hem doğanın dinginliğini hem de bütün canlılığıyla metropolün içinde olduğum hissini veriyor.

Semtin sırtlarında bir yerdeyim. Rüzgârın sesini, saatin tik taklarını, bir sineğin uçuşunu duyabiliyorum gün ortasında bile, öyle sessiz. Evden çıkıp yürüyerek aşağıya, sahile indiğimde canlı bir İstanbul köyündeyim. Tepedeki kalabalık yerleşim bölgesinin ötelerine doğru yürüdüğümde ise kuş sesleriyle dolu bir ormana varıyorum. Zümrüt vadilerin göz alabildiğine uzandığı, selvilerin, söğütlerin arasından uzak, kırmızı çatıların göründüğü henüz yağmaya uğramamış topraklara.

Yaşlılık yıllarımı geçirmek için uygun bir yer burası. Görsel zenginlik, Boğaz esintisiyle şenlenen temiz bir hava ve kolay ulaşım imkânları. Yine de Çengelköy'ü en çok, bende yarattığı sınırsız İstanbul imgesi yüzünden seviyorum. Bütün zamanlarımın yüksek İstanbul kavrayışını cömertçe sunabiliyor oluşundan. Kuleli'nin üstündeki tepeden ya da eski Kandilli Kız Lisesi'nin önünden baktığımda önüme serilen o görkemli Boğaz ve kent manzarası yalnızca kentin değil, dünyanın da kalbinde bulunduğum hissini veriyor bana.

Havanın iyi olduğu pazar günleri beş altı kilometrelik yürüyüşler yapıyorum. Mezarlığın yanından geçip ormanın içinden ilerliyor, Kuleli Askeri Lisesi'nin yanından Vaniköy'e iniyorum koşarak. Birdenbire Boğaz çıkıyor karşıma. Gergin, parlak mavi denizin yüzeyi karadan daha yüksekte, taşma noktasındaymış izlenimi uyandırıyor o an. Bir avarelik, hafiflik geliyor üstüme. Baharda, oradaki bahçelerde bülbüller ötüyor. Durup dinliyorum. Islık çaldığımda coşup yanıtlıyorlar. Kuleli'nin önündeki kıyı şeridinde oltayla avlanan balıkçıların arasından kovalarına baka baka, misinalarına takılmamaya çalışarak geçiyorum ve yeniden Çengelköy'e varıyorum. Fırının ünlü simitlerinden alıp ya da börekçide soluklanıp Çınaraltı kahvesine ya da Erbap Pastanesi'nin terasına gidilebilir sabah kahvaltısı yapmak için, ama pek yemediğim şeyler bunlar. Oysa Çengelköy sakinleri aksatmıyorlar bu keyfi. Fırının ve börekçinin önünde her pazar sabahı kuyruk oluyorlar, kıyı kahvelerini çoluk çocuk dolduruyorlar.

Çengelköy'ün yüz yıl önce nasıl olduğunu hayal edebiliyorum. İşaretler tümüyle yok olmuş değil çünkü. Denizden, Boğaz vapurundan baktığımda çekilmiş dişler gibi yanları yöreleri boşalmış olsa da yenilenmiş yalılar görüyorum. Tepelerde, fıstık çamlarının gölgeleri içinde tek tük eski konaklar, çarşıya inen daracık sokaklarda ahşapları kararıp çürümüş ya da

tenekelerle yamanmış beli bükük evler, birbirine yaslanarak ayakta durmayı başarıyorlar şimdilik.

Semt merkezi, köy, iskele ya da kısaca Çengel olarak anılıyor halk arasında. 1960'lara kadar Çengelköy'de yaşayanların çoğunluğu Rumlardan oluşuyormuş. 6-7 Eylül olaylarında burada da bazı yağma olayları olmuş. Komşu, komşuya sığınmış ama Rum nüfus zamanla azalmış.

Gezgin ruhlu değilim, görüp gezdiğim yerlere bir belgeci gözüyle bakmam. Bir esinti kalır ruhumda sevdiğim yerlerden. Birkaç önemli ayrıntı. Bir ağaç, gün ışığının bir çatıdaki konisi, bir yüz, bir el, bulutlar, resim gibi bir deniz. Bir çeşme ya da kapı. Oranın kokusu, dokunun hem parçaları hem de kumaşın bütünüyle ilgili bir şeyler.

Çengelköy'ü de böyle yaşıyorum. Bu yüzden anlatmak zor.

Çarşı, merkez, beni çok etkiliyor. Büyük vitrinler, gösterişli yapay renkler yerine sadelik, alçakgönüllülük ve deniz kokusu hakim burada. Birbirine yaslanmış küçücük dükkânları, balıkçıları, fırını, baharatçısı, ayakkabı tamircisi, baklavacı, peynirci ve tuhafiyecisi ile İstanbul'un elli yıl öncesine gidiyorum ansızın. Çocukluğumun bisküvi ve akide şekeri kokan köhne mahalle bakkallarına geri dönmüş gibi oluyorum. Kör bir lambanın altında tahta bir metreyle kurdele ölçen, ya da düğme seçen yaşlı tuhafiyeci kadınla yılları geriye sarıyorum. Başkalaşmış, değişmiş, yok olmuş bir şeylerin içinde buluyorum kendimi yeniden. Her şeyin değerli, paranın kıt olduğu yokluk ve tutumluluk günlerinin saflığına gidiyorum başım dönerek. Geldiğim yolları görüyorum, bozulan içtenliği, ilişkileri, küçük hayatların yalın güzelliğinden ne denli uzaklaştığımızı.

Bu çarşı, bu kanaatkâr yerli satıcılar, bu süssüz dükkânlar insanı dünyanın gürültüsünden uzak olduğu, her şeyin birbirine karışmış sesinden kurtulduğu hissine sürüklüyor. Yaşamak için olabildiğince az ve gösterişsiz nesneye sahip olmanın yeteceğini, bir kilo istavrit, bir demet yeşillikle, ucuza pekâlâ karın doyurulabileceğini hatırlatıyor. Yolun darlığı yüzünden trafik yoğun olsa da kasaba havası bozulmamış, esnafın müşterisini tanıdığı, hal hatır sorup söyleştiği bu minyatür çarşıda alışveriş yapmak en sevdiğim şeylerden biri. Balıkçı tezgâhları ışıl ışıl. Balıklar diri. Bekleşen kediler besili. Kışın İş Bankası'nın önündeki mazgalın üstünde koyun koyuna, dostça yatan Sarman'la Karabaş ise inanılmaz.

Çarşıdaki yenilenmiş karakol binası önündeki lahana motifli küçük, eski çeşme buraya geldiğim ilk yıllarda akıyordu. Şimdi suyu kesilmiş. Abdülmecid zamanında yapılmış olan karakol binası yıkıktı. Geçen yaz düzgün bir beton yapı kondu yerine. Sahildeki küçük meydandaki üstü saçaklı mermer çeşmeyse mekâna tarihsellik katmakta. Kıyı boyunca ve meydanda, kahvehaneler, iyi balık yenebilecek temiz, kaliteli meyhaneler var. Bölgenin sit alanı oluşu yüzünden sahilde yapılaşma ve yağma olmamış. Ellili, altmışlı yıllarda yapılmış, kişiliksiz iki katlı kâgir binaların altı genellikle dükkân ve üst katlarda gözü yoran çıkıntılar ve çirkinlikler sınırlı kalmış.

Sahilden uzaklaştıkça değişiyor durum elbette.

Semtin belli başlı üç mahallesi var. Çengelköy, Havuzbaşı, Bahçelievler. Çengelköy'ün denize inen daracık sokaklarında, restore edilmiş kutu gibi ahşap evlerde yaşayanlar arasında, komşuluk ilişkileri sürüyor. Sokakta kapı eşiklerinde oturmuş örgü ya da dantel örerken ahbaplık edenler görülebiliyor. Ara sokaklardan caddeye yakın olanlarda ise tenekeci, demirci, hırdavatçı, tesisatçı gibi küçük esnaf, yoksul görünümlü dükkânlarda iş tutmuş. Aranan her şey ve her türlü meslek erbabı hemen bulunuyor. Eski İstanbul yaşamı ve ilişkileri bu sokaklarda pek az değişmiş izlenimi ediniyorum oralarda gezinirken.

Havuzbaşı; Beylerbeyi tarafında düzgün, bakımlı, daha çok az katlı bahçeli evlerin bulunduğu bir mahalle. Bizans döneminde burada bir imparatorluk sarayı, dillere destan bir bahçe ve havuz varmış. Burası Osmanlı padişahlarının da yazlık mekânı olmuş. Semte kiraz, çilek, badem denen küçük salatalık türü ve çeşitli meyvelerden taze taze yararlanmak için geldikleri rivayet ediliyor. Öte yandan, şimdi benim oturduğum yerler ve yakındaki vadiler av sahalarıymış.

İngiliz yazar Lawrence Durrell'ın *Afrodit'in Başkaldırısı* adlı romanının bir bölümü İstanbul'da geçer ve yazar yer yer epey olumsuz görüşlerle 1930'ların İstanbul'unu anlatır. Kitabın bir yerinde, Boğaz'ın Anadolu yakasındaki bir iskeleden atlarla yukarı, tepedeki av alanlarına çıktıklarını okurken, tanımlamalarından, sözünü ettiği yerlerin Çengelköy sırtları olabileceğini düşündüm. Durrell'ın şahinlerle yapılan çulluk avını anlatırken betimlediği yerlerle, semtin yaşlılarının eski av alanları üzerine söyledikleri örtüşüyor.

Bunu anlatmamın nedeni şu: Çengelköy'den tepelere doğru çıkıldıkça eskinin verimli bahçeleriyle av ve mesire yerlerinin çirkin, müteahhit işi apartmanlar, yamaçlara kurulmuş kalabalık siteler ve birbirinin içine sokulmuş zevksiz evlerle dolduğu bir gerçek. Evliya Çelebi'nin tanımıyla: "*tumturaklı, revnaklı bağ-ı iremler, saraylar, hasbahçeler, hıyabanlar...*" şimdi Bahçelievler adıyla ülkenin her yanından göçüp gelmiş bir kalabalığın yerleşim yeri haline gelmiş durumda. İmarsız, ruhsatsız, derme çatma yapılarda oturan bu insanlar bir karışlık bahçelerde sebze yetiştiriyor, sabah karanlıklarında yollara düşüp hayat mücadelesi veriyorlar. Orman içinde bile pencereleri teneke saksılarla dolu gecekondular var. Metropol içinde manzaralı, sakin bir köşe kapmayı başarmış bu insanların elektrikli, doğalgazlı "kırsal" hayatları şaşırtıcı.

Ben de yeni bir yerleşim bölgesinde oturuyorum. Yine de deniz çabucak ulaşabileceğim uzaklıkta. Çınarlı kahvede oturmak, sokak kedilerini severek, köprüyü, karşı kıyıları, iskeleye bağlı sandalları ve gelip geçen tekne ve tankerleri seyrederek "*İstanbul'u dinlemek* " çok güzel. Bu kahvedeki görkemli çınarın sekiz yüzle bin yaş arasında olduğu biliniyor. Devasa bir gövdesi var. Dallarından birkaçı yere paralel olarak ve kırılmamaları için ayaklarla desteklenmiş durumda denize doğru uzanıyor. Deniz, lodos estiğinde çok kirli oluyor. Boğaz'ın bütün çöpü bu küçük koyda birikiyor sanki. Çengelköy adının, kıyıda içeri doğru kıvrılmış bu koy yüzünden verildiğini düşünmüştüm önce, ama sonra Bizans döneminde burada gemi çengelleri yapıldığını öğrendim.

İstanbul'a taşındığımız 1984'te ve sonraki yıllarda Çengelköy'e, Çınarlı kahvenin yanındaki İnci Lokantası'nda balık yemeğe gelirdik. Sonra kapandı o iddiasız ama temiz meyhane. Orada çekilmiş birkaç fotoğraf kaldı, İstanbul'daki zorlu ilk yıllarımdan. Hatırlamak istemediğim yabancılık günleri. Yazmakla yazmamak arasında bocaladığım, yazma çabasının boşluğuna inandığım kırgınlık, yalnızlık zamanları. Meyhane, harap eski bir yalının alt kat verandasına kurulmuş barakamsı bir yerdi. Ne zaman oraya gitsem karmakarışık duygulara kapılıyorum. İncecik bir acıya benzer tuhaf bir nostaljiyle, geçen yirmi beş yılımı düşünüyorum.

O yıkık yalı özel idarenin konuk evi olarak yeniden inşa edilmekte şimdi, ama yıllardır bitirilemedi.

Çengelköy'ün en beğendiğim yerlerinden biri de mezarlığı. Boğaz manzaralı, havadar, servilerle süslü bu ferah mezarlık bakımlı. Epey sıkışık bir mezar düzeni olsa da, insanda zamanı geldiğinde buraya gömülmek arzusu uyandırıyor. Anlamsız bir istek bu. Öldükten sonra nereye gömüleceğim fazla ilgilendirmiyor beni aslında. Dahası seçme şansım olsaydı, gömülmek yerine denize karışmak isterdim. Mezarlığa son gidişimde eski, tarihi mezar taşlarının sökülüp üst üste bir köşeye atıldığına tanık oldum ve üzüldüm. Anlaşılan yer darlığı yüzünden sahipsiz mezarlara başkaları gömülmekte.

Mezarlığın yanından Çengelköy'e inen sokaklardan biri, Kemalettin Tuğcu Sokağı. Yaşamını Çengelköy'de geçirmiş olan Tuğcu'nun yaşadığı eski aile köşkünü, yeğeni Nemika Tuğcu, amcasıyla ilgili anılarını derlediği bir kitapta çok canlı bir biçimde anlatıyor. Savaşlar, yokluklar, ölümler ve kayıplar sonucu köşkün oda oda kiraya verilmek zorunda kalındığını, sonunda nasıl bakımsızlıktan göçüp elden çıktığını, hüzün verici biçimde göz önüne seriyor. Eski İstanbul köşklerinin kaderini bir kez daha hatırlıyor insan bu anıları okurken. Bugün köşkün küçülmüş arazisinde Nemika'nın oturduğu iki katlı küçük bir ev var. Bu evin bir üstündeki geniş arazinin içinde ise Vahdettin'in köşkü bulunuyor. Hazineye ait bu toprak ve köşk üzerine rant savaşları yapılmakta olduğunu duydum.

Çengelköy yalı ve konaklarında yaşanmış pek çok hikâye olmalı. Günümüzde, Vakıf mülkü olarak eski eser kaçakçısı Ayşegül Nadir'e kiralanmış bu yalılardan biri de Sadullah Paşa Yalısı. Sadullah Paşa'nın adı, materyalist görüşleriyle Osmanlı edebiyat tarihinde de geçiyor. Abdülhamit'in yarı sürgün olarak Viyana'ya elçi tayin ettiği bu şair paşanın Çengelköy'de yaşayan karısı Necibe Hanım, kocasının intihar haberiyle delirmiş ve ölünceye kadar, yıllarca, pembe elbiseler giyerek yalının bahçesinde dolaşıp denizi gözleyerek kocasının dönmesini beklemiş.

Baha Bey Yalısı'nın alt katında ise 1940'larda Sabahattin Ali yaşamış. *Marko Paşa*'yı çıkarma hazırlıkları yapıldığı dönemde buraya Bedri Rahmi, Vala Nurettin, Mehmet Ali Aybar ve daha birçok kişi gelip gitmiş. Yalıda ısıtma sistemi ve sıcak su olmadığı için Sabahattin Ali, yıkanma ihtiyacını haftada bir Çengelköy hamamında gideriyormuş.

Çengelköy'de yaz akşamları, kıyıdaki balık lokantalarının deniz üstüne uzanan teraslarından günbatımını izlemek çok büyük bir zevk. Bu sırada

padişahların, kellesi alınmış vezirlerle paşaların ve burada yaşayıp ölmüş nice insanın, bir zamanlar aynı yerlerden aynı günbatımını izlemiş olduklarını düşünmek, hem hüzün hem de heyecan verici. Tarihle iç içelik, süreklilik ve hiçlik duygusu uyandırıyor.

İnsan gelip geçici. Zaman akıyor. Duygular, mektuplar, fotoğraflar ve hikâyeler kalıyor geriye. Çengelköy'se en azından merkezinde kendi geleneğini korumaya çalışarak varlığını sürdürüyor. İstanbul'un bu eski ve soylu köşesi, son yüzyılda yaşanmış büyük değişimlerin içinde zamana ister istemez yenilerek, ama olabildiğince az değişimle bize tarihin şarkısını söylüyor. Şimdilik. Bir gün, trafiğe nefes aldırma hamlesiyle önünden beton bir sahil yolu geçirirler mi, dükkânları ve eski evleri yıkıp yerlerine cicili bicili yeni dükkânlar kondururlar mı? Kim bilir? Doğanın cömertliği ve insanın emeğiyle oluşturulmuş değer ve güzelliklerin gene insan eliyle arsızca yok edildiğini öyle çok gördük ki...

Yirmi beş yıldır İstanbul'dayım. Birçok semti dolaştım, oradan oraya taşınıp sürüklendim. Şimdiyse bir daha eşya toplamayacağımı, başka yere göçmeyeceğimi, kalan ömrümü burada huzur içinde tamamlayacağımı düşünüyorum. Bu da bir hayal belki, bir umut. Çocukluğumun taşra şehirlerinde yaşarken Çengelköy, soluk renkli kartpostallarda kendini kendine saklayan sabırlı bir deniz manzarasıydı. Şimdiyse benim de içinde olduğum rüzgârlı, parlak, ışıklı bir akşam.

Yazarın Tatili

Tatilden ne anlıyorum derseniz, öncelikle kaybetmiş olduğumuz şeylerden söz etmeliyim: Sessizlik. Dinginlik. Doğayla özgürce bütünleşme, kendi kendimizle baş başa kalabilme ihtiyacı. Hayatlarımıza zorla dahil edilmiş bütün fazlalıklardan arınıp yeterli nesnelerle, en doğal, en sağlıklı yiyeceklerle yetinme yavaşlığı. Yüzmek, spor yapmak, tembellik hakkımızı kullanmak, okumak ve düşünmek için tatili fırsat saymak.

Günümüzde çoğunluğun anladığı gibi tatil yapmak, beni fiziksel yönden yoruyor. Yaz günü kırk derece sıcakta kızgın güneşin altına serilerek, geceleri ise mangal dumanları soluyarak avaz avaz piyasa müziği dinlemek, benim dinlenme ve eğlence anlayışıma ters düşüyor. Böyle yerlerden kaçıyorum. Tatil köyleri ve yıldızlı otellerin görece "sterilleştirilmiş" ortamında da rahat edemiyorum. O aylaklık ve durmadan tıkınma düzeni bana uymuyor, harcıâlem eğlenceler ilgimi çekmiyor, havasından suyuna her şey yapay, ticari görünüyor gözüme. İki günlük zorunlu kalışlarımda bile bunalıyor, kendimi felç olmuş hissediyorum.

Kuşkusuz herkesin tatil kavrayışı ve imkânı farklıdır. Kimi sırt çantasını alıp dağlara tırmanmak, kimi üzerine sıkılan köpüklerin içinde sabahlara kadar dans etmek, kimi her gece başka sevgili bulmak, kimi de hiçbir şey yapmadan yıldızlara bakmak isteyebilir. Herkes düzeyine, ilgi alanına, zevkine ve ekonomisine uygun tatili seçecektir. Turizm ülkesi olduk, bu imkânlar var. Ancak ben ihtiyacımıza, kişiliğimize uygun seçimler yapabilme bilincimizin son zamanlarda yönlendirildiği, çarpıtıldığı, belli bir kalıba uydurulmaya çalışıldığı görüşündeyim. Hızla yayılan biçimde, tatil anlayışımız yozlaşıyor.

Öncelikle baş edilmez bir gürültü düşkünlüğü kanser gibi sardı çevremizi. Karmaşanın içinde kaybolmak dayatılıyor insana sanki. Plaj büfelerinde, ölümcül bir hızla yanınızdan geçip giden son model otolarda, tur teknelerinde, yazlıkçı balkonlarında, hatta terlikçi dükkânlarında, kulak patlatan pop ritmiyle vuran korkunç davullar dalga seslerini, kuş cıvıltılarını, rüzgârın, ağaçların fısıltısını ezip geçiyor. Gece böceklerinin hüzün dolu şarkılarını, havuzdaki fıskiyenin şırıltısını duyamıyoruz artık. Bir çay bahçesinde denize doğru oturup dostlarla sohbet edemiyoruz çünkü

sesimiz de kayıp. Sabaha karşı, ancak diskolar sustuğunda uykuya dalıyoruz ve hemen o korkunç hoparlörlerle okunan ezanlar yetişip uykumuzdan dehşetle sıçratıyor bizi. Kaçmak kolay değil, kulak tıkaçlarıyla sağır, tedirgin uykular daha çok geriyor insanı.

Otuz yıldır yazlarımı Kaz Dağları'nın eteğinde bir beldede geçiriyorum. Yörenin ilk yıllardaki el değmemiş güzelliği bozuldu. İlk yıllarda büyük bir bahçenin ortasındaki kulübede kalıyorduk, çok yalın yaşıyorduk. Doğanın içindeydik. Bahçemiz belde merkezine yakın düştü zamanla, kulübenin yerine iki katlı bir ev yapıldı. İyi oldu ama söğütlerin gölgesinde serin serin uyumaktan, çimenlere yalın ayak basmaktan ve güneşte ısınmış sularla yıkanmaktan yoksun kaldık. Elimizle sebze topladığımız bahçeler çirkin, beton yapılarla doldu. Sokağımızda konu komşu gürültüsü, tavla şakırtıları yankılanır oldu. Bir süre mahallenin gürültü jandarması, huysuz kadını oldum, müzik sustu, yaprak yakma kalktı, biraz soluk aldık.

Bazen buraları bırakıp gitmeyi de düşündüm ama nereye kaçacaksın? Başka yerler daha beter, daha arsızca işgal edilmiş değil mi? Sonra onca yılı nasıl sileceksin? Bu evin her tahtasında emeğim, anılarım var. Çocuklarım bu denizde yüzme öğrendi. Burada gençliğimin uzun güzel yazlarını, orta yaşımın baharlarını ve en zor kışlarını geçirdim, kitaplarımın çoğunu burada yazdım.

Mayıs, haziran ve eylül hâlâ güzel oluyor. Gökyüzü tazeleniyor. Lodos yazdan kalma sigara izmaritlerini, şişe kırıklarıyla mısır koçanlarını süpürüp kumu temizliyor. Salaş müzikli kahveler susuyor. Güllerin, iğdelerin, deli nanelerin, zeytinyağının kokusunu duyuyoruz yeniden. Denizin dibine görgüsüzce dikilmiş otellerin, sahili parsellemiş paralı şezlongları kalkıyor. Deniz yeniden bizim oluyor. Doğurgan sessizlik , mehtap, günbatımları geri geliyor. Biz artık orada olamasak da.

Çoktandır, yazları tatil saymıyorum. Biraz zorunluluk, biraz da alışkanlık, o kadar. Gidiyorum yazlığa ama kapanıp çalışmak daha iyi geliyor bana. Herkes tatil yaparken kesintisiz, bölünmeden yazabiliyorum. Kimseyle görüşmüyorum. Bu biraz evin içinde, çalışma odamda saklanmak. Dışarıdaki yaygaracı kalabalıktan, sıcaktan, pislikten, curcunadan!

Biraz da şu: İnsan hayatını yazıya adamış, yazma bağımlılığına kapılmışsa tuhaflaşıyor. Başka şeyle zor tatmin oluyor. Alışılmışa,

sıradanlığa hor görüyle yaklaşıyor, bir yabanıllık siniyor üstüne. Kibir değil bu, rahatsızlık. Ben böyle olmamaya gayret gösterdim aslında. Tatile özgü bildik ilişkilere, eşime dostuma ‘normal' bir insanmışım gibi davranmaya özen gösterdim uzun süre. Ama artık olmuyor, yaşlandıkça boş verdim. Başkalarının hayatını yaşıyormuşum duygusu beni yıpratıyor çünkü. Bana hiç değilse yazın çalışma, dinlen, keyfine bak diyenlere şunu soruyorum: Çalışmasam ne yapacağım? Kendimi yazıyla avutmasam bu tatsız, bezdirici, sıcak günler nasıl geçecek?

Kışın insan içinde oluyorum. Uykusuzluk çekiyorum ve dağılıyorum. Yaz bana, göz önünde yaşamanın yorgunluğunu atma fırsatı veriyor. Evde bir şort bir tişört , yalınayak dolaşıyorum, kuaföre gitmek, süslenmek zorunda kalmıyorum. Yerli yersiz çalan telefon zillerinden, zaman alan talepler, davetler ve geri çeviremediğim yazar angaryalarından kurtuluyorum. İş yolculuklarından, otellerde uykusuz sabahladığım gecelerden, olumlu, iyi kalpli, alçakgönüllü görünme gereğinden de. Sonuçta benim de hiç kimse olmaya, kabuğuma çekilmeye, zamanımın efendisi olmaya hakkım var.

Bu bana iyi geliyor. Başkalarına pek yavan gelecek yaz hayatım, sağlığıma özen göstermeme yarıyor. Sabahları yürüyor, ardından kimse ayaklanmadan, yüzmeye gidiyorum. Balkonda uzun süren bir kahvaltı sırasında gazete okuyorum. Öğleden sonra da çatıdaki çalışma odama çıkıyorum. Küçük bir mola ile altı yedi saat çalıştığım oluyor. Eğer bir romanı toparlama aşamasına varmışsam, geceleri de üç dört saat ekliyorum bu süreye.

Bulunduğumuz çevrede günübirlik gezmeler yapıyoruz bazen. Turlarla gezmekten, katılanlara ‘aptal yaşlı çocuk' tavrıyla yaklaşıldığı için nefret ediyorum. İstediğim yerde kalmak, konaklamak, sürprizler yaşamak isterim. Aslında yerleşiklik duygum baskın. Uzun süre yollarda, yabancı yerlerde kalmak yerine kendi ortamımı özlüyorum.

İşte böyle, içime dışıma kapalı yaşıyorum tatil denen yazları. Son zamanlarda ülkemin gidişatından hoşnut olmadığım, "düşük yoğunluklu savaşın" yoğunluğu arttığı ve bu kadar çok kan döküldüğü için eğlenmeye büsbütün hak görmüyorum kendimde. Yüreğim buruk. Bir şey yokmuş gibi güle oynaya yaşayanlara bakıp şaşıyorum.

Yazmak en büyük avuntum. Hiçbir yeri merak etmiyorum. Bilmediğim yerleri görmeyi, yabancı insanlar tanıyıp kaynaşmayı ummuyorum. Daha huzurlu olmayı da beklemiyorum. Ya çok yoruldum ya da gönlümün "ezvakı" tükendi. Hangisi, nedir bilmiyorum...

Lacivert Kanatlı Kumru Olsaydım

Ayla Kutlu'yu ilk gördüğüm günü düşünüyorum ama net bir tanışma anı hatırlayamıyorum. Sevdiğim, kardeşim saydığım, hayatımda önemli yeri olan insanla nasıl karşılaştığımı unutmuş olmam biraz tuhaf ama bir yandan da değil. Ayla'yı, başlangıcı belirsiz bir biçimde hep hayatımdaymış gibi hissettiğim için, bir tanışma anının anısını ya da ayrıntılarını saklamaya ihtiyaç duymamış olmalıyım. Sanırım bizi bir ressam arkadaşımız bir araya getirdi. 1979 sonlarında, yıllar önce, Ankara'da.

İkimiz de yolun başlarındaydık. Ayla'nın *Kaçış* ve *Islak Güneş* adlı romanları yayımlanmıştı, benimse ilk öykü kitabım *Ağda Zamanı*. Kötü, anarşinin, ölümlerin, kargaşa ve yoklukların dorukta olduğu bir dönemdi. İşte böyle bir ortamda yakınlaştık, birbirimizi sevdik ve kaynaştık. Karşılıklı deneme ve yoklamalarla o ilk sıcaklığı sınamaya hiç gerek duymadan.

Gençtik, edebiyat dünyasında umutlu başlangıçlar yapmıştık ve her şeye rağmen umutluyduk.

Sonra darbe geldi. Her şeyin askıya alındığı, askeri yönetimin evleri bastığı, tutukevlerinde terör estirdiği, toplumun korku içinde sinip olacakları beklediği zamanlar. Ortalıkta Evren fıkraları kavak dölleri gibi uçuşuyor, sokak kavgalarının bitmiş oluşunun doğurduğu görece rahatlıkla, uğursuz haberlerin yarattığı dehşet duygusu at başı gidiyordu. Tanıdığımız birçok aile dostunun genç çocukları içerdeydi. Acımasız, gaddar bir yönetim vardı başımızda ve ne olacağı, durumun nereye varacağı belirsizdi. Sakıncalı kitaplarımızı bir biçimde yok etmiş, eylemsiz, dahası neredeyse düşünmesiz kalmıştık.

Yine de yazıyor, edebiyatın taşrası sayılan Ankara'da yaşıyor olmamıza rağmen geleceğe inanıyorduk. Ayla, bürokratlığı bırakıp emekli olmuş, kendini yazıya vermişti. Bense bir yüksek okuldaki görevimden alınıp gecekondu mahallesinde bir ortaokula sürülmüştüm. Bizi birleştiren en önemli şey yazmaktı kuşkusuz, ama dostluğumuzu uzun kılan yapmacıksız, açık kadınlar oluşumuzdu. Pek çok ortak yanımız vardı. Köken olarak ikimiz de orta halli, taşralı ailelerden geliyorduk, alçakgönüllü ve yalındık. Ayla coşkulu, esprili, tatlıydı. İnsan ilişkilerinde benden daha deneyimli

ama yumuşak ve sevecendi. Bendeki içtenliği hiç zorluk çekmeden gördü, ben de onun ilkeli, tutarlı, dürüst kişiliğini çabucak sezdim. Sık sık bir araya gelmeye başladık. Edebiyat dünyasındaki ilişkilerin kimi zaman birden ve nedensiz ortaya çıkan acıtıcı gerginliğini, şöyle ya da böyle az çok tatmıştık ama o ilk günlerde bile aramıza kırgınlıkların, hırsların girmeyeceğinden neredeyse içgüdüsel bir biçimde emin olduk. Çok yakın bir ilişki kuruldu aramızda ve bugüne kadar aynı biçimde süregeldi. Bu güven verici, sağlıklı, sakınımsız arkadaşlık o kadar kendiliğindendi ki bizi bir gün olsun yormadı.

Hayata bakışımız, değerlerimiz, yazma konusundaki algılama ve tutumlarımız her zaman benzer ve yazarın edebiyata ve kendine duyduğu saygıyı hiçbir biçimde yitirmemesi gerektiğine olan inancımız tamdı ve hiç sarsılmadı. Düşüncelerimizi, görüşlerimizi, sıkıntılarımızı doğallık içinde paylaşmayı başardık. Sırlarımızı anlattık birbirimize ve özenle koruduk. Ayrıca yan yana olmaktan hep büyük bir zevk aldık, arkadaşlığımızın uygunluğunun tadına vararak, yaşarken bile farkında olduğumuz mutluluklar yaşadık ve çok eğlendik.

Ankara'da birlikte olduğumuz dört yıl boyunca akşamları sık sık bir araya gelirdik. Bazen Selçuk Baran, bazen Erhan Bener'le, onun kız kardeşi Bilge ve kocası Attila (Agiy'le Bigi) de katılırlardı bu toplantılara. Hâlâ çok özlediğim böyle akşamlara şakalar, tartışmalar, bir saatten sonra da Türk Müziği hakim olurdu. Daldan dala atlayarak hep birlikte şarkılar söylemekten hoşlanırdık. *"Gönlüm özledikçe görürdüm seni / Lacivert kanatlı kumru olsaydım..."* türünden eski şarkılardı bunlar ve uyumu bozan sesleri hemen sustururduk. Yazar olacağımıza şarkıcı olmadığımıza hayıflanırdık bazen de. Hayatın bizi sürüklediği yazma çilesine söylenirdik. Yazmak hayatımızın önünde gitmişti hep ve öyle olmaya devam ediyordu. O ağırlığı, havadan sudan söyleştiğimiz o neşe dolu akşamlar ne güzel dengeliyordu... Ayla'nın gece onda yatıp sabah beşte kalkan biri oluşu eğlenceyi çoğu zaman erken bitirmeye zorlardı bizi. Gerçekten, sıkıyönetimin saat yirmi dörtte başlayan sokağa çıkma yasağından daha etkiliydi onun gözlerinin kapanmaya başlaması.

O dar zamanlarda duyduğumuz üzüntü ve dehşeti sevgilerle, sevinçlerle bölüşerek azaltmaya çabalıyorduk belki de. Duyduğumuz derin acıyı ise yazdıklarımıza döküyorduk. Kendimizi karanlık, yabancı bir bölgeye atılmış hissediyorduk ve nerede olduğumuzu anlamak için sabahı beklerken

birbirimize tutunuyorduk. 12 Mart Ayla'yı da vurmuştu, erkek kardeşi uzun süre tutuklu kalmış, 12 Eylül'de yeniden alınmıştı. Unutulmaz bir güne gidiyorum şimdi birden:

Bir pazar sabahı Ayla, heyecan içinde telefon ediyor ve kardeşinin salıverildiğini söylüyor. Hemen ona gitmeliyiz! Bırakılan kardeş henüz Ankara'ya ulaşmamış, ama biz öğleye yakın sekiz-on kişi buluşuyoruz ve on beş saat sürecek görkemli bir şölenle bu özgürlüğü kutluyoruz. Coşkulu ezgiler dinleyip bağıra bağıra şarkılar söyleyerek, dans ederek hayatımızın en güzel günlerinden birini yaşıyoruz.

Ayla'yı bir daha hiç o kadar mutlu görmedim.

Ülkenin yakın tarihinin en karmaşık, en acılı günlerini görmüş bir kuşağın insanlarıyız biz. Yaşadıklarımız elbette yazdıklarımıza da yansıdı. Dünyayı, ülkeyi, insanımızı böyle algılıyoruz çünkü. Bu konuda birbirimize destek vermekten de hiç geri durmadık. *Kıran Resimleri*'ni ilk okuyan Ayla oldu örneğin. İlk övgüleri ondan aldım, kitabın basılması gecikince çok etkili avutucu desteği de.

Ayla Kutlu'nun *Tutsaklar* (1983), *Hoşca Kal Umut* (1987) adlı romanları ve kimi öyküleri, kendi acılarıyla kurgulanıp yazılmıştır. *Tutsaklar* üzerine yazdığım yazı günlük bir gazetenin bir sayfasında kaybolup gitti. En önemli kitaplarımız görmezden gelindi. Edebiyatın İstanbul'daki komuta ve karar merkezi, yıllarca yazdıklarımıza kayıtsız kaldı ve Ayla Kutlu ile İnci Aral'ı birbirine karıştırıp "Ankara'daki memur kadın yazar!" küçümsemesi içinde algılamakla yetindi. Hiçbir kasta girmedik çünkü. Kimsenin yardakçısı ve çırağı olmadık. Okurun sağduyusu, dostluğu ve sezgisi olmasa belki de hiç var olamayacaktık.

O zamanlar saftık. Edebiyat ortamında olup bitenlerin çok fazla farkında değildik ya da pek fazla önemsemiyorduk. Kimseden beklentimiz yoktu. Kendi sorularımız yazmaya yönlendiriyordu bizi. Hayatımızı onca emek verdiğimiz işle kazanamıyor olsak da, hayatın kendisine ve yazmaya fazlasıyla inanıyorduk. Yazmak dinimizdi ama ölümsüzlüğe ilişkin çocukça bir hayale kapılmaktan da uzaktık.

1984'te ben İstanbul'a göçtüm. Birbirimizi, candan beraberliklerimizi özler olduk. Ankara'ya gidişlerimde çoğunlukla Ayla'da kaldım.

Değiştirdiği bütün evleri çok sevdim ve her birinden anılar biriktirdim. Asansörsüz çatı katını, oğlunun uçak maketleriyle dolu odasında yattığım akşamları hatırlıyorum. 1985'te, o evde uyandığım bir sabah, onu salonda bir mindere oturmuş sabahın o erken saatinde rakı içerken bulduğumda, içkiyle fazla arası olmadığını iyi bildiğim için şaşkınlıktan donakaldığımı da. Oysa şaşacak ne vardı? Romanının adını bulmuştu! Uzun zaman aranmış bu ad; *Bir Göçmen Kuştu O* olmuştu ve uzun sürmüş bu güzel çalışmaya son noktayı koymuş oluşunu kutluyordu. Sıkıntıya, acıya dayanıklı biri olan Ayla'nın böyle ender sevinçten taşma anları beni her zaman duygulandırdı ve o anları gözümün önünden gitmez, unutulmaz kıldı.

Sonra hayatın dağdağası içinde kaçınılmaz biçimde daha seyrek görüştüğümüz yıllarda çok sevdiği annesini, kardeşini kaybetti Ayla. Soylu, yakınmadan, sessizce taşıdı kederini. Oğlu kendi hayatını kurdu, biraz yalnızlaştı. Her gidişimde onun derli toplu yalnızlığının tanığı oldum. Çok sevdiği kedisi Abbas'ın ölümünü anlatırken ağladım. Tutkulu yazma uğraşını ne denli ciddi bir görev saydığını bir kez daha gördüm. Ayla Kutlu için yazmak bir ölüm kalım sorunudur sanki. Yazdıkları hayatın anlamına ilişkin soruların içselleştirilmiş örnekleriyle doludur. Bence Kutlu'nun asıl çabası, anlamsız ve değersiz sayılanın anlamını ve değerini bulmaya, adlandırmaya yöneliktir. Doğru ya da yanlış, kabul edilmişin, alışılmışın, bakılmaya bakılmaya görünmez olmuşun ardındakini görüp gösterme çabasından beslenen bir arayıştır bu. İnsani olanla, insanlık dışına çıkanın, gücün ve güçsüzlüğün, suçluluk ve suçsuzluğun, yani iyiyle kötünün biraradalığından doğan çatışmayla yenilenmesi gereken duyguları incelikle hissettirir okuruna Ayla. Hiçbir zaman abartılı bir duygusallığa düşmez. Bu yüzden zor yazar. Kendine özgü, yepyeni imgeler ve çağrışımlarla çoğalmış bir dil kurar. Kimi zaman hikâyeyi aşan sağlam, ama şiir dolu yaman bir dildir bu.

Yıllar ne çabuk geçti. Bu sürede ikimiz de özel hayatlarımızda kırgınlıklar, yıkımlar, sorunlar yaşadık ayrı ayrı. O, beni evimde istemediği bir durumda gördüğü gün kendisine ikram ettiğim haylayf bisküvilerinden ömür boyu nefret etti. Benim için –gerçekte bütün dostları için– gösterdiği özveriye her zaman hayranlık duydum. Öyle yüce bir bakışı, o kadar iyi bir yüreği vardır ki, kimi dostlarından gördüğü anlamsız ihanete şaşırsa da, zaman içinde bağışını esirgemedi onlardan.

Hayatımın en karanlık gecelerinden birinde evindeydim. Ayla'nın sevgi dolu avutma çabalarının yeterli olamadığı bir gece. Yatmaya çekildiğimde, elimdeki uyku haplarının tümünü içerek ölme arzusuna kapıldım. Sonra ertesi sabahı düşündüm. O sabahın içinde Ayla'nın panik ve çaresizliğini. Kendimde onun başını derde sokma, üzme hakkını görmedim, ona kıyamadım ve ölümümü kendi yatağıma erteledim. O kırılma anını dostuma duyduğum sevgiyle atlattım kısacası ve iyi ki öyle oldu.

Bir ara fazla içe kapanışına dertlendim. Sonra İskenderun'da, kardeşine yakın bir yazma evi edindiğinde sevindim. Bazı dostluklar o kadar derindir ki seyrek görüşmenin özlemden başka sıkıntısı olamaz. Onu, evini, kedisi İğde Hanım'ı, birlikte dinlediğimiz müzikleri her zaman özlüyorum. Müziği çok sever Ayla. Seçkin bir zevki vardır ve her tür müziğin en güzel örneklerine sahiptir. Onunla ya da onun evinde dinlediğim bütün müzikler bana olduklarından daha güzel, daha etkileyici gelmişlerdir. Yazdıkları gibi müzik seçimi de karşı konulmaz bir itkinin etkisiyle, doğrudan duygular dünyasının kalbine götürür insanı çünkü.

Ayla Kutlu'nun kitaplarını tek tek ele alıp anlatmaya yönelik değil bu yazı. Başka bir yazının konusu olmalı bu. Şimdi koşulsuz, sıcak dostluğunu öne çıkarmak uygun düşüyor bana. Oysa yazarlığını ondan ayrı düşünmek öyle zor ki... Kendisi gibi, yazdıklarının can alıcı noktası da öyle yoğun bir sevgi ve insancıllık ki... Onda insandan vazgeçilmesi, yazının yapay bir kurgu ustalığına indirgenmesi söz konusu bile olamaz. Çağına sorumlu tutumunun yazıya aktarımında asla yüzeyselliğe, sığ bir didaktiğe de düşmez. Hiçbir kahramanı anonim ya da kartondan kesilmiş değildir. Her biri içinde bulundukları tarihsel, coğrafi koşullar, toplumsal ilişkiler ve ruhsal farklılıkları ile anlam ve sahicilik kazanırlar. Kutlu, bireyler arasındaki de dahil, her türlü fütursuz iktidarın karşısındadır. İnsanın insana ettiğini sakınmadan lanetler. Edebiyatı, kendi suskunluklarına kapanarak aşılmaz mesafeleri geçmeyi hayal edenlerin söyleminden beslenir. Çekingen sözlerden, yarım gülümseyişlerden sızan acıları, okunaksız iç yazmalarını çözer ve su gibi akıtır.

Anlattığı kadınlar yalnızca onunla korkmadan konuşurlar, bir tek onu sırdaş bilirler ve çaresizce onaylanmayı beklerler. Yakalanır gibi olup da bir sözle, kıpırtıyla ya da başka bir sesle elden kaçırılan ince duyguları, algımızı birden ayartıp saptıran görüntüleri, sezgimizi su yüzeyinde bir

esinti gibi dalgalandırıp geçen küçük ayrıntıları keskin bir bakışla yakalar ve bizi oradan vurur. Anlatımındaki gerilim doğrudan hayattan yansıyan durumlardan pay alır.

Bu söylediklerim asla dostluğumuzun sağladığı duygusal övgüler değil. Bugüne kadar ikimiz de birçok kitap yazdık, ama her zaman olduğu gibi yazdıklarımıza karşılıklı olarak bütünüyle açık yürekle ve önyargısız bakabildik. Yakınlığımızı ölümsüz kılan bir dürüstlük bu. Biraz da bunun için yazmanın kendisi kadar insani ve şefkatli duygular besliyorum Ayla Kutlu'ya. Ayrıca Türk edebiyatının ölü seviciliğinden nefret ediyorum ve bugüne kadar onu ne kadar sevdiğimi yeterince anlatamadığım kaygısıyla, henüz ikimiz de yaşarken, şimdi söylemek istiyorum. Arkadaşlığından, kız kardeşliğinden ne denli tat aldığımı herkes bilsin, daha önemlisi bu önemli yazarın yazdıklarıyla kişiliği arasındaki derinlikli uyumu anlasın diye. Ayla Kutlu'nun has, çok iyi bir yazar olduğuna kuşku yok. Ama bazıları için hem iyi yazmak hem de insan olabilmek o kadar kolay olmuyor.

Onu çok özlüyorum ve nasıl bitireyim sözümü bilmiyorum.

Belki o eski şarkıyla:

"Gönlüm özledikçe görürdüm seni
Lacivert kanatlı kumru olsaydım... "

Edebiyatımızda Göç Olgusu

Edebiyat tarihçileri cumhuriyet dönemi edebiyatımızı on yıllık dönemler halinde değerlendiriyorlar. Bunun toplumsal değişim ve dönüşümlerin izlenmesi ve etkileşim içersinde edebiyata yansıması açısından sağlıklı bir yaklaşım olduğu açık. Ancak birbirlerini hazırlayan ve izleyen bir sürekliliğe sahip bu dönemleri, kesin çizgilerle birbirinden ayırmak mümkün değildir. Örneğin, Cumhuriyet dönemi edebiyatının temelleri 1910'larda başlayan Milli Edebiyat akımı döneminde atılmıştır. Bilindiği gibi, bu dönemde içinde yaşadıkları toplumu gerçekçi bir bakışla, sade bir dille ve belli bir teze dayanarak anlatan, Anadolu'yu konu eden yazarlarımız ortaya çıkmış; "Memleket"i, Kurtuluş Savaşı yıllarını, Anadolu halkıyla ilk kez yüz yüze gelen aydının yaşayıp hissettiklerini, köylüleri, köy yaşamından kesitleri, İstanbul sınırlarının dışına çıkarak edebiyatımıza taşımışlardır.

Cumhuriyet'le, yoğunlaşarak devam eden ve 1930'ların sonlarına uzanan Milli Edebiyat akımı, aynı zamanda Sabahattin Ali ile Sait Faik'i hazırlayan dönemdir. Sabahattin Ali sonraki dönemde gözlemciliğini eleştirel, toplumcu gerçekçiliğe ulaştıracak, Sait Faik ise kendini, çevresini, yaşamın bütünselliği içinde hikâyesine taşıyacaktır.

1940 Kuşağı olarak adlandırılan yazarların çoğu, geniş bir coğrafya içinde, her kesimden insanı ve yaşantıyı konu edinmiş, sınıfsal mücadele inancına, ruh çözümlemelerine, bireysel ya da toplumsal çelişki ve sorunlara eğilmişlerdir. Ancak eserlerin bir kısmında Anadolu'ya ve köylüye bakışta yüzeysellik ve ülküsellik de görülür. Bu kuşağın yazarlarının çoğu halklarını hapishanelerde tanımışlar, hikâyelerini onların ağzından dinlemişlerdir. Bu bakımdan Sabahattin Ali'nin, ülkenin köylüsüne, kasabalısına eğilen ve bir gezgin gibi değil, kendi yaşamından yola çıkarak yazan ilk yazar olduğu söylenir.

Ellili yıllar siyasal ve toplumsal yaşamımızda önemli değişimlerin ortaya çıktığı yıllardır. Bu süreçte, nüfusun çok büyük bir kısmının yaşadığı köy önem kazanmış, kalkınmanın köyden başlayacağı söylemi yaygınlaşmıştı. 1950 yılında, Mahmut Makal'ın *Bizim Köy*'ünün yayımlanmasıyla birlikte, köyün ve köylünün sorunları daha ayrıntılı ve gerçekçi biçimde roman ve

öykülere konu olmaya başladı. Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan bunalım ve soğuk savaş döneminin zorladığı değişim, devletin sosyalleşme ülküsünden uzaklaşıp "her mahallede bir milyoner" özendirmesiyle yeni bir sermaye sınıfı ortaya çıkardı. Çok partili sisteme geçişle birlikte ortalıkta göstermelik bir demokrasi söylemi ve sanayileşme sözü dolaşır oldu. Toprak reformunun rafa kaldırılması ve tarımın makineleşmeye yönelmesi, tarıma dayalı sanayileşmenin gerektirdiği insan gücü ihtiyacını, dolayısıyla kentlere göçü hızlandırdı.

Bu sancılı dönüşüm döneminin içersinde bizzat yer almış biri olarak Orhan Kemal, iç göç olgusunu eserlerine yansıtan ilk yazardır. Bu dönem aynı zamanda edebiyatımızda toplumcu gerçekçi anlayışın yaygınlık kazanarak yazınsal üretimi biçimlendirdiği bir dönemdir. Bu yıllarda Orhan Kemal, ağırlıklı olarak Çukurovalı evsiz barksız ırgatları, İstanbul'un yoksul semtlerinde yaşayan köyden göçmüş insanları, fabrika işçilerini, zor koşullarda çalıştırılan çocukları ve işçi kadınları anlatan öykü ve romanlarıyla büyük ilgi gördü.

Aynı yıllarda, köy enstitülü yazarlar ilk ürünlerini vermeye koyuldular. Kökenleri dolayısıyla köye içerden bakabilme ve köylülüğü gerçekçi bir çizgide anlatma olanağını buldular. Sonraki yıllarda köy edebiyatının güçlü bir akım haline gelmesinde ve yıllar boyu ilgi görmesinde yalnızca tanıklık boyutuyla değil, edebiyat değeri taşıma yönleriyle de Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Mehmet Başaran... gibi önemli isimlerin büyük etkisi olmuştur.

İç göç altmışlı yıllarla birlikte ivme kazandı. Büyük kentlerin kıyılarında gecekondu mahalleleri, gettolar oluştu. Henüz kentleşememiş ama köylülükle de bağları zayıflamış insanlar, hayat mücadelesinde yeni yaşama biçimleri ve kendilerine özgü bir kültür geliştirdiler. Ancak edebiyatımıza yeteri kadar konu olamadılar ya da gerektiği kadar içerden ve derinden anlatılamadılar.

Bu konuda Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm*'ü en iyi örnek olarak kaldı. İyi niyetli çabalar edebiyat değerine ve okura ulaşmada pek başarılı olamadı. Kentleşme hızlandıkça köy ya da göç edebiyatının da modası geçti, hor görülür, hatta geçmişe dönük eleştirilir oldu. Romanımız ve roman kahramanlarımız İstanbul'a geri döndü. Bunda, seksenlerden sonra yaşanan depolitizasyon süreciyle ekonomik, toplumsal, ahlaki değer

ölçülerimizin ve kültür hayatımızın kültür emperyalizmine yenik düşmesi de rol oynadı.

Gerçekte Türkiye'de göç, "köyden kente" gibi tek bir olguyla sınırlı kalmadı. Göçün, yine altmışlı yıllarda başlayan ve hâlâ sürmekte olan bir başka ayağı da dış göç oldu. Ülkenin borç batağına saplanmış olması, çığ gibi büyüyen işsizlik, gecekondulaşma ve tarımdaki üretim düşüklüğü, yurtdışı denilen düşsel cennetin kapılarını zorladı. Ağırlıklı olarak Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine çalışmaya giden vatandaşlarımızın macerası da kısa süre içinde ve bir ölçüde, Türkiye'de yazılan öykülere konu oldu. Çünkü hemen her aileden birileri gurbetteydi ve ister somut olaylar ister insan halleri açısından, yaşanmakta olan durumların edebiyata yansıması kaçınılmazdı. Bu temanın özellikle öykülerine girdiği yazarlar arasında, Nevzat Üstün, Ümit Kaftancıoğlu, Mustafa Balel, Füruzan, örnekleri sayılabilir.

Gidenler arasında daha önce yazar olanlar da vardı. Fakir Baykurt, Bekir Yıldız, Aysel Özakın, Dursun Akçam gibi. Fakir Baykurt; Almanya'da "bizimkilerin" hayatlarını, sorunlarını, kaygılarını, düşlerini, iş yaşamlarını, hafta sonu ve düğünlerini, ölümlerini, eğitim halleri ve geri dönüş özlemlerini belgesel sayılabilecek bir gerçeklikle gözler önüne sermiştir.

Almanya'da yazmaya başlayanlar ve hem Türkçe hem Almanca yazanlar arasında ise Yüksel Pazarkaya, Aras Ören, Alev Tekinay sayılabilir. İkinci kuşaktan, yazı dili Almanca olan Türk yazarlar içinde öne çıkanlarsa Emine Sevgi Özdamar, Akif Pirinççi, Zehra Çırak, Habib Bektaş ve Zafer Şenocak oldular. Bu arada, işçi değil sığınmacı olarak yurtdışına çıkmak zorunda kalan, vatanından sürülüp ülkesinde yazması yasaklanmış bir başka grup da, sürgün edebiyatı kapsamında ürün verdiler. Demir Özlü, Nihat Behram, Yusuf Ziya Bahadınlı bu yazarlardandır.

Göç olgusu, görüldüğü gibi, edebiyatımıza oldukça geniş biçimde yansımış bulunuyor. Konunun eskiyle yeni arasındaki geçiş süreçlerinin yarattığı dinamiği ve çağın bireydeki yansımalarını anlatmakta önemli bir olgu olduğu ve edebiyata gerçekçi bir malzeme oluşturduğu açık.

Bazı radikal toplum bilimcilere göre göç önünde durulamayacak, çok güçlü ve kaçınılmaz bir toplumsal harekettir. Önümüzdeki elli yıllık süreçte uluslararası düzeyde ve bütün sınır kapatma önlemlerine ve yolculuk

sırasındaki telefata rağmen, az gelişmiş ülkelerden gelişmişlere doğru hızlanacak ve dünyadaki eşitsizlik ve adaletsizlik şiddet içeriyor olsa da ancak bu yolla alt edilecektir.

Ülkemiz insanı, birbirini etkileyen sorunlar içinde bir çözülmeler ve göç ortamında yaşıyor. Bu noktada biraz kendi yazdıklarımdan da söz etmek istiyorum. Çünkü birçok öykümde ve romanımda iç ya da dış göç, görünürde arka plan ayrıntısı olarak ama temelde etkin biçimde yer alır.

Kahramanlarımın büyük çoğunluğu, baştan beri orta sınıf konumunda kasabalı ya da küçük kentli, kısaca taşralıdırlar. Kısa ya da uzun zaman önce büyük kente göçmüşlerdir. Özellikle romanlarımda ortaya çıkan, onların hayal kırıklıklarıdır. İletişimsizliğin yarattığı bu yıkımların bireyler arasındaki etkileşimle sürekli olarak birbirini beslemesi ise kaçınılmazdır.

Bu insanlar büyük kente hayatlarını değiştirebilmek umuduyla gelmişlerdir. Uyum sağlamayı bir ölçüde başarmışlar, fakat iletişim güçlüğü içine düşmüşlerdir. Bunun nedeni, kendi içinde bile birbiriyle çelişen toplumsal koşullanmalardır. Daha çok bireysel boyuttaki ruhsal düşüşler sonrası, kendileriyle hesaplaşmaya girişirler. O anki durumlarından sorumlu tuttukları asıl sorunlar, kavramlara yüklenen farklı anlamlar, beklentiler ve tepkiler arasındaki örtüşmezliklerle hayal ve gerçek çatışmalarıdır.

Özellikle kadınlar bir yanlarıyla taşra ahlakı ve yararcılığıyla çatışırlar, öte yandan bu değerlere ömür boyu üzerlerinde taşıyacakları bağlar olarak sahip çıkmaktan vazgeçemezler. Söz konusu olan bir varlık, yokluk sorunudur çünkü.

Değer-değersizlik kavramlarını sorgularken ya da dünyayı ve yeni çevrelerini tanıyıp anlamaya uğraşırken, çözümsüz kaldıkları noktada, genel geçer büyük kent ahlakına ve anlayışlarına teslim olmayı seçenler de vardır aralarında. Ama bunlar vicdan azabından tükenmeseler bile, çoğunlukla acemilikleri yüzünden ayak sürür ya da yarı yolda kalırlar. Şizofrenik yarılmalara uğrayabilirler, kimliklerini tanımlamada güçlükler yaşarlar ya da uçlar arasında gezinirler.

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm'ün, uğradığı değişim sırasıyla, Halise- Alis- Sara'sı, *Yeni Yalan Zamanlar*'ın, Melike Eda'sı ve *Gölgede Kırk Derece*'nin

kendi düşleri içinde kaybolmuş birçok kadın kahramanı kasabadan ya da küçük taşra kentlerinden gelmişlerdir ve böyledirler.

Erkekler daha dayanıklı görünürler. Yer değiştirmenin acı ve zorluklarının belli ölçüde üstesinden gelmiş olduklarına inanırlar. Üretim ve tüketim sürecine katılmış, ekonomik bakımdan bir ölçüde özgürleşmişlerdir. Ya da öyle sanırlar. Ancak kentli olmanın sağladığı olanaklar çerçevesinde kendilerini dönüştürebilenler azdır. Çoğu yaşamın anlamından kuşku duyar. Az gelişmişlik yaftasını boynunda taşıyan bir ülkenin toplumsal-ekonomik koşullarından doğan ve bir günden ötekine değişebilen iş ve güvence sorunlarını her yıkımda derinden duyarlar, yaşarlar ve ancak durumlarını o zaman yakıcı bir biçimde algılarlar. Yine de sessizce boyun eğmekten ve öfkeler biriktirmekten başka seçenekleri yok gibidir.

Yazmakla geçirdiğim yıllarda yaşanan değişim ve farklılaşan kavrayışlar kahramanlarıma da yansıdı. Bugün, kasaba ve köy yaşamından kentlere akan ya da sıkışmışlıklarıyla hâlâ oralarda yaşayıp da bu hasreti taşıyan insanlar daha büyük değer yitimleri, çözülmeler ve savrulmalar içinde görünüyor gözüme.

Yeni Yalan Zamanlar üçlemesi olarak adlandırdığım *Yeşil, Mor, Safran Sarı* adlı romanlarımda bu savrulmaları anlattım. *Mor*'da kopuşları, yenilgileri, yalnızlıkları ile kasaba kökenli bir aile ile Doğu'dan göçmüş bir başka kapıcı ailesinin kesişen yollarını konu ettim. Bu romandaki kapıcı karakteri, uzun yıllardır İzmir'de yaşıyor olmasına rağmen hâlâ köylülükle kentlilik arasında bocalar. Uyumsuzluğunun ardında ise kimliğini yitirme kaygısıyla "pek de dayanıklı olmayan bir gurur" saklıdır. Ne var ki, geldiği köyde cinayete neden olacak bir duruma, yani kızının bir iş adamından gayri meşru çocuk sahibi oluşuna sessiz kalır ve onun, yani "para"nın karşısında önünü ilikler. Öte yandan bu adam, döşeğinde ecelle boğuşurken, Alsancak'ta temizlikçi olarak çalıştığı dairelerde "görgü ve bilgisini artırmış" karısı Fatmuş, yaşlı otel doktoruyla kırıştıracak kadar büyük bir değişime uğramıştır.

Göç, bana yazarlığım bakımından sayısız malzeme ve derinlik sağlayan çok önemli bir olgudur. Yazdığım kişilerin çoğunlukla taşradan göçmüş olmalarının benim için ayrı bir önemi var. Öncelikle bir memur çocuğu olarak benim çocukluğum da göçlerle kentten kente, okuldan okula dolaşarak geçti. Yabancılıklarla, yadırganma ve kök salma özlemleriyle. Bu

duyguyu erken tanıyıp öğrendim. Sonra bunun ekmek ya da özgürlük, ne olursa olsun insanın daha iyiye, hep bir umuda doğru gitmek, ama hep gitmek isteğiyle örtüştüğünü anladım. Bu duygunun aşkınlığını sevdim, seviyorum ve dünyayla hesaplaşmamı kolaylaştırdığını düşünüyorum.

Aydın ve Yazar

Türkiye'de aydın olma konumunun tarihsel gerçekliği üzerine, çoğulcu demokrasiyle yönetilen Batı toplumlarında üretilen düşünce ve çözümleri aktarmak dışında ciddi tartışmalar açılmadığını görüyoruz.

Aydın, ortaya koyduğu düşünsel ürünler ve temsil ettiği değer anlayışları ile toplumu etkilemede yol gösterici işlevi olan ya da öyle olduğuna kendini ve başkalarını inandırmış kişi olarak tanımlanabilir. Bu tanımla ilgili olarak bakışımı daha çok aydın olma haline yönelteceğim. Ancak sözünü ettiğim olgular edebiyat için de geçerli.

Edebiyat hayat, dil ve anlatım bilgilerini gerektirdiği kadar, öteki bilgi alanlarından da beslenir. Yazmak düşünsel bir eylemdir ama aynı zamanda farklı duyarlıklarla beslenir. Bu iki alan arasında sıkı bağ vardır. Hem aydının hem edebiyatçının en önemli aracı yazıdır, dildir. İddia edildiği gibi edebiyat hiçbir zaman tek başına bir eğlendirme ve zaman geçirme aracı olmamıştır. Yeni bakış açıları sunar ve bunları tartışmaya açar. Sartre, varoluşçuluk felsefesinin temsilcilerinden biridir, Tolstoy suç ve ceza, Camus ölüm cezası kavramlarını yazdıkları romanlarla tartışmaya açmışlardır. Sayısız örnek verilebilir.

Aydının belli bir dünya görüşüne, kültürel, sanatsal birikim ve etik ölçütlere, insanlık vicdanı ve sevgisine sahip olması gerektiği kabul edilir. Yazarın da öyle. Bu doğrultuda, içinde yaşadığı toplumu ve dünyayı eleştirmesi, olumsuzlukların değişmesi için çaba sarf etmesi ve alternatif görüşler sunması beklenir. Yani hem aydının hem yazarın aynı zamanda politik bir kimliği vardır. Unutmayalım, dünyada her şey politiktir. Politikasızlık bile.

Son otuz yılda, dünya, önceki iki yüz yıldan daha fazla değişti. Bilişim ve iletişim alanlarındaki hızlı gelişmeler, beklenmedik etkiler ve yeni bir dünya yarattı. Değişimleri açıklayabilmek için ortaya bazı kavramlar atıldı. Yaşamın her alanını etkileyen; globalizm, yeni liberalizm, postmodernlik gibi tanımlar gündeme geldi.

Bu süreçte ne olduysa, aydın, işleviyle değil, konumuyla tanımlanır oldu. Hakikati arama, keşfetme, yorumlama yaklaşımıyla bağları koptu, üstüne

vazife olmayan işlere kafa yoran, lüzumsuz adam olarak görülmeye başlandı. 80'lerin başında, askerî darbenin lideri Evren Paşa, *"Biz ne aydınlar gördük, vatan hainliği yaptılar, Vahdettin de aydındı, ne yapayım ben böyle aydını!"* sözleriyle bütün aydınları lanetleyip horlayınca halk tarafından alkışlandı.

Toplumun kulluk psikolojisinden kurtulamadığı, sürekli bellek kaybına uğratıldığı, bütünlükten, sentezden uzak bir eğitim sistemi içinde ortalama üç buçuk yıl okul yüzü gördüğü, kendini çok bilgili gören biraz okumuş yazmış herkesin kuşku duymadan aydın sınıfına sokulabildiği Türkiye'de yazar olmak, aydın olmak nasıl bir şey, ona bakalım şimdi:

Asıl sorun bu insanların nerede durduğudur. Bir örnek, düşünme özürlü çıkarcı insanların çoğunlukta ve iktidar olduğu, kitle iletişim araçları ve medya aracılığıyla insanların topluca kültürel ve düşünsel açıdan iğdiş edildiği bir ortamda yaşıyoruz. Toplumsal ve ulusal bilincimiz aşındırılıyor ve hızla kimliksizleşmeye tabi tutuluyoruz.

Bu ortamda aydın olarak bilinen birçok insan da bir türlü kendisi olamamanın acısını yaşıyor. Ya da yaşamıyor da koşullar onu korkmaya, boyun eğmeye ya da uzlaşmaya götürüyor. Düşünceleriyle eylemleri arasındaki tutarsızlık ise güvenilirliğini yitirmesine neden oluyor.

Örneğin bu aydın;

Devletin küçültülmesini ve milletin çaba ve emeğinin bir

mirasyedi gibi, üç kuruşa yabancılara pazarlanmasını, yani sınırsız özelleştirmeyi savunabiliyor.

İslami tarikat ve vakıfları, çoğulcu demokrasilerin baskı ve çıkar gruplarıyla özdeşleştirerek onlara demokratik nitelik atfedebiliyor!

Sivil toplum sanki salt demokratik toplum anlamına geliyormuş gibi, uluslararası spekülatörlerin kara parayla destek verdiği örgütlere gereğinden fazla bel bağlayabiliyor.

Faşizmin insan kasapları Hitler ve Mussolini'nin demokrat, yönetimlerinin ise seçimle gelmiş olmaları yüzünden demokratik olduklarını söyleyebiliyor!

Bunları söylerken patronlarının ve kimi "münevver"lerin tam desteğini aldığından emin olduğuna kuşku yok elbette.

İnsan şöyle düşünmeden edemiyor: Yoksa Kenan Evren doğru mu söylüyordu?

Sistem, her şeyin hızla değersizleştiği bir ortamda, aydın ya da yazar olmanın gereklerini yerine getiren insanlara, deli, geri kalmış, ucuz kahramanlık peşinde, dinozor sıfatlarını yakıştırıyor. Modernliğin akla tanıdığı öncelikten rahatsız olan –modernliğin panzehiri– postmodernizm, aydını totaliter söylemlerin bir aracı olarak tanımlıyor, yazarı modası geçmiş ilan ediyor. Bu çerçevede, sorumlu aydına, ürettiği düşünce ve bilgilerin farklılıkları yok ettiği suçlamasını getirebiliyor.

Türkiye'de aydın uzun yıllar, daha çok resmî ya da ideolojik bakış acılarından tanımlanmıştır. Bu yüzden birçok şair ve yazar da ideolog ve bozguncu kabul edilerek baskı altına alınmış, yasaklanmış, hapsedilmiştir. Düşünce üreten insanın, ister aydın ister yazar, niteliğini karşı oluş belirler. O, eleştirir ve değiştirmeye çalışır.

Bildiğiniz gibi 12 Eylül'den sonra toplum köklü bir depolitizasyona uğratıldı. Postmodernse bu süreci derinleştirdi ve aydına globalizmi takip etme gömleğini giydirdi. Bugün bütün dünya küresel sermayenin ve yeni emperyalizmin rekabet ve egemenliği altında. Toplumları, bireylerin tüm

yaşama alanlarını bu sistem yönlendiriyor. Aydın kavramı önemini yitirdi. Aydınlar asıl işlevleriyle toplumda yer bulamaz oldular.

Aydınlara ve nitelikli edebiyata artık ihtiyaç duyulmuyor, ama sistemle bütünleşenler, hizmetine girenler ödüllendiriliyor. Bu nedenle aydınlarımızın önemli bir bölümü dönüşüme uğradı. Eski düşüncelerinden, doğruları görme ve söyleme dürüstlüğünden vazgeçerek neoliberal söylemin savunucusu oldular. Yazarların bir kısmı ise ortalama okura eğlenme malzemesi sunmayı benimsediler.

Türkiye gibi demokratik çoğulcu sistemin rayına oturtulamadığı, politikacının karizmasının yok olduğu, eğitim ve adalet sistemleriyle düşünsel temelli kültürel yapılanmanın erozyona uğradığı bir toplumda, bu tür yazar ve aydınlardan bir şey beklememek umutsuzluğu gitgide yaygınlaşıyor.

Sorunların çözülemediği, iktidarların sürekli yetersiz kaldıkları, sivil örgütlenmenin sembolik olduğu bir yerde insanlar mistik umutlar, gizli kurtarıcılar, Mesihler, kahramanlar beklemekten başka çare bulamıyor.

Çok hazin!

Eller

İki tanedirler ama birbirlerini göstermezler hiç. Parmaklar karmaşasında gerekliliklerini ararlar ve benzersizlikleriyle seçilmeyi beklerler. Varoluşlarının asıl nedeni ise bir ‘ben', bir ‘irade' tarafından ele geçirilmektir.

Eller. Sahiplerinin düşünce ve duygularını iyi tanırlar. Bellekleri daha önce öğrenilmiş yakınlıklar ve anılarla doludur. Hayatın ritmine yakınmadan ayak uydururlar. Kendilerini asi, tehlikeli bir bıçak biçimine sokmaya uğraşmazlar. Sessiz bir bağlanışla yönetilmek için yaratılmışlardır.

Kendi kendilerini hisseder, yaşarlar. Kusurlarının farkına varabilmek için iki olmak zorunda olduklarından emindirler. Her biri kendi başına daha az işe yaradığının farkındadır çünkü. Birinin isteyip ötekinin istemediği durumlarda bile tam bir ortaklık, uyum ve ayrılmazlıkla davranırlar bu yüzden. Birinin başına bir talihsizlik gelirse, öteki tam bir şaşkınlığa uğrar. Birden kaskatı bir nesne, kendi kendine eziyet etmeye çalışan bir kurban haline gelir. Bir başkası olmuş ve en zor işlere koşuluyormuş hissine kapılır ve bir başına tam bir özgürlüğe sahip olamayacağını anlar.

Meraklı ve duyarlıdırlar. Görmeseler de inceliği ve kabalığı, yumuşak ve serti, tersi ve yüzü bir dokunuşta anlarlar. Tendeki içtenliği, sıcaklığı, yalanı ve riyayı hemen sezerler.

Sevecendirler. Avuç içinde tutar, okşar, sever ve coşkuyla kendilerinden geçerler. Bazen de öfkelenir, iter, vurur, kırar, hatta öldürürler. Karmaşıktırlar. Yollarını şaşırdıkları da görülür. Sınırlar, tutamak noktaları, yorgunluk ve kararsızlıklar karşısında bitkin düştükleri olur.

Alçakgönüllü, uysal, atak ve çalışkandırlar. Kimi zaman kendilerinin bile yapamayacaklarını sandıkları işleri hızlı bir itkiyle gerçekleştirir, en zor anlarda şaşırtıcı bir cesaret gösterirler. Ama tembellik ve can sıkıntıları uyuşukluğa da varabilir kimi durumlarda.

Yardımsever ve unutkandırlar. Bu da onların en iyi yanıdır.

Kendi ellerimi dışarıdan bakmadan tanımlayamam.

İki el, bir sağ bir de sol. Sağ iri, gelişmiş, becerikli. Sol ince, daha narin, yarışmıyor ötekiyle, razı olmuş kaderine. Parmaklar uzun, tırnaklar biçimli ama yaşlanıyorlar, damarlar belirdi üzerlerinde.

Benim gayretli, yapıcı ellerim.

Yıllar yılı sebzeler doğrayan, binlerce nesneyi, eşyayı, çarşafları, tabakları, bulaşık ve toz bezlerini yerli yerinde kullanan becerikli ellerim. Çocuklarımın ve başka insanların ellerini tutmuş, sevip okşamış ellerim. Unutmuş, küsmüş, sevinmiş, coşup alkışlamış ellerim. Çekiçler sallamış, bakırlar dövmüş, tahtalar rendelemiş ellerim.

Kalemleri, kâğıtları ve kitapları en çok seven ellerim. Boyaları. Boya kalemlerini, tüpleri ve kavanozlarını. Renklere hayran ellerim.

Deli ve akıllı, dost ve düşman, çılgın ve uslu ellerim.

Onlar olmasa yazamaz, yazmak istemezdim.

Sürekli bir tasarılar denizinde, tükenmez bir bekleyiş içinde bilinmeyeni arayan, sinirli ama umutlu ellerim. Amansız yazma isteğimin yorduğu inatçı ve kararlı ellerim. Umutsuzluklarımın yakınmasız yoldaşı, çileli ve dayanıklı ellerim.

Hırçınlıklarımın ve sigaramın en yakın arkadaşları.

Yazan ellerim. Yazan mahzun ellerim ki hiç kimse onlar kadar bilmemiştir yazmanın umarsız yalnızlığını...